

Đorđe Gunjević

EVAKUIRAN U PAKRAČKU POLJANU

Dnevničko-memoarski zapisi

Nakladnik:

Documenta - Centar za suočavanje s prošlošću
Kuća ljudskih prava, Selska cesta 112c, Zagreb
www.documenta.hr | kontakt@documenta.hr

Za izdavača:

Vesna Teršelič

Autor:

Đorđe Gunjević

Urednik:

Tihomir Ponoš

Lektura i korektura:

Igor Roginek, Tamara Banjeglav

Dizajn naslovnice:

Bestias dizajn d.o.o., Zagreb

Prijelom i tisak:

IGRAF, J. Jelačića 87/k, Daruvar

Naklada:

1.000 primjeraka

ISBN 978-953-95433-5-6

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice pod rednim brojem 742310

Zagreb, rujan 2010

SADRŽAJ

ZAŠTO SADA, A NE RANIJE	7
KAKO JE POČELO	11
POMOĆNIK POVJERENIKA VLADE	17
EVAKUACIJA BOLNICE	53
PAKAO PAKRAČKE POLJANE	81
SLOBODA	93
POVRATAK I PRIZNANJE	105
DOKUMENTI	111

UVODNA NAPOMENA

Dnevničko-memoarski zapisi Đordja Gunjevića, ratnog pomoćnika povjerenika Vlade za Pakrac zaduženog za zdravstvo i socijalnu skrb, tekst je koji ukazuje na sudbinu pojedinca u vihoru Domovinskoga rata, ali i na sudbinu zajednice. Gunjević je svoj posao pomoćnika povjerenika, koji je potrajan nešto više od mjesec dana, radio u ekstremno teškim ratnim uvjetima u Pakracu. Glavna točka njegovog posla bio je Medicinski centar, velika i ugledna zdravstvena ustanova, koja je bila samo dvjestotinjak metara udaljena od položaja pobunjenih Srba. Tko je bio u Pakracu i vido gdje je Medicinski centar, a gdje su bili položaji pobunjenika, zna da im je bolnica bila kao na dlanu, doslovce na puškomet, i zna da nisu morali ni nišaniti da bi je pogodili. Pakrac je od kraja kolovoza, pa sve do potpisivanja Sarajevskog primirja bio jedna od žarišnih točaka u Domovinskom ratu. Istina, nikad toliko pod lupom javnosti poput Vukovara ili Dubrovnika, ali kada je početkom 1992. godine potpisano Sarajevsko primirje, Pakrac je, baš kao i obližnji Lipik, bio jedan od najrazrušenijih hrvatskih gradova.

U takvim nemogućim okolnostima trebalo je nekako djelovati i koliko je to bilo moguće održavati red u Medicinskom centru u kojem je i pri kraju rujna 1991. godine još uvijek bilo više od 300 pacijenata, od toga njih 275 na Psihijatriji. Gunjević je osmislio, a u dogovoru s Ministarstvom zdravstva i svojim pakračkim suradnicima i suradnicama proveo važnu, rizičnu, humanu, ali i nužnu operaciju – evakuaciju Medicinskog centra. Nagrada za to bio mu je, zbog njegove nacionalne pripadnosti, „boravak“ u Pakračkoj Poljani, pod zapovjedništvom Tomislava Merčepa, jednoj od najtamnijih i najsramotnijih točaka Domovinskog rata. Tako se je klatno sudbine u Gunjevićevu slučaju gibalo vrlo brzo: od vrhunca zbog uspješne evakuacije do propasti i razmišljanja o samouništenju na Pakračkoj Poljani u samo nekoliko dana.

Gunjevićevi zapisi nisu, međutim, samo knjiga o njegovoj osobnoj sudbini. To je knjiga o tome koliko jedna zajednica može u ratu brzo propasti, odnosno, preciznije rečeno, koliko brzo može biti prisiljena na propast. U samo nekoliko dana Pakrac se našao na popisu mjesta u Hrvatskoj koja su krajem ljeta i početkom jeseni za vrijeme pobune i agresije na Hrvatsku, mimo svoje volje, civilizacijski propadala. U samo nekoliko dana stanovnici Pakraca morali su zaboraviti kakva je to civilizacijska tekovina tekuća voda iz vodovoda, što je to organizirani komunalni život, morali su naučiti što znači šištanje plina iz uništenih instalacija, kako izgleda život u gradu u kojem ne funkcionišu socijalne službe, u kojem se broj zaposlenih u Medicinskom centru naglo smanjuje sedam puta, u kojem se više ne mogu isplaćivati mirovine, ne zato što nema novca, nego zato što to fizički nije moguće.

U svemu tome, i u svojoj dramatičnoj osobnoj sudbini, Gunjević nalazi lijepe riječi i riječi poštovanja za mnoge svoje sugrađane. Nekima od njih bit će ugodno čitati ove zapise. Ima među njima ljudi raznih struka, raznih nacionalnosti. S poštovanjem se prisjeća svojih kolega iz zdravstva,

primjerice Katice Bergman, dr. Nikole Zelića, dr. Luke Vrbana i Slave Jankovića, dr. Ivice Kosteckog. Sa sjetom se prisjeća svog kolege iz Povjereništva Stjepana Širca. Nekima, pak, vjerojatno neće biti ugodno čitati Gunjevićeve zapise. I opet, tu ima ljudi raznih struka, raznih nacionalnosti, kako „njegovih“ Srba, tako i Hrvata. Začuđujuće je, međutim, da Gunjević pronalazi riječi poštovanja, pa i simpatije, čak i za neke ljudе koji su ga držali u zatočeništvu u Pakračkoj Poljani.

Gunjevićeva priča na kraju je ipak imala sretan završetak, koliko je to moguće u ratno doba. Ostao je živ, kuću je obnovio, a Grad Pakrac ga se sjetio i dodijelio mu priznanje.

Njegovi zapisi isključivo su – njegovi. Rezultat su začudne, gotovo nevjerojatno činjenice da je rokovnik u kojem je 1991. godine bilježio što je radio kojega dana uspio sve „preživjeti“ i koji je poslužio kao temelj za rekonstrukciju događaja i prizivanje događaja iz sjećanja. Njegova sjećanja, zabilježena oporim stilom, lišenim lirike, točna su koliko sjećanja pojedinca, bez obzira na pomoćna sredstva, mogu biti. No, ona su, osim osobnog svjedočanstva jednog doba i jedne sudbine, i poziv svima drugima da pokrenu vlastita sjećanja i iza sebe ostave memoarski zapis na jedno burno, ratno doba.

Zagreb, rujan 2010.

Tihomir Ponoš

**ZAŠTO SADA,
A NE RANIJE**

Tijekom Domovinskog rata čvrsto sam odlučio da po njegovom okončanju napišem sve ono što sam radio i video, bez obzira o čemu se radilo.

Za pisanje ovih dnevničkih zapisa koristio sam podatke iz svog rokovnika u koji sam bilježio sve što sam radio tijekom svakog dana, a posebno u vrijeme kada sam bio pomoćnik povjerenika Vlade Republike Hrvatske u Općini Pakrac.

Često sam bilješke u rokovnik diktirao mojim suradnicima s kojima sam u to vrijeme radio u Medicinskom centru. Tako sam radio sve do mog hapšenja na radnom mjestu u Ispostavi zdravstvenog osiguranja Kutina 11. listopada 1991. godine.

U ovim dnevničkim zapisima opisujem ukupan rad i aktivnost koja se odvijala od imenovanja u Povjereništvo Vlade RH za Općinu Pakrac. Moje obveze i aktivnosti odnosile su se na zdravstvo, socijalnu zaštitu, mirovinsko i zdravstveno osiguranje i Crveni križ.

Koliko je moguće, opisujem što smo sve proživljavali do evakuacije i posljednjeg bolesnika iz Medicinskog centra Pakrac u noći 29. rujna 1991. godine.

Pišući ove dnevničke zapise razgovarao sam s mnogo učesnika same evakuacije. Te razgovore sam koristio radi što vjernijeg iznošenja istine. Razgovori su obavljeni isključivo s onima koji su do kraja ostali uz svoje bolesnike i mene kao voditelja i organizatora u vrlo teškom i složenom razdoblju.

Svoju čvrstu odluku da opišem svoje doživljavanje rata, događaje u kojima sam sudjelovao dugo sam odgadao iz nekoliko razloga, u prvom redu zbog istine koju neki ne prihvaćaju i o tom vremenu govore kao da su oni bili ti koji su sve organizirali, a u stvarnosti bili su samo karike u lancu koje su ispunjavale svoje obveze. Ima i onih koji uopće nisu u tome učestvovali.

O Domovinskom ratu pisali su i oni koji nisu ostali na svojim radnim mjestima, nastavili raditi i liječiti nemoćne, koji su iz njima znanih razloga pod svaku cijenu čim prije nastojali napustiti svoj grad ne vodeći računa o ljudskoj i građanskoj obvezi da uvijek i u svakom trenutku učine najviše što se može za opće dobro i dobro svakog čovjeka. Čovjek može znatno objektivnije i realnije reći istinu nakon 15 i više godina, nego nakon samog događanja. Konačno, motiv je i 18. prosinca 2008. i članak objavljen u Večernjem listu. Tekst o susretu više od sto majki i roditelja poginulih branitelja iz desetak slavonskih udruga u Požegi u kojem koordinator udruga kaže da istinu o Domovinskom ratu treba svugdje iznositi, jer „vaši sinovi nisu dali život uzalud“.

Nakon ove izjave, kako narodna poslovica kaže, pametnom je sve jasno. Odlučio sam da za 20. godišnjicu evakuacije u progonstvo svih bolesnika opisem tijek događanja od 18. kolovoza 1991. godine, kao i svoja osobna razmišljanja i sjećanja na godinu-dvije prije početka Domovinskog rata, te na

razdoblje nakon Domovinskog rata u kojem se događalo mnogo nepravdi, šikaniranja po svim osnovama, ne vodeći računa o ljudskosti.

Prekasno sam počeo uviđati tj. zapažati što se priprema i događa u sredini u kojoj sam rođen, u kojoj sam odrastao. Očito sam bio slijep, nisam na vrijeme prepoznao što se zapravo dešavalо prije izbijanja sukoba. Prve znakove da se nešto događa oko mene primijetio sam kada su pojedinci na svoja vozila počeli lijepiti slike Slobodana Miloševića, kada su za razne blagdane na svoje kuće izvjesili srpsku zastavu i uzvikivali razne parole.

Kada sam bio odbornik u Vijeću mjesnih zajednica u općinskoj skupštini često smo imali problem s kvorumom. Jednom prilikom javno sam rekao da će već u sljedećem mandatu nestati problem kvorama, vjerujući da će stranke birati one koji će provoditi stranačke programe. Tada nisam mislio na nacionalne stranke nego na stranke po političkom opredijeljenju. Dio prisutnih čudno me je gledao. Tom sam prilikom mislio i na gospodarstvenike koji žele utjecati na rad općinskih organa i službi.

Sjećam se da je jednom do mene u vinograd došao kolega Vencel Kosanović, nakon što su se pojavile prve barikade na ulazu u šumu. Predložio je da obidemo dio Psunja u koji smo išli u lov i da se uvjerimo jesu li barikade stvarno postavljene. Na sreću, nismo naišli ni na jednu barikadu niti na nekoga tko bi nas zaustavio na cesti ili šumskom putu. Sjećam se i događanja iz lovova u rano proljeće 1991. godine kada je podjela po vjerskoj pripadnosti bila očita. Ta se podijeljenost očitovala i na skupštini društva na kojoj sam smijenjen s mjesta predsjednika, jer nisam prihvaćao podjelu po vjerskoj ili nacionalnoj pripadnosti. Tada su i Srbi i Hrvati glasali protiv mene zbog mojeg protivljenja očitoj podjeli. Ovih dana neki kojima su prsa plava od udaranja po njima kažu da su to činili iz straha. Znam da lažu. Kao i obično, nisu imali ni muda niti mozga da misle svojom glavom.

Savez izviđača je više od 12 godina organizirao ljetovanje izviđača na Obonjanu, Otoku mladosti, kako smo ga zvali. Te 1991. godine, pod izgovorom da je djeci srpske nacionalnosti nesigurno na moru, 22 roditelja iz sela oko Bučja nije svoju djecu poslalo na ljetovanje. Zbog istog razloga vozač školskog autobusa osnovne škole iz Bučja nije htio voziti djecu do Šibenika, iako bi to za neke od njih bio prvi odlazak na ljetovanje.

Poslije pobune u Policijskoj postaji u proljeće 1991. godine postale su izraženije velike podjele među građanima po nacionalnoj, odnosno vjerskoj osnovi. Svi su se potajno počeli naoružavati, a razni mešetari su u tom vremenu na nama dobro zarađivali.

Svoja razmišljanja provjeravao sam u kontaktu s kolegama i prijateljima kao što sam ga provjeravao i u razgovoru s uglednim građanima. Nakon tih razgovora sam shvatio da će ubrzo nastati veliki problemi ako se i dalje bude favoriziralo nacionalne stranke koje nisu dinamične socijalne grupe i ne mogu puno učiniti, osim isticati pitanje granica.

Prilikom učestvovanja u mirnom prosvjedu ulicama grada, jedan od sudionika je rekao mojem prijatelju da će ovdje uskoro biti krvi na ulicama i mrtvih ljudi te ga je savjetovao riječima „*ti radi što hoćeš i dalje izigravaj mirotvorca. Ja idem među svoje da dijelim njihovu sudbinu*“.

Dva dana prije početka sukoba još uvijek sam smatrao da od sukoba neće biti ništa i da će se političari, ili bolje rečeno predstavnici naroda, dogovoriti o mirnom suživotu ne bi li se izbjeglo razaranje imovine i stradavanje naroda. Sukob je počeo 19. kolovoza 1991. godine.

Ja sam **17. kolovoza** sredstvom za zaštitu premazivao brodski pod na krovištu klijeti u vinogradu, u čemu mi je pomagao kolega lovac Zdravko Cicvara – Džeberica. Rekao mi je da mora otići iz Pakraca. I usprkos mojim upornim pitanjima o tome što se to zapravo događa kada mora otići, nije htio ništa reći. Na moju žalost, klijet je zapaljena u ljeto 1991. godine. Istoga dana zapaljena je i vikendica gospodina Glasnovića. Bilo je to **18. kolovoza** - toga nedjeljnog jutra išao sam skupljati slamu od zobi i pripremati zemlju za oranje na obiteljskom imanju.

Prilikom odlaska ujutro po prvi puta me zaustavljaju na ulazu u Kusonje kod česme i pitaju kuda i zašto idem. Pokazujem im kruh, mlijeko i lijekove koje vozim mami u Gornje Grahovljane. Po povratku me opet zaustavljaju kod česme, na izlazu iz Kusonja, i pozivaju da ostanem s njima. Poznaju me, jer je među njima bilo i mojih kolega lovaca. Tražim da me puste da odem kući, obećavam da će pokupiti potrebnu opremu i da će se vratiti na što oni pristaju, tako da sam došao kući i rekao supruzi što mi se dogodilo. O ispunjavanju obećanja da će uzeti potrebnu opremu nikad nisam ni razmišljao.

KAKO JE POČELO

NEUGODNO BUĐENJE

U rano jutro **19. kolovoza 1991.** godine probudili su me pucnji sa svih strana iz oružja raznih kalibara. Granate su padale po gradu. Za mene je to bilo gorko saznanje o početku nesreće koja me, kao i sve nas, snašla. Tijekom cijelog tog i sljedećeg dana sa suprugom sam ostao kod kuće kontaktirajući s komšijama, a telefonski i s ljudima za koje sam mislio da su mi priatelji.

Do nas, u ulici Obala Marka Končara, dolazile su razne informacije. Pucanje je prestalo 20. kolovoza ujutro. Otišao sam u grad koji je bio potpuno pust. Sreo sam jedino Dušana Bulića, poslovodu knjižare. Zajedno smo otišli do njegove trgovine i do zgrade socijalnog u kojoj sam radio. Skupili smo hrabrost i nastavili dalje do parka ispred općinske zgrade. Na nogostupu ispred trgovine koju smo zvali Miloradova trgovina izdaleka vidimo vojničku bluzu, jako krvavu i mnogo čahura, ostaci od ispaljene municije. Preko puta parka vidimo napušteni sanitet Medicinskog centra.

Odlučili smo da vidimo zašto je sanitetsko vozilo napušteno. U njemu smo, na nosilima, vidjeli mrtvog čovjeka u uniformi vojnika koju su nosili rezervisti JNA. Otišli smo prema zgradama policije i pozvali policiju da dođe vidjeti sanitetsko vozilo i čovjeka. Nakon dugog čekanja, iza Doma zdravlja, pojavio se policajac koji nas je pitao što radimo u gradu. Tek tada smo shvatili da možemo imati velikih neugodnosti i da smo se glupo uvalili u ovu avanturu. Otišli smo zajedno s policajcem do sanitetskog vozila.

Nakon što smo policajcu pokazali sanitetsko vozilo, vrlo brzo smo se udaljili shvaćajući što se zapravo dogodilo u našem gradu. Iz središta grada pobunjenici su pobjegli u njegove rubne dijelove, od kuda su povremeno ispaljivali granate koje su pogadale obiteljske kuće, stanove, razne objekte. Samo primjera radi, u mojojem okruženju prve su pogodene srpske kuće i to Milutina Komlenca, Pere Vujanića i Petra Lazića.

Narednih dana grad je bio potpuno pust sve dok u njega nisu došli policajci i gardisti iz drugih područja. Često sam odlazio u zdravstveno osiguranje i izdavao razne potvrde građanima koje su im bile potrebne za ostvarivanje zdravstvene zaštite vjerujući da će se sve okončati u kratkom roku.

U to vrijeme često smo kao poznanici i susjedi-komšije više puta u danu, a potom i navečer razgovarali o onome što nam se dešavalо, slušali kada se ispaljuje granata i brojili sekunde do trenutka eksplozije.

Imao sam sreću da smo uglavnom svi ostali u svojim kućama i stanovima u dijelu ulice gdje imam kuću. Nažalost neki od vrlo dragih susjeda nisu dočekali povratak u ulicu po okončanju Domovinskog rata. Primjerice Mato Širac, Pero Rajčević, dr. Svebor Belčić. Pored susjeda često su nas obilazili i prijatelji, kao i kolege lovci Stjepan Širac, Vlado Martinović, Vinko Vosahlo i njih još nekoliko. Ostao mi je u sjećanju događaj kada smo Vlado Martinović i ja jednom isli iz grada kod mene na kavu. Jedna je granata pogodila kuću

Milutina Komlenca baš kada smo bili ispred nje. Brzo smo utrčali u dvorište profesora Marijana Bartolića. Samo zato što je granata pala na kroviste nismo stradali.

U to vrijeme, pa sve do odlaska iz Pakraca 29. rujna 1991. nekako smo se zblžili i uzajamno si pomagali. Zbližili smo se s komšijama s kojima prije nismo imali neke kontakte, svi smo željeli da sve prestane i da čim prije počnemo normalno živjeti i raditi. Na žalost, situacija se svakodnevno pogoršavala, sukob eskalirao, nije prestao nego se pogoršavao.

Pošto su 19. kolovoza pripadnici pobunjenih Srba ili njihove Teritorijalne obrane uhapsili ravnatelja Medicinskog centra dr. Vladimira Solara, pozvan sam da pomognem, što sam prihvatio cijeneći da će na taj način pomoći bolesnima i ranjenim građanima. Osiguravao sam sredstva bez kojih se nije moglo podmirivati obveze i potrebe. U to je vrijeme Medicinski centar Pakrac zapošljavao 608 radnika i imao 654 bolnička kreveta koji su uglavnom uvijek bili popunjeni. Bolnica Lipik imala je 215 zaposlenih i 375 kreveta.

Poteškoće oko osiguranja sredstava su bile daleko veće u to vrijeme nego u vrijeme prije izbijanja sukoba zbog toga što su troškovi plaća i neki fiksni troškovi ostali, a prihod se nije ostvarivao, s čime smo se u vrijeme rata svi susretali.

PRIJATELJI I POZNANICI

Nekoliko dana nakon početka sukoba telefonski se moglo komunicirati sa skoro cijelim područjem, što sam i činio. Na žalost, svi stanovnici, a posebno Srbi, koji su živjeli izvan grada bili su vrlo tajanstveni i nisu bili spremni ništa reći. Tada sam mislio da ne smiju ili da se boje, a kasnije sam shvatio da me smatralju izdajnikom.

Dolazili su mi u posjetu poznanici koji su živjeli izvan Pakraca tražeći da im pomognem u pronašlasku njihovih bližnjih koji se nisu bili javili nakon početka sukoba. Neke sam pronašao u gradu, kod rođaka ili prijatelja, a neke u bolnici. Nakon što sam im učinio uslugu više se nisu javili.

U to vrijeme, u dijelu grada gdje sam živio, počinjale su se događati pljačke kuća, stanova i trgovina, kao i maltretiranja građana koji se nisu izjašnjivali kao Hrvati ili im politička uvjerenja nisu bila na liniji tadašnje vlasti kako u Republici Hrvatskoj, tako i u našoj općini, što je bila dodatna otegotna okolnost. Kontaktirajući s ljudima molio sam ih da ne dozvole ili ne čine nepotrebna razaranja te da ne čine druga zlodjela, jer ona samo nanose štetu i nikome ne služe na čast.

Dana **23. kolovoza** otišao sam u bolnicu radi dogovora s gospodom Danicom Rožić i drugima oko isplate plaće za mjesec srpanj radnicima među kojima je došlo do raskola i velikog osipanja, odnosno izostanka s posla iz

samo njima znanih razloga. Oko isplate plaće došlo je do velikih prijepora. Naime, predloženo je da se plaća isplati samo onima koji su trenutno prisutni, a onima koji nisu da se ništa ne isplati. Dogovori o tome su trajali od 26. do 30. kolovoza. Na kraju smo odlučili da se plaća isplati u gotovini onima koji su prisutni, a onima koji nisu da se isplati po evidenciji rada na tekuće račune.

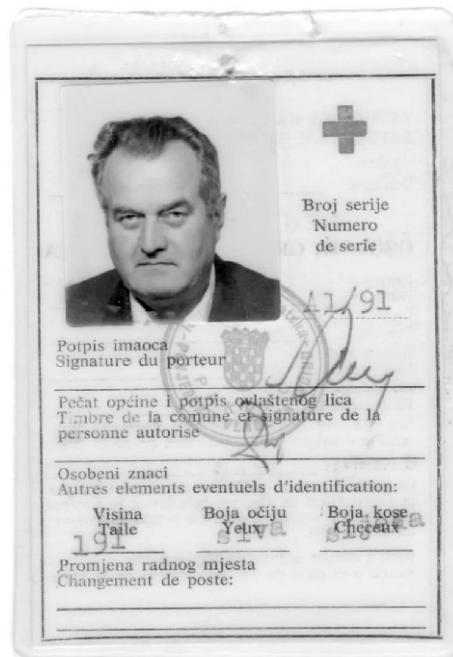
Da bih osigurao isplatu plaća, **30. kolovoza** sam otišao kod direktora Republičkog fonda zdravstva i zdravstvenog osiguranja dr. Luke Vrbana i njegovog pomoćnika Slave Jankovića. Nakon što sam osigurao sredstva za plaću, Dragi Marteru koji me je vozio u Zagreb rekao sam da na par dana odlazim iz obiteljskih razloga u Švicarsku i da ću se vratiti. Siguran sam da mi nije povjerovao. Mislio je da ću pobjeći kao i oni koje je već vozio i koji su ostali među pobunjenicima.

U Švicarsku sam otišao zato što mi se kćer nije mogla vratiti s tečaja engleskog na kojem je bila u Engleskoj, jer avioni u to doba više nisu slijetali u Hrvatsku. Otišla je kod brata u Švicarsku. Ili supruga ili ja trebali smo otići u Švicarsku, odnijeti neke stvari, uključujući i knjige za nastavak studija.

Direktora Republičkog fonda zdravstvenog osiguranja i zdravstva Hrvatske, u kojem sam bio zaposlen na poslovima voditelja ispostave u Pakracu, dr. Luku Vrbana i njegovog pomoćnika Slavu Jankovića informirao sam o svemu što se dešavalo na području tadašnje općine Pakrac. Dogovorili smo se da ću, bez obzira na sve, ostati i učiniti sve što mogu kako bi osiguranje i zdravstvo funkcionirali u tada nenormalnim uvjetima. Tada smo i dogovorili da će mojoj porodici pomoći koliko budu mogli ako se meni nešto desi, što su oni i činili i na čemu im zahvaljujem, posebno na odnosu prema mojoj suprudi za vrijeme boravka na liječenju i oporavku najprije u Holandiji, a nakon toga u Švicarskoj, sve do trenutka kada su me 15. ožujka 1992. godine pozvali da se vratim na posao.

Iz Švicarske sam se vratio **4. rujna 1991.** godine. Iz ponašanja nekih radnika video sam da ih je moj povratak na posao iznenadio. Po povratku sam se javio kolegi i prijatelju Stjepanu Šircu kako bih mu priopćio da sam spreman uključiti se u rad, uz uvjet da me se imenuje u Povjereništvo i da mi se izda rješenje i drugi dokumenti iz kojih je vidljivo da sam imenovan.

To je i učinjeno **6. rujna** kada sam imenovan za pomoćnika povjerenika Vlade Republike Hrvatske u Općini Pakrac za zdravstvo i socijalnu skrb. Kakvo je stanje u to vrijeme bilo u Pakracu govori i podatak da sam dobio dva rješenja o imenovanju za pomoćnika povjerenika koja nose isti datum, tj. jedno potpisano od gospodina Ive Molnara, a drugo od gospodina Vladimira Delača.

POMOĆNIK POVJERENIKA VLADE

6. rujna 1991.

Čudan i nepošten stav nekoliko radnika koji su bili protiv toga da se plaća za dr. Vladimira Solara i dr. Marka Ostojića isplati njihovim suprugama. Kao razlog za to su navodili da su oni otišli u pobunjenike, što je bilo absurdno barem kada se radilo o dr. Solaru. Na moje inzistiranje i na kraju na moju izričitu naredbu, njihove su supruge primile njihovu plaću.

Prije imenovanja u Povjereništvo više puta su mi dolazili prijatelji i kolege i govorili mi kako me trebaju i kako se trebam angažirati i preuzeti rukovođenje zdravstvom, jer su dr. Ivan Šreter, ravnatelj bolnice Lipik, i dr. Vladimir Solar, ravnatelj bolnice Pakrac, oteti.

Komšija Mato Širac je, kada su počeli razgovori o imenovanju povjerenika, predlagao da se ja angažiram, zbog poznavanja funkciranja zdravstva i zdravstvenog osiguranja. Duboko sam uvjeren da je bio iskren. Poznavao sam ga kao poštenu čovjeka kojemu je jedini interes bio da se svi tadašnji problemi razriješe. O mom imenovanju za pomoćnika povjerenika nekoliko godina kasnije govorio mi je Mato Brnjak. Rekao mi je da je ogromna većina prisutnih ostala iznenadena prijedlogom i da je mnogo prisutnih bilo protiv prijedloga, ali su nakon razmatranja svi konstatirali da je trenutno to najbolji prijedlog. Bio bih nepošten kada bih rekao da mi povjerenje nije godilo, ali sam bio i svjestan da me sigurno ne bi imenovali da su imali nekoga sposobnijeg od mene. Ni banka ni pošta u Pakracu nisu radile i jedan od prvih zadataka bio je da organiziramo odlazak umirovljenika u Bjelovar po njihove zaslužene mirovine kako bi imali od čega živjeti.

Od trenutka imenovanja počinju Tantalove muke oko osiguranja rada pakračke bolnice i to zbog izostanka s posla rukovodećeg kadra. Dva su razloga za te izostanke: jedan je učestvovanje u pobuni, a drugi strah i bježanje od odgovornosti nakon što su oteti dr. Šreter i dr. Solar. U isto vrijeme, zbog prirode posla koji se kod njih obavlja, u bolnici Lipik stanje je bilo dobro organizirano, iako je iz nje pobjegla samoimenovana ravnateljica.

Na temelju točke 17e. Zakona o Vladi Republike Hrvatske ("Narodne novine" broj 41/90, 8/91 i 14/91) i članka 6. Odluke o počinjanju posebnih mjera u općini Pakrac ("Narodne novine" broj 44/91.) **d e c e s i m**

R J E S E N J E

o imenovanju pomoćnika povjerenika Vlade
Republike Hrvatske u općini Pakrac

Za pomoćnika povjerenika Vlade Republike Hrvatske u općini Pakrac
imenujem:

GUNJECIĆ ĐORDJA , za područje zdravstva i socijalne
skrbi

Klasa:

UMBROJ: 01-POV.VL./1-91.

Pakrac, 6.9.1991.

POVJERENIK
VLADE REPUBLIKE HRVATSKE
U OPĆINI PAKRAC:

Delač Vladimir
Jelac Vladimir

7. rujna 1991.

Kao pomoćnik povjerenika odlazim u Medicinski centar da se upoznam sa stanjem. Prvi razgovor vodim s glavnom sestrom koja naglašava nedostatak zdravstvenih radnika, a voditelj tehničke službe žali se na nedostatak radnika u tehničkoj službi. Do početka sukoba, odnosno Domovinskog rata, u Medicinskom centru bilo je zaposleno 608 radnika, a danas ih je na poslu jedva stotinjak. Na razgovoru s radnicima tehničke službe, koji je obavljen u dvorištu između kotlovnice i radionica, u prvom momentu stekao sam dojam da mi ne vjeruju i da se neki pitaju otkud to da „*nam jedan Srbin rukovodi kada smo u ratu sa Srbima*“. Tada je postavljeno i pitanje mislim li ja da ću moći obavljati posao za koji sam imenovan, na što odgovaram da ću učiniti sve što mogu da bolnica i u tim uvjetima radi i osigurava zdravstvenu skrb za sve građane. Rečeno mi je da za to što radim treba imati muda kada se ima u vidu da nitko u bolnici ne želi da se prihvati rukovođenja.

Donosim naredbu o radnom vremenu u kojoj posebno naglašavam potrebu da se radi duže kako bi se smanjila mogućnost čestog i nepotrebnog izlaganja opasnosti prilikom dolaska i odlaska s rada. Izdajem i naredbu radnicima o postupanju i čuvanju objekata.

Na moje traženje, dobivam informaciju od Radio Moslavine iz Kutine iz koje je vidljivo da se od radnika traži da se do 26. kolovoza 1991. jave na posao, što je vrlo mali broj i učinio.

Sazvan je sastanak rukovodioca na kojem smo se upoznali sa stanjem u kojem su se u tom trenutku nalazile bolnica i primarna zaštita. Doznajem da se svakoga dana dogovaralo tko će sačinjavati krizni štab, što znači da se svako jutro odlučivalo tko će rukovoditi bolnicom. Tada prvi puta predlažem da se liječnici dogovore tko će biti imenovan za ravnatelja, što su oni odbili. Dr. Pavle Pavlov traži da se psihijatrijski odjel evakuira, ali je zahtjev nakon konzultacija s povjerenikom gospodinom Vladimirom Delaćem odbijen.

Putem radio stanice u Daruvaru upućen je poziv pobunjenicima da oslobole zarobljene liječnike i druge zdravstvene radnike, da puste vodu u gradski vodovod i da prestanu pucati po bolnici.

Ostalo mi je u sjećanju i kako smo pomoćnik povjerenika Srećko Brus, koji je i ranije bio službenik u općini, i ja otišli u zgradu općine. U nju smo ušli na stražnji ulaz, uzeli žigove i druge materijale koji su nam bili potrebni za rad i funkcioniranje Povjereništva, iznijeli smo i neke dokumente iz zgrade i prenijeli ih u prostorije Mjesne zajednice, gdje je bilo sjedište Povjereništva.

8. rujna 1991.

Ponovno odlazim u bolnicu, gdje razgovaram s radnicima i bolesnicima, dogovaram kako najbolje organizirati rad ne bi li zaštitili ljudi i imovinu. Pokušavam stupiti u kontakt s radnicima Crvenog križa. Vojin Jamedžija kaže

da iz Lipika nije u mogućnosti dolaziti na posao, a drugi se ne javljaju. U Centru za socijalnu skrb nitko se ne javlja, iako znam da dvoje zaposlenika centra (Zlatica Culić i Neven Garača) još rade u centru. Iz mirovinskog, radnice organiziraju odlazak umirovljenika u Bjelovar po mirovine.

Štabu saniteta Republike Hrvatske šaljem faks. Tijekom dana dobivam odgovor. Obavljam niz razgovora i konzultacija tijekom cijelog dana, na osnovu kojih donosim i potrebne odluke.

8. IX. 91

ŠTABU SANITETA REPUBLIKE HRVATSKE

Nakon telefonskog razgovora koji je održan prije nekoliko minuta
obraćam Vas se s molbom za hitnu pomoć u lijekovima prema prilo-
ženom popisu i priloženim količinama.

Takodjer Vas se obraćam za pomoć koja bi se sastojala u dostavi
bar jednog sanitetskog vozila pošto smo ostali praktički samo na
jednom sanitetskom vozilu.

U ranijim sukobima dio vozila nam je oštećen a jučer prilikom izla-
nka po ranjenike pripadnike MUP-a, Zbora narodne garde i ranjene
civile dva vozila su oštećena.

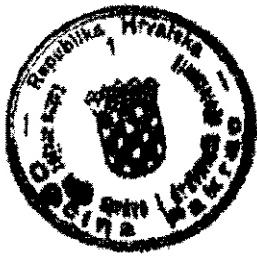
Ova vozila su oštećena pošto su sanitetske ekipe išle na samo mjesto
sukoba po ranjenike još za vrijeme borbe.

Takodjer Vas molim da intervenišete kako bi se oružane snage povukle
iz bolnice o čemu je goop. dr. Prodan u nekoliko puta obavještavan.

Na jutrošnjem kratkom sastanku svih rukovodilaca službi u Medicinskom
centru svi traže da se oružane snage povuku iz bolnice i da u njoj
ostane samo straža. Na tom sastanku svi su ocjenili da prisustvo
oružanih snaga predstavlja veliku opasnost za bolesnike i zdravstvene
radnike.

Trenutno je u bolnici na liječenju u odjelu Psihijatrije smješteno
275 bolesnika a u svim ostalim odjelima 116.

S poštovanjem

Pomoćnik povjerenika Vlade Republike
Hrvatske u općini Pakrac :

Gunjević Đorđe upr. pravnički
D. G.

09/09 91 13,22

Faks 041 526 040

prijepis

REPUBLIKA HRVATSKA

Štab saniteta

Jadranska bb

M c PAKRAC

OBAVIJEŠT

Zahtjev upućen putem Fax-a Štabu saniteta pozitivno je riješen.
S tim u vezi Vas molimo da u toku sutrašnjeg dana uputite osobu u
Štab saniteta radi preuzimanja sanitetskog vozila, ljekova i materijala.

Ime osobe i vrijeme dolaska u Štab radi preuzimanja gore navedenog
pošaljite putem FAX-a.

Problem korištenja prostora bolnice za ~~nekne~~ borbene zadatke
jedinica riješavamo s Ministarstvom i o tome ćemo obavjestiti zapovje-
dnika policijskih snaga u Pakracu.

U Zagrebu 09.rujna 1991.

Zapovjednik Štaba saniteta

prof dr.Ivo Prodan

9. rujna 1991.

Iz Daruvara dobivam obavijest da je dio radnika Medicinskog centra Pakrac već raspoređen na rad, a 10. rujna od policije dobivam obavijest da zbog sigurnosti radnicima ne dopuštaju da putuju na rad u Pakrac. Sadržajem faksa bio sam iznenaden, ali sam shvatio o čemu se zapravo radi - o želji da se zaštitи članove porodica od velike opasnosti putovanja na rad u Pakrac.

Obavještavam štab saniteta RH o uništenju sanitetskog vozila, tražim da nam dostave bar jedno sanitetsko vozilo i nešto lijekova te da interveniraju da se hrvatske oružane snage povuku iz bolnice.

Hrvatske oružane i redarstvene snage, nakon što su osloboidle bolnicu koju su na jedan dan bili okupirali pobunjenici, ostavile su dio snaga da čuvaju i osiguravaju bolesnike i osoblje. To je odgovor koji sam dobio.

Istog dana me zovu da dođemo po vozilo, lijekove i sanitetski materijal i obavještavaju me da su intervenirali kako bi se oružane snage povukle iz bolnice.

Tada smo imali samo dva vozača saniteta, a oni mole nekoliko slobodnih dana. Shvatio sam da žele otići porodicama i da se više neće vratiti na posao, jer su radili od izbijanja pobune bez slobodnih dana. Tražim vozače u gradu, jedno vozilo stavljamo na raspolaganje ambulanti Lipik.

Dom zdravlja nije bio u sklopu bolnice već u centru grada, između zgrade općine i policijske postaje. Odmah po izbijanju sukoba osoblje je prestalo raditi u njemu, a sama zgrada je bila udaljena oko sto metara od dijela grada koji su okupirali pobunjenici, tako da nije bilo uvjeta za rad. Sama zgrada je bila dosta oštećena, a oprema razbacana.

Sve to me je rukovodilo da izdam nalog da se iz Doma zdravlja odmah izvezu oprema i zdravstveni kartoni. Oni su istog dana, u organizaciji dr. Jasne Vidović, uz pomoć gardista preneseni u zgradu bolnice i na sreću sačuvani.

Pregled broja bolesnika po odjelima ostalih na liječenju: trideset na Kirurgiji, pedeset na Internoj, pet na Ginekologiji, tri na Dječjem odjelu, trinaest na Zaraznom odjelu, petnaest na Neurologiji te dvije stotine sedamdeset i pet bolesnika na Psihijatriji. Osoblja na radu i prehrani, uključujući i osoblje iz primarne zdravstvene zaštite, je osamdeset i pet. Taj broj se do evakuacije osjetno smanjivao, tako da je na kraju ostalo dvadeset i četiri zdravstvenih radnika i nas pet iz „letećeg odreda“.

10. rujna 1991.

Ujutro upućujem vozača po vozilo u Zagreb, a iz bolnice Lipik dobivamo vozilo i Miću Vlajkovića na ispomoć. Njima nije neprekidno neophodan, s tim da, kada je potreban u Lipiku, vozi za njih. Tijekom dana u bolnicu dolazi vozilo koje nam je darovao Štab saniteta RH i dva vozila puna lijekova i sanitetskog materijala, koji nam je polako nedostajao.

Organiziram drugi sastanak s liječnicima na kojem im ponovo predlažem da između sebe izaberu ravnatelja, ukazujući na to da se posebno u ratnom razdoblju ne može kolektivno rukovoditi, već da ravnatelj treba i mora osobno upravljati svim poslovima posebno u ovakvim prilikama. Na žalost, i ovaj puta nitko ne želi preuzeti odgovornost na sebe.

Odbijanje svih da prihvate da se netko od njih imenuje za ravnatelja tada sam shvatio kao ljudsku slabost i strah od preuzimanja odgovornosti za funkcioniranje zdravstva, imajući na umu da je daleko lakše bez ikakve odgovornosti na svoj način djelovati unutar kruga u kojem se živi, ne vodeći računa o onome što je u tom trenutku od posebnog interesa za sve građane područja na kojem živimo.

Radnice iz računovodstva i administracije zbog manjka osoblja raspoređujem na ispomoć u praonicu rublja i na druge poslove prema potrebi te izvještavam voditelja tehničke službe da, bude li trebao još radnika, angažira one koji nisu u radnom odnosu u bolnici, a njihov rad će se platiti.

Putem Radio Daruvara i dopisništva HTV-a u Bjelovaru šalje se obavijest o otpuštanju iz bolnice svih izliječenih u naredna dva dana, uz molbu da se rođaci bolesnika jave radi dogovora o otpustu uključujući i prevoženje bolesnika do prve barikade. Otpustu bolesnika protivi se dio radnika, posebno upozoravaju da će se još više pucati po bolnici ako se Srbi otpuste iz bolnice.

Zašto sam se zalagao za otpust iz bolnice svih onih kojima daljnje liječenje u bolnici nije neophodno? Zalagao sam se u prvom redu zbog toga da se bolnica rastereti od izliječenih građana i tako smanjimo nepotreban rad i trošak hrane, a tada je u bolnici boravilo više prijatelja i rođaka radnika.

Poštovana gospodo Mudrić!

10 IX 91

Obraćam Vam se s molbom da tokom dana i večeri u više navrata objavite slijedeći tekst:

Tokom 11. i 12. 9. 1991. g. izliječeni bolesnici trebali bi biti otpušteni s liječenja iz Medicinskog centra Pakrac.

Pošto dio bolesnika zbog poznatih neprilika na području općine Pakrac, već duže vrijeme nema nikakvih kontakata s obitelji, pozivam članove obitelji bolesnika koji se liječe u Med. centru Pakrac, da se javi na telefone:

83-002 ili 83-041

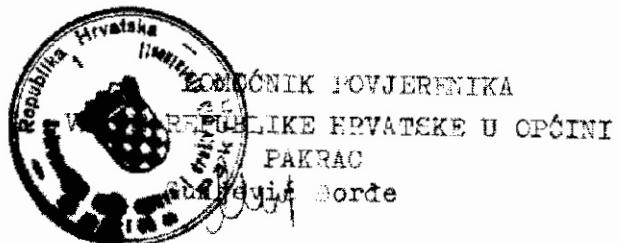
radi davanja obavijesti o tome tko je sve otpušten kući.

Pozivajući obitelji bolesnika ujedno obavještavamo da smo spremni i voljni bolesnike vozilima Med. centra dovesti do određenog mjestu, tj. prije barikade.

Ovim ujedno pozivamo zainteresirane da u bilo koje doba dana ili noći daju informaciju o tome gdje se bolesnika može dovesti, stim da nam je i usmena garancija dovoljna da će radnici koji dovezu bolesnike biti pušteni da se vrate na posao i vozila neće biti oduzeta.

Također molimo da nam se odmah puste na slobodu zdravstveni radnici koji se bilo gdje zadržavaju bez svoje volje, a to su prema našim saznanjima Solar dr. Vladimir, Ostojić dr Marko, Šbeter dr. Ivan i drugi.

Na kraju informacije molim Vas da svu rodbinu bolesnika obavijestite da su svi bolesnici liječeni sa krajnjom pažnjom i dužnim poštovanjem bez bilo kakvog maltretiranja, vredanja i da zdravstveni radnici obavljaju svoje zadatke i u ovim teškim uvjetima na najbolje mogući način za što im treba odati priznanje. Bez obzira na sve oni ostaju uz svoje bolesnike i dijelit će njihovu sudbinu.

11. rujna 1991.

Odlazim u bolnicu Lipik gdje s dr. Andelkom Gajšak i drugima razgovaram o njihovom stanju. Oni ukazuju na probleme koje imaju i s kojim žive. Kod njih je stanje puno drugačije nego u pakračkoj bolnici, u prvom redu zbog prirode njihove djelatnosti, odnosno bolesti koje se kod njih liječe. Već tada u bolnici ne zatičem, kako radnici kažu, samoinvenovanu ravnateljicu, kojoj je netko navodno dojavio da ne dolazi na posao zbog opasnosti za nju. Ravnateljica je često zagorčavala život djelatnicima uvođenjem, kako neki kažu, pod firmom kontrole, zapravo maltretiranje pojedinaca.

Maltretiranje se posebno odnosilo na radnike koji su iz neke političke opcije koja nije trenutačno bila na vlasti, a posebno ako je taj radnik imao neke ovlasti kao rukovodilac.

Čudna je i jedna izjava tadašnje ravnateljice dr. Zdenke Brišić koja je otprilike glasila „*pa zašto naručujete toliko robe kada će ionako četnici za par dana doći i sve uzeti*“.

Dogovaramo da se radnici koji nisu nužni pošalju kući te da oni koji nisu iskoristili godišnji odmor odu na godišnji, a da se odobri neplaćeni dopust onima koji ga zatraže.

Umirovlijenici i dalje odlaze u Bjelovar po svoje mirovine i, na temelju punomoći, po mirovine rođaka i prijatelja. Centar za socijalni rad i dalje u potpunosti ne izvršava ni minimum potreba, baš kao ni Crveni križ. Zdravstveni radnici obilaze bolesne i nemoćne po kućama i stanovima snabdijevajući ih potrebnim lijekovima.

Od Doma zdravlja Daruvar dobivam obavijest o radnicima koje mogu primiti na rad i nešto kasnije usmeno obavijest o tome koji im nisu potrebni.

Povjereništvo neprekidno rješava poteškoće sukladno svojim mogućnostima, na temelju konzultacija i procjena članova.

12. rujna 1991.

Ujutro me informiraju o nemogućnosti operiranja. Nema anesteziologa i tehničara koji od početka pobune rade neprekidno. Obavještavam Štab saniteta RH i tražim da nam upute barem jednog anesteziologa. Tražim i barem jedan sterilizator pošto je naš u kvaru. U to doba ranjavanja gardista i pripadnika MUP-a bilo je relativno malo. Bilo je i postrojbi koje nisu bile iz Pakraca i koje su imale vlastitu organiziranu sanitetsku službu. Bolnica je bila na samo 200 metara od prve linije, što je bio dodatni rizik za dovoz ranjenika i zato ranjenika na liječenju u bolnici u to doba gotovo da i nije bilo.

Tijekom dana dobivam od bolnice Lipik mišljenje o izostanku s rada dijela radnika. Mišljenje je uopćeno i previše ispolitizirano i trenutno od njega nema

puno koristi. O tim pitanjima treba kasnije razgovarati na drugim nivoima. Od povjerenika dobivam odluku o načinu isplate plaće s kojom radnici uopće nisu zadovoljni, posebno zbog neplaćanja prekovremenog rada.

Vozači Gaja Damjanović i Mile Duduković traže da im konačno osiguram zamjenu. Angažiram Dragu Jednakovića, profesionalnog vozača s Papuka. Ova odluka se pokazala vrlo dobrom i Jednaković počinje raditi 13. rujna. Pokojni Drago bio je izuzetno dobar čovjek i vozač koji je bez posebnih propitivanja i prigovaranja obavljao sve poslove, bilo da se radilo o odlasku po bolesnika ili o bilo kojem drugom poslu koji je trebalo obaviti.

Bolesnici su postali neuredni i zarasli u bradu iz stvarno opravdanih razloga. Tražim da se angažira brijač Petar Lazić koji obećava da će doći, ali na kraju bježi iz Pakraca, a osoblje nastoji koliko je god moguće bolje urediti bolesnike.

Tijekom dana saznajem da se ranjenim pobunjenicima na odjelu prijeti i da ih policijci i gardisti maltretiraju. Odlazim na odjel da se informiram o stvarnom stanju i istini od zapovjednika oružanih snaga u bolnici i od samih ranjenika. Čvrsto mi je obećano da se takvi ispadni neće više dešavati. Dio radnika me obavještava o polarizaciji između radnika katolika i pravoslavaca. Uvjerio sam se da polarizacija ima i da ona samo pogoršava stanje u bolnici.

Bilo je i raznih drugih oblika međusobne netolerancije i neugodnosti o kojima bolje da ne pišem, pošto one nikome ne služe na čast.

Prigodom prvog sastanka 6. rujna s prvim povjerenikom ing. Ivom Molnarom, kao i kasnije s povjerenikom Vladom Delačem, isticano je pitanje pregovaranja s pobunjenicima, posebno o puštanju iz zatočeništva otetih i zarobljenih zdravstvenih radnika u čemu su naročito isticani slučajevi doktora Ivana Šretera, Vladimira Solara i Marka Ostojića, te puštanje neophodne vode iz gradskog vodovoda. Većina članova Povjereništva nije bila spremna za pregovore na tada okupiranom području općine. Ja sam osobno bio spreman pregovarati bilo gdje i na svaki način postići dogovor kako bih bolesnicima osigurao normalnije životne uvjete i funkcioniranje dijalize bez rizika za bolesnike.

Tada sam počeo razmišljati o naporima koje smo uložili da bi bolesnicima osigurali dijalizu u Pakracu, kako ne bi dva ili tri puta tjedno putovali u Zagreb i druge centre, te o tome koliko su građani osigurali sredstava za stvaranje uvjeta za vrhunsku zdravstvenu zaštitu. Sjećam se kako smo uz pomoć tadašnjeg predsjednika Izvršnog vijeća gospodina Branka Barte došli do potrebnih aparata putujući zajedno s njim i dr. Markom Ostojićem 10. lipnja 1985. godine na dogovor u Hemofarm u Vršac. Iz Vršca su ubrzo stigli i prvi aparati, dijaliza je počela raditi u Pakracu, a sada je neki neodgovorni ljudi svojim postupcima uništavaju. Zašto?

Razgovarao sam s povjerenikom Vladom Delačem. Tražio sam da, ako ostajem u Povjereništvu, budem prisutan kada se donose i političke odluke, a ne samo da ih izvršavam. One se donose bez mog učešća, a ja ih moram provoditi.

Smatrao sam da mogu pomoći u rješavanju pitanja na dobar, human način pošto nam je takav pristup bio daleko bolji i povoljniji, a posebno kada se radi o oblasti za koju sam bio zadužen.

Ponovo ističem zahtjev da se policijske snage isele iz bolnice, da se traži oslobođanje zarobljenih i otetih zdravstvenih radnika kao i da se prestane pucati po bolnici. U policijskoj postaji dobivam uvjeravanje da će se nešto učiniti najkasnije ujutro. Energično zahtijevam da policija osigura zaštitu građana i imovine.

Po tko zna koji puta molim gospodu Mudrić da putem RTV-a ponovi naš zahtjev da se u gradski vodovod pusti voda i da se oslobole svi zdravstveni radnici. U međuvremenu mi je stigao poziv na pregovore s pobunjenicima. Odmah sam informirao povjerenika i pomoćnika povjerenika zaduženog za obranu grada, Stjepana Širca, koji su bili suglasni da pregovaram ako vjerujem da ću postići dogovor i ako vjerujem da ću se vratiti.

13. rujna 1991. - Jedan od dva najgora dana u mome životu

Prije odlaska na pregovore s pobunjenicima, o čemu ću kasnije pisati, pomoćnike povjerenika molim da me u zgradi povjereništva čekaju nakon povratka s pregovora zajedno s nekoliko radnica koje su radile za Povjereništvo.

Čekam telefonski poziv da mi kažu gdje da za pola sata budem na okupiranom području, odnosno Gavrinci gdje će me na ulici čekati čovjek kojeg poznam. Odlazim vozilom bolnice i stvarno me prije Gavrincice ispred kuće u kojoj je živio Darko Aljmaši čeka Vukašin Ivanović koji je radio u Komunalcu i bio poznat po tome da je vozio pokojnike i da si je vješanjem pokušao oduzeti život.

Prelazim u kombi u kojem su do pobune prevozili pokojnike na groblja. Krećemo prema Kraguju. Pored kuća je mnogo naoružanih ljudi u vojnoj odjeći rezervnih snaga JNA. Nitko nas ne zaustavlja sve do Vukašinove kuće ispred koje nas čeka više naoružanih pobunjenika. Odvode me u kuću u kojoj se susrećem s pregovaračem. Istim mu naše zahtjeve, on ističe zahtjeve pobunjenika. Po izlasku iz kuće u kojoj smo pregovarali nastaju problemi. Na cesti stoje petorica pobunjenika s automatima uperenima u mene, a među njima je i moj dobar poznanik Stojan Teodorčević. Traže od pregovarača, kojem sada prvi puta iznosim ime pošto druge stvarno nisam poznavao (ranije to nisam smio zbog prijetnji mojoj porodici), a radi se o Milanu

Petkoviću, da me preda njima i da me oni vode u njihovu komandu. Javna tajna bila je da se komanda pobunjenika nalazi na Bučju.

Nastaje natezanje između njih sve dok me Vukašin nije gurnuo iza sebe i leđima me naslonio na kombi uz istovremeno repetiranje automatske puške u njih. Natezanje se nastavlja sve dok se na kraju ne dogovore da me Vukašin Ivanović vozi u komandu i da Milan Petković bude u kombiju. Pobunjenici traže da mi se zavežu oči kako ne bih vidio kuda me voze. To čini jedan meni nepoznat pobunjenik koji skida svoju prljavu potkošulju i njome mi veže oči.

Iz incidenta koji se desio nakon izlaska iz prostorije u kojoj smo pregovarali zaključio sam da između njih postoje neslaganja oko zahtjeva koje sam iznio tijekom pregovora, posebno oko zahtjeva za oslobađanjem svih zdravstvenih radnika.

Kako sam dobro poznavao put shvatio sam da idemo preko Kraguja za Brusnik. Put ima mnogo uspona i nizbrdica. Prije ulaska u Brusnik prljava potkošulja spala mi je s očiju tako da sam video pokojnog Stevu Kojsera kako kupi pokošenu travu. Dolazimo do mosta na Brusnici gdje nas zaustavljaju. Tek tada vide da mi je potkošulja spala s očiju. Ponovo mi stavljaju povez. Odlazimo prema komandi koja je bila na Bučju.

Zaustavljamo se pred zgradom Šumarije u koju me uvode. Čujem vikanje uz pogrdne riječi kao na primjer „J..o vas on, što ga ne ubijete, dajte ga ovamo da ga mi ubijemo“, itd. Opet sam imao sreće pa sam nešto mogao i vidjeti. U komandi, budući da su mi oči gotovo potpuno bile zavezane, nisam video nikoga poznatog.

Između pobunjenika došlo je do oštih verbalnih sukoba. Jedni su tražili da me se likvidira po kratkom postupku kao izdajnika. Drugi dio je tražio da se poštuje to što sam pristao da dodem kao pregovarač.

Ostavili su me u prostoriji i dalje zavezanih očiju s nekoliko osoba koje nisam video zbog poveza na očima. Vjerujem da su kod nekoga otisli na dogovor o mojoj sudbini.

Konačno krećemo nazad. Zaustavljaju se prije ulaska u Branešce kod onih nekoliko vikendica. Ispred jedne se peče rakija. Svi osim Vukašina odlaze na rakiju. Čujem povike o tome da me daju njima da me ubiju, kao i povike da sam ustaša budući da radim za hrvatsku vlast te druge slične primjedbe .

Nakon što su popili po nekoliko rakija krećemo dalje. Prije ulaska u Novo selo – Španovicu molim Petkovića da me odveze do kuće u Grahovljanim da vidim mamu, a njegov odgovor bio je da se moja mama mene odrekla. Odgovaram mu da će se na kraju vidjeti čija mama se koga odrekla i čija će se majka zbog sina sramiti. Prije nego što sam zamolio da me odveze da vidim mamu znao sam da to neće odobriti. Ipak sam pitao u želji da utvrdim kakva je

to vlast i vojska koju su imali. Više uopće nismo razgovarali, a prije rastanka me zamolio da dr. Vinku Opiću prenesem njegove pozdrave i da mu kažem da mu je mjesto s njima. Tu želju sam mu ispunio i prenio poruku dr. Vinku Opiću, na što smo se obojica nasmijali uz njegov komentar da je Petković lud.

Dovoze me na Gavrinicu, ispred birtije, a Vukašin Ivanović me vodi iza kuća preko bašči do auta u koji sjedam duboko potresen i na rubu snaga. Dok sam okretao auto netko je pucao u prednje staklo i probušio ga, a metak se zabio u vrata. Vrlo teško sam se savladavao, na cesti okrećem auto i punim gasom vozim u grad.

Dolazim pred zgradu u kojoj je bilo Povjereništvo. Jedva izlazim iz auta, tresem se kao prut. Na jednom balkonu u drugoj zgradi stoji jedan od braće Čmelaka i vidi u kakvom sam stanju. Odlazim u prostorije povjereništva u kojima nema nikoga nakon čega mi do svijesti dolazi saznanje da toj ekipi nije stalno do mene i onoga što radim i da sam tu samo zato što sam trenutno potreban. Drugim riječima, da ja samo trebam igrati svoju ulogu kao da je svijet pozornica i da svatko na njoj treba odigrati svoju ulogu.

Tijekom večeri istog dana pišem izvještaj povjereniku, a on glasi:

„U skladu s Vašim ovlaštenjem da svatko od Vaših pomoćnika učini sve na uspostavljanju kontakta s pobunjenicima, izvještavam Vas da sam kontakt uspostavio dana 12. rujna 1991. godine.

Tog dana, u tijeku predvečerja, nazvao me jedan muški glas i predstavio se kao prijatelj koji želi da razgovara o sukobu na ovom području. Predložio je da, ako sam spremna, odmah, u roku od sat vremena, dođem automobilom do mjesta koje mi on odredi s tim da mi jamči povratak bez ikakvih uvjeta.

Ponudu da dođem na određeno mjesto sam prihvatio, ali sam odbio da to učinim odmah, već sam tražio da se nađemo narednog dana ujutro, računajući u prvom redu na to da moram s Vama stupiti u kontakt. Dogovaramo da me nazove ujutro u 9 sati i da mi jave detalje.

O tome Vas nisam mogao obavijestiti, iako sam na sve poznate brojeve zvao i ostavljao poruke da mi se hitno javite. Pošto se niste pojavili jutros na dogovorenom mjestu i u dogovoren vrijeme, obavijestio sam ostale pomoćnike, moje kolege i kolegice, da idem na čekanje telefonskog poziva.

U 9 sati po dogovoru isti glas me je ponovno nazvao i tražio da kažem čime ću doći, da na kola obvezno istaknem bijelu zastavu i da obvezno dođem sam, te da će me naknadno obavijestiti o točnom vremenu i mjestu susreta i ostalim detaljima.

Nekoliko minuta prije 10 sati ponovno me zove i traži da u roku od desetak minuta budem na određenom mjestu. Odmah sam krenuo i svratio u prostorije gdje je sjedište povjerenika, ponovo Vas tražeći, a pošto Vas ni tada

nije bilo, rekao sam kolegici Marini Žarković i kolegi Srećku Brusu da idem te, ako se ne uspijem vratiti, da znaju da sam ostao na silu, tj. bez svoje volje.

O tome što sam doživio molim Vas da me ništa ne pitate. Nadam se da je dovoljno ako kažem da mi je to bio najteži dan u moje 52 godine života, a jedan od znakova te težine je i na prednjem staklu i u vratima automobila kojeg sam vozio. Iz tog razloga, molim da me se zaštiti i da me nitko nikad dok ovaj prljavi rat traje o tome ne pita. Sada Vas ukratko informiram što sam u razgovoru tražio i što je od mene traženo.

1. *Prvo što sam tražio bilo je da se oslobole dr. Vladimir Solar, dr. Ivan Šreter, dr. Marko Ostojić i drugi zdravstveni radnici koji su zadržani bez svoje volje. Tada su me pitali zašto ne tražim i dr. Radivoja Kosanovića, na što sam odgovorio da se u gradu i bolnici priča da je on dobrovoljno otisao. To su oni negirali i rekli da je odveden iz Lipika te pitali kako to da nam nije stalo do njega. Na to sam odgovorio da sam ja u svom apelu, pored navedenih radnika, naglasio da tražim oslobođenje i ostalih zdravstvenih radnika.*
2. *Tražio sam da se odmah prestane pucati po bolnici i ugrožavati živote bolesnika i zdravstvenih radnika, na što mi je odgovoren da će se prestatи pucati samo u slučaju ako se oružane snage povuku iz bolnice. Nakon toga mi je postavljeno pitanje zašto su dva kata u bolnici, tj. oni na kojima je Odjel za bolesti uha, grla i nosa te okulistika, ispraznjena i stavljena na raspolažanje oružanim snagama. Odgovorio sam da je to učinjeno zbog smanjenja broja bolesnika i nedostatka zdravstvenog osoblja, a učinjeno je prije mog imenovanja za Vašeg pomoćnika. Zatim su me pitali što je s ranjenicima, na što sam odgovorio da se njih tretira kao i sve ostale bolesnike i da je odnos prema njima korektan. Usljedila je primjedba da to nije točno, da im se prijeti noževima i da ih se maltretira, što sam ja odbacio kao netočnu tvrdnju od kad sam ja imenovan za Vašeg pomoćnika te rekao da ja ne raspolažem podacima o postupanju prema ranjenicima prije mog imenovanja, ali da ne vjerujem da su zdravstveni radnici tolerirali bilo kakav nekorektan odnos prema ranjenicima. Tražili su da se ranjenike pusti, na što sam odgovorio da ja nisam za to nadležan i da o tome odlučuju drugi.*
3. *Tražio sam da se pusti voda u gradski vodovod, pošto nam prijeti epidemija, te da nam se dozvoli zakopavanje uginule stoke i hrane iz hladnjača koje ne rade duže vrijeme zbog nedostatka struje u pojedinim dijelovima grada i okolici. Tada sam istakao da ovaj zahtjev, drugim riječima, znači dogovor o nepučanju po građanima koji bi obavljali taj posao.*

Nakon što sam iznio zahtjeve odgovoren mi je da će oni biti razmotreni i da će nas o tome obavijestit već 14. rujna, a možda i kasnije, nakon čega sam istakao

da će i samo puštanje vode biti znak dobre volje za nastavak pregovora. Nakon ovih pitanja, istakli su da me smatraju predstavnikom vlasti i tražili da odgovorim na slijedeća pitanja:

1. *Kada vlast misli uspostaviti normalan život za ljudе u gradu i okolici? Odgovorio sam da nemam ovlaštenja da o tome razgovaram, ali da će se život postupno normalizirati po prestanku oružanih sukoba.*
2. *Tražili su da se odmah prestane hapsiti ljudе u gradu i okolici, na što sam odgovorio da ja nemam ta ovlaštenja, tj. da nisam ovlašten o tome da razgovaram, ali da ću zahtjev prenijeti povjereniku.*
3. *Tražili su da se prestane s povremenim isključivanjem struje na području općina Pakrac, Požega i Nova Gradiška, te u pojedinim područjima zahvaćenim oružanim sukobima i prijetili da će u slučaju ponavljanja oni minirati dalekovod, čime će veći dio područja ostati bez struje.*
4. *Tražili su da se na zgradu općine istakne srpska zastava kao i na prostorije SDS-a. I na ovo sam rekao da nisam nadležan da odgovorim, ali da ću ih prenijeti povjereniku.“*

Ovo su bila sva pitanja o kojima se razgovaralo.

Pišući informaciju o kontaktu i razgovoru s pobunjenicima nastojao sam da budem nepristran i objektivan, navodeći samo ono što nam je u tom trenutku moglo pomoći u razrješavanju pitanja isključivo iz moje nadležnosti.

Dok su moje kolege s kojima sam tada radio govorili za pobunjenike da su to četnici, ja, osim na filmovima, u životu nisam vidio niti jednog četnika. Moj položaj je bio u tom trenutku vrlo specifičan i izuzetno težak, kao i neizvjestan: za jedne sam bio izdajnik, za druge četnik, a ja sam samo želio da radim posao za koji sam bio zadužen, izvršavajući tako svoju ljudsku i građansku obvezu koju ima svaki građanin bilo koje države.

SASTANAK _____

DATUM _____

(13. 9. 91.)

Razgovor sa novinom po predstavnikom
otone koja je noga u hodo te
fražim da abu ostojen u ekipe
da budem angajiran i poslikan
donosimo političku odluku,
a ne rano de ih razvijan
a one se dove ne jede drugje
Ponov ističem zahvalju do se
ponizane snage veli u bolnici
da se oslobođe zorotjem
zdrav radnici i do se pristane
pucati po bolnici.

Na razgovoru u Policiji
dolivom uveravaju da je
se nesto učini moguće

14. rujna 1991.

Po tko zna koji put, tražim da građanima garantiramo sigurnost imovine, bez obzira o čijoj se imovini radi. Povjereniku i pomoćniku zaduženom za obranu predao sam izvještaj o obavljenim razgovorima s pobunjenicima, o čemu smo zajedno informirali zapovjednika obrane grada.

U bolnici razgovaram s liječnicima i dogovaramo da se dječji odjel preseli na ginekologiju te da se spoje odjel za neuroze s odjelom za alkoholizam, u prvom redu zbog malog broja bolesnika koji su tada ležali na tim odjelima, kao i zbog manjka zdravstvenih radnika. Po tko zna koji put, zajedno s povjerenikom, insistiram da liječnici između sebe predlože ravnatelja bolnice, koji je neophodan.

U dogovoru s gospodrom Danicom Rožić, šeficom računovodstva, odlučujem da se uprava bolnice preseli u bolničku apoteku, baš kao i računovodstvo, a sve s ciljem da se preostali radnici bolnice što bolje zaštite od projektila koji su padali po objektima, dvorištu i oko zgrada bolnice. Sjećam se oštećene kotlovnice. Nakon oštećivanja smo je osposobili, nakon čega je ponovno oštećena, pa je više nismo popravljali. Već tada, na nekoliko mjesta u gradu, oštećen je plinovod i plin je slobodno izlazio.

Tijekom dana dobivam informaciju da je suprug naše radnice uhapšen i da se nalazi u istražnom zatvoru u Bjelovaru. Zajedno s povjerenikom interveniram da se uhapšeni što prije obradi i, ako nije kriv, da ga se što prije osloboди.

Glavna sestra Andelka Krejći, koja je cijelo vrijeme bila prisutna u bolnici, traži da zbog bolesti kćerke koja ima malu djecu, ode u Poreč brinuti se za unučad. Dajem joj suglasnost, uz dogovor da se vrati čim bude mogla.

Glavna sestra je tada bila neophodna u radu, a ipak sam dao suglasnost da ode na kraće vrijeme. Ona se vraća tek kad smo došli u Kutinu. Bio sam ljun na takvo ponašanje, posebno kada sam saznao da nije bila iskrena i rekla pravi razlog zašto traži da ode s radnog mesta u situaciji kada je bolnica ostala bez ravnatelja i većine rukovodećeg kadra.

15. rujna 1991.

Na svim odjelima ukupno je 364 bolesnika i to na Kirurgiji sedam ranjenih, a ostalih devet, na Internom odjelu sedamnaest na dijalizi i trideset na odjelu, sedam na Zaraznom odjelu, pet na Ginekologiji, pet na Djecjem odjelu, devet na Neurologiji te dvije stotine sedamdeset i pet na Psihijatriji.

U bolnici i nadalje traje polarizacija po vjerskoj i nacionalnoj osnovi, a što je jako ružno, mali dio sestara umjesto kape na glavi ima oko glave crne trake, koje asociraju na obilježja iz prošlog rata. Na to burno reagiram i tražim da se

takve pojave ne događaju, uzme li se u obzir da svi radnici ne pripadaju opciji koja veliča vremena kada su od te opcije stradavali svi koji je nisu podržavalii, bez obzira o kojoj narodnosti se radilo.

Nakon toga nisam više video da bilo tko nosi neprikladnu odjeću, što je bio znak da se moje naredbe poštjuju.

16. rujna 1991.

Rano ujutro dobivam obavijest da dijaliza ima velike probleme zbog zagađenosti vode. Zajedno s dr. Krešom Vidovićem upućujem apel preko RTV Zagreb i TANJUG-a, a tekst apela glasi:

„Iz poznatih razloga, već više od 15 dana prestalo je normalno snabdijevanje vodom Pakraca i okolnih mjesta, koja se snabdijevaju vodovodom na relaciji Gornja Šumetlica – Pakrac. U Medicinskom centru Pakrac na dijalizi se nalazi 17 bolesnika čiji život ovisi između ostalog i o čistoći vode. Bolnica se za sada snabdijeva vodom iz svojih bunara u kojima voda nije kvalitetna te je jutros sistem dijalize prestao funkcionirati. Ukoliko je onima koji su zatvorili vodovod stalo do sedamnaest ljudskih života, koji ovise isključivo o dijalizi, molimo ih da vodovod odmah puste u funkciju. U protivnom će imati na savjesti sedamnaest ljudskih života raznih političkih, vjerskih i drugih pripadnosti.“

Obavještavaju me da nedostaje tekućine za pranje posteljine i druge robe, bez čega se ne može vršiti pranje. Zadužujem Dušana Labusa da nabavi sve što je potrebno. Za njega se odlučujem iz dva razloga - jedan je kako bi se bez razloga i potrebe prestao zadržavati u bolnici, a drugi je razlog kako bi prestao paničariti te kako bi ga, kad je prisutan, opteretio poslom.

Dogovaram s dr. Krešom Vidovićem i dr. Dinkom Konjovodom o premještanju bolesnika s Neurologije na Internu 19. rujna. Dobivamo još jednu pošiljku lijekova, donaciju iz Njemačke. I dalje se puca po bolnici, a iz zgrade bolnice još uvijek nije otišla policija i garda.

I nadalje umirovljenici odlaze po svoje mirovine. Centar za socijalnu skrb ne radi osim dvoje administrativnih radnika, a poslove za Crveni križ nitko za sada ne obavlja. Liječnici primarne zaštite i sestre izvršavaju svoje obveze na najbolji mogući način, uz veliki rizik za vlastiti život.

Pojavljuje se i nedostatak pojedinih vrsta hrane za bolesnike i tada izdajem potvrdu Antunu Stragi, radniku bolnice, da može bez poteškoća dovoziti krumpir, a tekst potvrde glasi: „Potvrda kojom se potvrđuje da Straga Antun, ulica Franje Degla 2 iz Pakraca, osobna karta broj 45644, snabdijeva bolnicu Pakrac krumpirom koji se nalazi u Ploštini. Potvrda se izdaje imenovanom kako bi je pokazao radnicima policijske stanice na njihovo traženje, a služi mu kao dokaz da vrši snabdijevanje bolnice krumpirom“.

Medicinski centar Pakrac

Pakrac 16. 9.1991.

Radio televizija Zagreb

Iz poznatih razloga već više od 15 dana prestalo je normalno snabdijevanje vodom Pakraca i okolnih mjesta, koji se snabdijevaju vodovodom na relaciji Gornja Šumetlica, Pakrac.

U Medicinskom centru, Pakrac, na Hemodializi nalazi se 17 bolesnika čiji život ovisi, između ostalog, i o čistoj vodi.

Bolnica se zasada snabdijevala vodom iz svojih bunara, u kojima voda nije kvalitetna, te je jutros sistem dijalize prestao funkcioniрати.

Ukoliko je onima koji su zatvorili vodovod stalo do 17 ljudskih života, koji ovise isključivo o hemodializi, molimo ih da vodovod odmah puste u funkciju. U protivnom će imati na savjeti 17 ljudskih života raznih političkih, vjerskih i drugih pripadnosti.

Rukovodilac Službe za interne Uglost

Pomoćnik Povjerenika:

17. rujna 1991.

Po prvi puta se pojavljuje, prema informaciji šefa tehničke službe, ozbiljan nedostatak radnika u praonici rublja i nakon što sam prethodno rasporedio nekoliko radnika iz računovodstva. Postajem svjestan činjenice da se osipaju radnici koji su do sada radili i da je neophodno privremeno angažirati nekoliko radnika iz grada koje su bile voljne raditi, što je i učinjeno. Na žalost, ne sjećam se imena, ali znam da im je rad plaćen.

Sredstva za pranje još uvijek nismo dobili, a pranje se nastavlja sredstvima koja su trenutno na raspolaganju.

Prisutni radnici ponovno polemiziraju o isplatama plaće i po prvi puta se traži da se onima koji su ostali na radu plati prekovremen rad, bez obzira što se nalazimo na prvoj crti sukoba s pobunjenicima i bez obzira na to što je ratno stanje. Dio ljudi ne pristaje raditi bez plaćanja prekovremenog rada. Taj rad je puno kasnije i plaćen po spisku učinjenom na odjelima. Meni nije plaćen.

Tijekom dana dr. Pavle Pavlov ponovno insistira na evakuaciji Psihijatrije što, nakon dogovora s povjerenikom, odbijam. Traži nekoliko slobodnih dana kako bi otisao potražiti obitelj, a ja na to pristajem. Dajem suglasnost da se za rukovodioca Psihijatrije do povratka dr. Pavlova, iako sam prepostavljao da se neće vratiti što se i obistinilo, imenuje dr. Nikola Zelić koji je svoj zadatku u potpunosti izvršio časno i poštено.

Odlučujem da se vodi točna evidencija o dijelu zdravstvenih radnika koji se do tada nisu javljali na posao. Dio njih koji nam nisu trebali šaljemo kući da čekaju dok ne budu potrebni.

Ana Mudrić nas obaveštava da nam stiže pomoć iz Njemačke, o čemu izvještavam bolničku ljekarnu kako bi pomoć mogli zaprimiti. Gospodu Anu Mudrić, urednicu TV centra u Bjelovaru, molim da obavijesti građane koji žele doći po svoje članove porodice u bolnicu da čim prije dođu. Od onih koji se ne usude doći u bolnicu tražimo da nam predlože mjesto koje nam je dostupno, a do kojega bi bolesnike dovezli sanitetom. Ovakav otpust iz bolnice obavljen je u više navrata, a cilj je bio bolnicu oslobođiti od nepotrebnog liječenja. Onim građanima koji su tvrdili da se u njoj ne može svatko liječiti htjeli smo pokazati da je to najobičnija laž.

U to vrijeme sam nekoliko puta čuo zlonamjerne priče kako se u bolnici liječe uglavnom Srbi i da sam ja zbog toga ostao, što je za mene bilo uvredljivo i vrlo podlo. Svatko razuman zna da sam imenovan od tada aktualne vlasti, u prvom redu zato što sam tada bio jedan od građana koji je taj posao mogao na opće zadovoljstvo najbolje obaviti i pomoći uspostavi reda u zdravstvu, koje je radilo u izuzetno složenim i specifičnim uvjetima. Bolje rečeno, u uvjetima sukoba oružanih snaga RH s pobunjenim stanovništvom i sa snagama JNA.

Komunalno poduzeće nakon dogovora sa zapovjednikom obrane zadužujemo da poginule građane čiji je identitet nepoznat čim prije sahrane. Šaljemo u Beli Manastir obavijest o smrti dvoje bolesnika s Psihijatrije. Povratno nas obavještavaju da ih sahranimo, jer nisu u mogućnosti doći po njih.

Po dolasku kući, nešto prije večeri, komšije me obavještavaju da su u ulici počele krađe imovine. Usred dana je iz stana u kojem je stanovao Vlado Vukasović u golfu odvezen televizor i druge stvari, kao i iz kuće Zdravka Prodanovića u kojoj žive podstanari.

18. rujna 1991.

Rano ujutro dogovor u Povjereništvu i odluka o promjeni potpisnika za korištenje sredstava s računa općine i drugih subjekata.

Kratkoročnom pozajmicom iz zdravstvenog osiguranja osigurana su sredstva za isplatu plaća radnicima Komunalnog poduzeća, koja su puno kasnije vraćena. Pozajmica je dana zbog nedostatka sredstava na njihovom računu, a u zdravstvenom osiguranju smo imali dovoljno sredstava za rad.

Nešto kasnije sastanak s osobljem primarne zdravstvene zaštite na kojem je dogovoren način rada u tadašnjim uvjetima. Dogovoreno je da liječničke ekipe obidu sva sela gdje je to moguće i snabdiju građane potrebnim lijekovima, što je i učinjeno.

Razgovor s dr. Ivanom Marjanovićem, koji se u to vrijeme od nekih radnika tretirao kao voda, oko imenovanja ravnatelja nije urođio plodom. Nismo uspjeli zajedno pronaći čovjeka koji bi bio ravnatelj bolnice, odnosno odgovoran za sve u njoj. Tada sam milijun posto bio uvjeren da se ljudi boje svoje sjene, posebno ako su bili prisutni kada je odvođen dr. Vladimir Solar, nakon čega se nekoliko radnika presvuklo u odjeću bolesnika misleći da ih tako obučene neće pronaći pobunjenici i odvesti u zarobljeništvo.

U toku popodneva, liječnička ekipa odlazi na intervenciju u Vinogradsku ulicu 9 po ranjenog civila. Po dolasku u Vinogradsku ulicu pucano je na njih i na vozilo, koje je oštećeno, a liječnik i vozač ostali su sve dok zapovjednik policije i obrane nije organizirao njihovo izvlačenje. Pošto sam u nekoliko navrata zvao i molio da policija izvuče liječnika i vozača, te ranjenog građana koga smo svi zvali Zvjerka, otišao sam se zahvaliti zapovjedniku na pomoći uz istovremenu ispriku na nekoliko poziva da se akcija čim prije izvede.

Radnicima bolnice koji nisu neophodni na poslu dajem naputak da za vrijeme pucnjave ne dolaze na posao i da se time nepotrebno ne izlažu eventualnoj pogibiji ili ranjavanju. Crveni križ i dalje ne radi, baš kao ni socijalna zaštita. Zbog toga sam obavio razgovor s njihovim nadređenima u Zagrebu, sve u cilju pokretanja njihovih aktivnosti koje su u vrijeme u kojem se nalazimo neophodne.

19. rujna 1991.

Ujutro me iz bolničke kuhinje upozoravaju da se zaliha i količina hrane smanjuje, a broj izdanih obroka se svakog dana povećava. Analizirali smo tu pojavu i došli do saznanja da je nekoliko radnika dovelo i članove svojih porodica u bolnicu gdje im se osigurava i prehrana, što je razumljivo i ne treba zabranjivati, ali treba napraviti popis svih radnika koji su na prehrani, kao i ostalih koji se trenutno hrane u bolnici.

Analizirali smo potrošnju posteljine i drugih potreba za tekstilom i došli do zaključka da je potrošnja daleko veća nego za vrijeme kada je bolnica bila popunjena. Zaključili smo da tu robu koristi većina prisutnih u bolnici.

Najopasnije mjesto za dolazak u bolnicu je skretanje kada se ide iz pravca grada u bolnicu. Ako uspijemo da se na odvojku bolničke ceste od ceste za Pakrac – Lipik postavi kamion ili nešto drugo, i dalje će biti opasno dolaziti u bolnicu. Odlučujem da se između zgrade Psihijatrije i Neurologije, a pored rijeke Pakre, pokosi trava do pješačkog prijelaza preko Pakre i dalje prema Pakracu radi sigurnijeg dolaska i odlaska radnika na posao.

Potrošnja goriva bila je dosta velika pošto je svatko tko je htio koristio vozila bez odobrenja. U dogovoru s računovodstvom propisao sam obvezno ispunjavanje putnih naloga za sve vožnje, a do daljnjega organizaciju voznog parka preuzima Drago Marter.

Dr. Šarac obavještava da je organizirao službu i da mora otići četiri-pet dana, jer treba odvesti suprugu i djecu u Belgiju kod ženine sestre. Kao i u drugim slučajevima, bilo je normalno da mu se omogući sklanjanje porodice iz Lipika, koji je u to vrijeme bio prazan grad i u kojem je bilo vrlo malo stanovnika.

Organiziram sastanak s liječnicima o problemima koji nam predstoje i o imenovanju ravnatelja Medicinskog centra. Na žalost, i ovaj put su me razočarali jer nitko nije htio preuzeti odgovornost za Medicinski centar.

Nakon ovog gorkog razočaranja oko imenovanja ravnatelja, zadužujem sestru Vesnu Skukan da vodi poslove glavne medicinske sestre te sve što je u vezi s osobljem i organizacijom rada osoblja. Tražim od dr. Vlatka Pejše i dr. Ivana Marjanovića da utvrde zalihe lijekova te da utvrde do kada s njima možemo podmirivati naše potrebe.

Sve upozoravam na apsolutnu štednju vode i smanjenje svih troškova. To je nužno zbog povećanje potrošnja nekih roba i osjetnog smanjenja zaliha. Na intervenciju iz računovodstva određujem i nove potpisnike za podizanje sredstava sa žiro računa, kao i plaćanje računa.

Tijekom dana obavljam razgovor s dr. Brankom Sudarom oko njegovog odlaska u Zagreb na polaganje specijalističkog ispita za ortopeda. Preuzimam obvezu da će o tome pismeno obavijestiti prof. dr. Tihomira Matasovića. Dajem mu suglasnost da ode na pripremanje ispita.

Bez obzira na oružane sukobe obrazovanje kadrova mora se nastaviti, ako je ikako moguće. U ovom slučaju radilo se u konačnici o obrazovanju jednog ortopeda kojeg do tada nismo imali.

Uz sve poslove koje se moralo obavljati, jednoga dana sam obaviješten da u dvorištu svoje kuće leži mrtav Drago Mandić. Zadužujem Dušana Labusa da pokuša stupiti u kontakt s porodicom i da ga odvezu radi sahrane, što je i učinjeno. Pokojni je cijeli radni vijek proveo radeći u Medicinskom centru Pakrac.

Električari me obavještavaju da dr. Ivan Marjanović traži da jedan električar bude 24 sata u bolnici. Čudno, ne želi biti ravnatelj, a izdaje naređenja. Sestra Ružica Bartol upozorava na problem vode za dijalizu, što predstavlja velike teškoće u radu i stalnu opasnost za život građana na dijalizi. Jedino moguće rješenje je stavljanje vodovoda u funkciju što isključivo ovisi o volji pobunjenika, kojima očito nije stalo do života bolesnika na dijalizi. Dogovaram sa Štabom saniteta RH da nam u slučaju potrebe stave na raspolaganje cisternu, što oni i obećavaju.

Prvi put dogovaramo organiziranje kupanja bolesnika s Psihijatrije, koji su u vrlo lošem higijenskom stanju. Iz Povjereništva me zovu da platimo račun za meso koje je bolnica uzimala. Odgovaram da je Jozi Lapašu dan virman na iznos od 400.000 dinara te da je virman već odnesen u Kutinu, što znači da je meso plaćeno. Plaćanja se moraju obavljati u Kutini jer platni promet u Pakracu ne radi od izbijanje pobune i oružanih sukoba s pobunjenicima. Dragi Marteru dajem zadatak da promijeni razbijeno staklo na Ladi koju sam vozio prilikom odlaska na pregovore 13. rujna kada je na mene pucano. To je i učinjeno.

Tijekom dana dr. Anđelka Gajšak i Darko Kelmen pozivaju me u bolnicu Lipik. Međusobno se informiramo o poteškoćama koje imamo. Na moju sugestiju, odlučuju da radnicima koji im trenutno ne trebaju daju neplaćeni dopust. Dogovaramo što možemo nabavljati putem Štaba saniteta RH, a što na sada mogući način. Najavljuju da će dobiti pomoći od jedne pacijentice iz Njemačke, nude pomoći bolnici Pakrac ukoliko bude trebala, primjerice pranje posteljine i odjeće bolesnika i osoblja i potrebnih vozila. Dogovorili smo da hitnu pomoći rješavamo u Pakracu. Jednom riječju, želete podijeliti odgovornost s imenovanim Povjereništvom.

Crveni križ još ne radi. Dajem suglasnost da gospođa Blanka Rehak ode u Kutinu po sve što nam je poslano iz Hrvatskog Crvenog križa. Ponovno zovem Voju Jamedžiju da se pojavi na poslu, što on odbija iz sigurnosnih razloga. To znači da se moraju tražiti neka druga rješenja za aktiviranje Crvenog križa.

U Centru za socijalni rad još ne rade, osim dvoje administrativnih radnika. Čekam mišljenje iz Zagreba i Kutine koje zbog prekida veza još nije stiglo.

Rad Centra za socijalni rad je neophodan, o čemu na Povjereništvu treba donijeti odluku i konačno ga dobro organizirati.

Radnici Medicinskog centra Pakrac vrše veliki pritisak da im se isplati prekovremeni rad od izbjanja pobune do danas. Prvi puta dolazim do saznanja da pojedinci žele da im se vrijeme provedeno u MC plati kao prekovremeni rad, bez obzira što je vrijeme rata i oružanih sukoba i bez obzira na to da li smo baš svi u to vrijeme bili potrebni i što su se neki iz opravdanih razloga sklonili u bolnicu, a nisu trebali jer nisu bili na dužnosti, pa praktički nisu niti radili.

Iz više razloga u to vrijeme nisam pristao da se taj, nazovimo ga tako, prekovremeni rad isplati, s tim da sam pristao da o njegovoj isplati razgovaramo kada za to dođe vrijeme i kada budemo mogli objektivnije sagledati i prosuđivati o tom izdatku.

20. rujna 1991.

Ujutro nestaje struje. Na sreću, kvar smo ubrzo otklonili. Gospođa Rožić traži da se naprave zapisnici o štetama na vozilima, kao i na drugoj imovini. Dobivam i informaciju da trenutno na prehrani uz bolesnike imamo i 92 radnika. Iz Ispostave Kutina šaljem tri faksa Štabu saniteta RH i to za pomoć u vozilima, anesteziološkoj ekipi i sredstvima za pranje s kratkom informacijom o stanju u kojem smo. Po povratku vozača i gospode iz Štaba saniteta RH, vozač i radnica iz administracije tehničke službe koja je isla s njim po razni materijal kažu mi da su ih pitali tko sam ja i što radim, aludirajući na moje nacionalno porijeklo.

Od električara tražim da se u sobu uvede interni telefon, jer je centrala na porti bila oštećena. Iz kotlovnice me obavještavaju o pucanju cijevi na našem vodovodu. Od Komunalnog poduzeća tražimo pomoć koju i dobivamo.

S gospodinom Stjepanom Sencijem dogovaram da obavijesti Komunalno o tome na koji način se može i smije koristiti voda iz vodovoda u slučaju da voda dođe. Dobivam informacije da su građani, gdje je to god moguće, snabdjeveni lijekovima, a ambulanta u Pakračkoj Poljani radi redovno. Ponovo upozoravam radnike da se nepotrebno ne izlažu opasnosti.

Radio vezom tražio sam od dr. Vlade Bartoša da obavijesti dr. Stjepana Radića i dr. Vladu Novakovića da odu na područje Badljevine i Obriježi, pregledaju bolesne građane i snabdiju ih potrebitim lijekovima, što je i učinjeno.

U zapovjedništvu obrane grada zajedno s povjerenikom tražim da se kod ulaza u bolnicu prevrne jedna prikolica, a ako može i više njih, čime bi djelomično zaštitili radnike i građane koji dolaze u bolnicu. Naknadno je to i učinjeno, tako da smo stupanj sigurnosti dolaska u bolnicu povećali.

Prilikom napada na bolnicu 19. kolovoza pobunjenici su ostavili svoje ranjene u bolnici prilikom bijega iz nje. Prema izjavama liječnika, njima više nije potrebno bolničko liječenje, o čemu je dr. Zlatko Švajhart već razgovarao sa zapovjednikom Grubišićem.

Na Povjereništvu je istaknuto da je nužno nabaviti vozila za Medicinski centar i Komunalno poduzeće. Problematična je opskrba benzинom, jer se po njega mora putovati između 30 i 50 kilometara, kao i pitanje osiguranja sredstava za benzin.

Postavljeno je i pitanje da li se oštećeno sanitetsko vozilo može izvući iz Vinogradske ulice, kao i pitanje da li INA može preuzeti benzinsku crpku u Lipiku od Prohaske i Popadića, kako bi se tu snabdijevali gorivom, što je utopistička ideja s obzirom da se i na Lipik vrše napadi iz svih vrsta oružja.

Jednim vozilom Medicinskog centra registarskih oznaka DA-378-83 dugo se koristi, ne znam zbog čega, gardist Željko Klaić iz Lipika. Tražim da ga vratim i da se vozilo stavi na raspolaganje Marinu Zaneti. Imam neodgodivu drugu obvezu i molim Marinu Žarković, pomoćnicu povjerenika, da to umjesto mene okonča.

Razgovaram sa sestrom Andelkom Ostojić, rukovoditeljicom prehrane, o snabdijevanju za potrebe kuhinje, kao i načinu kako da to učinimo.

Pitanje nedolaska na posao postaje akutno. Svakodnevno dobivam obavijesti o tome. Na primjer, Branka Marin, Zoran Drakulić i Snježana Pavlović ne rade od 9. rujna, a Dajana Macura pojavljuje se na poslu nakon što je u dogovoru s dr. Vidovićem bila odsutna od 23. kolovoza.

21. rujna 1991.

Tražim od Vlade Kotorca da se na telefon isključivo javlja on ili Željko Širac Papak, a ne kada telefon zazvoni da se na poziv javi netko drugi pa bio to i policajac.

Nakon što mi je prigovorena velika potrošnja hrane za radnike i članove njihovih porodica, razgovaram sa sestrom Vesnom Skukan o tome i molim ju da se taj broj svede na neku razumnu mjeru, a ne na 98 radnika koji su danas na prehrani. Tražim da se broj radnika smanji, jer mnoge službe ne rade, a i onima koji rade broj bolesnika je jako smanjen. Na to mi je prigovoreno u zapovjedništvu obrane grada, kada su zatražili da im osiguramo ručak za policajce koji osiguravaju bolnicu, što smo i prihvatali.

Nakon razgovora s liječnicima, dogovorili smo da je u prijemnoj ambulanti potreban svaki dan jedan liječnik i sestra, kao i u Lipiku, cijeli dan i noć, te da nije potrebno da ostali budu prisutni.

U apoteci ukazujem na propust koji je učinjen kad je donacija dobivena iz Njemačke podijeljena, a da se nije znalo ni kome niti po kakvim kriterijima, a

niti na što je ona utrošena. Tako se ubuduće ne može raditi i sve donacije se trebaju zaprimiti i registrirati.

Informiraju me da je otvorena kantina u nepoznatom vlasništvu i da se roba iz nje uzima bez plaćanja. Bolnicu posjećuje pomoćnica povjerenika te s računovodstvom razgovaramo o načinu obračuna plaća, prekovremenog rada i dežurstva. Obavještavaju me da liječnička ekipa radi u Badljevini, dogovaram s Danicom Rožić i dr. Zelićem o davanju neplaćenog dopusta Antunu Ajmanu, koji je radio kao socijalni radnik, i Gordani, službenici računovodstva. Neplaćeni dopust odobren je samo zato jer navedeni radnici u tom trenutku nisu bili nužni na svojim radnim mjestima.

22. rujna 1991.

Obilazim sve odjele u bolnici koji rade, pa makar i vrlo malim kapacitetom, sa željom da se upoznam sa stvarnim stanjem. Na Internom odjelu vlada čudna atmosfera i ljudi imaju čudne zahtjeve, protive se nekim stavovima o ponašanju i radnom vremenu, vlada nezadovoljstvo zbog neplaćanja prekovremenog rada te zbog traženja da se poimenično navedu radnici koji se hrane u bolnici, kao i imena članova njihovih porodica koji se ovdje hrane. Na Kirurgiji obilazim bolesnike i ranjenike te razgovaram s njima. Ukazuju na nedostatak radnika, a posebno anesteziološke ekipe. Na Rendgenu prisustvujem čudnom telefonskom pozivu, puštanju muzike i pozivu pojedinih sestara na vođenje ljubavi s pripadnicima straže. Pretpostavljam da je na telefonu netko od policajaca. Psihijatrija je izuzetno prljav odjel zbog nedostatka tekuće vode i spremičica, osjeća se strašan miris, zadah, što znači da bi odjele trebalo barem češće prozračivati i provjetravati. Radnici prigovaraju na one radnike koji su se pojavili negdje drugdje, kao na primjer u Siraču, Bjelovaru i Daruvaru, a da za to nisu tražili ničiju suglasnost.

Za sada nemam rješenje za odvoz smeća, a njega je sve više ispred i okolo bolnice. Stanje je svakim danom sve teže i pitanje je do kada će se moći opstat i raditi bez pomoći vlasti koja još uvijek nije dobro organizirana.

23. rujna 1991.

Nakon što sam obaviješten od Štaba saniteta, upućujem Dragu Martera i Dragu Jednakovića u Zagreb po lijekove, filmove i reagense za RTG, kao i po popravljeni Citroën. Sve je obavljeno, osim što će lijekovi stići 24. rujna u Kutinu.

Pokojnu Zoricu Vujić upućujem u Kutinu da kontaktira direkciju Republičkog fonda zdravstva i zdravstvenog osiguranja Republike Hrvatske radi dogovora o radu liječničke komisije, koja odobrava produženje bolovanja radnicima. Također treba razgovarati o novcu za plaće radnicima Medicinskog centra, Specijalne bolnice Lipik i radnicima Ispostave, te o načinu zbrinjavanja starih i nemoćnih s Crvenim križem u Zagrebu, jer još nisam uspio organizirati rad

Crvenog križa. Tijekom dana razgovaram sa sestrama Vesnom Skukan, pokojnom Ružicom Bartol i Šteficom Marošević o načinu i vremenu sterilizacije. Dogovaramo da se sterilizacija obavlja ponedjeljkom i četvrtkom. S glavnom sestrom Odjela psihijatrije razgovaram o poteškoćama koje imaju zbog već poznatih problema nestanka vode i plina te nedostatka spremičica. Upućujem im jednu spremičicu iz rodilišta kako bi malo poboljšali čistoću na odjelima.

Razgovaram sa šefovima bolničkih i drugih službi i dajem im svoju procjenu da gotovo ni ne možemo očekivati poboljšanje. Istaknut je nedostatak radnika, pa dogovaramo da se svi administrativni radnici zaposle na poslovima čišćenja, da se iz bolnice otpuste svi izlječeni bolesnici, ako je moguće stupiti u kontakt s porodicama, što činimo i preko policije i putem poziva na radiju Daruvar i radiju Kutina. Dogovorili smo da se prijelaz preko Pakre iza Neurologije osigura i dovede u funkciju. Na njemu je potrebno učiniti sve da se smanji buka koja se stvara prilikom prijelaza preko pješačkog mosta. Dogovaramo i da se za sada ne plaća prekovremen rad prema njihovim evidencijama te da će se to pitanje naknadno rješavati davanjem slobodnih dana, osim ako je prekovremen rad stvarno bio potreban i ako ga je šef službe odobrio. Odlučujemo da se radnici koji nisu neophodni puste na godišnji odmor, ako ga imaju, a ostalima, ako nisu neophodni na radu, da se da neplaćeni dopust. Odlučujemo i da svi radnici koji se do sada nisu javljali na posao ostanu kod kuće i da pričekamo da se javе, te da se ni u kojem slučaju ne smije pogriješiti prema radnicima koji su i u ovo krizno vrijeme ostali vjerni Medicinskom centru i izlagali se opasnosti. Ukazao sam na niz negativnosti koje su evidentne za svakog tko ih hoće vidjeti, a to su pisanje raznih parola i simbola po staklima, liftu i drugdje, odnos pojedinih radnika prema bolesnicima druge narodnosti, nošenje crnih traka oko glave umjesto radne kape koju se mora nositi prema pravilniku, te pljačka kantine koju je bolnica iznajmila, dok druga kantina nije niti dirnuta.

Bilo mi je dragو što su svi prisutni takvo ponašanje osudili i konstatirali da bolnica mora biti samo bolnica i da se sve te negativnosti otklone, natpsi izbrišu, a šefovi radnike upozore da, ukoliko želimo ostati samo zdravstvena ustanova, a to sigurno želimo i moramo, svako neprimjereno ponašanja treba sprječiti. Uostalom, želimo i da se prema nama ponaša i postupa prema Ženevsкоj konvenciji.

Razgovaram s radnicima i šefom Tehničkog odjela. Govorim im da moraju raditi puno radno vrijeme, ako treba i više, a ne dolaziti u devet i odlaziti u jedanaest sati, da svatko mora raditi bilo koji posao koji je u tom trenutku neophodan, bilo u praonici rublja, kuhinji ili negdje drugdje. Govorim im da se ne planiraju veliki zahvati, već da se samo obavljaju poslovi održavanja, da maler odmah preboji liftove i ostala mjesta na kojima su razni napisи o kojima sam već govorio, da električar u zubnoj ambulanti popravi struju, da se napravi prijelaz preko kanalizacije iza Neurologije i iskopaju stepenice, kako bi se olakšao prilaz pješačkom prijelazu preko rijeke Pakre.

Ako netko od radnika u Tehničkoj službi nije neophodan može otici na godišnji, a poslije toga na neplaćeni dopust, s tim da se uvijek mora znati gdje se nalazi, kako bi ga u slučaju potrebe mogli pozvati. Radnice koje smo primili u pravnicu rublja do daljnega treba zadržati na radu i njihov rad pošteno platiti, a kada za njima više neće biti potrebe, nužno im je prekinuti rad. Administrator iz Tehničke službe treba pronaći dr. Miru Kolozeti te joj poručiti da se hitno javi.

Od šefa Tehničke službe tražim da provjeri može li se, bude li potrebno, upaliti grijanje te mogu li se iz sistema grijanja isključiti prazni odjeli, zatim ga tražim da obide sklonište, skloni nekamo ormare iz njega kako bi se imalo mesta za bolesnike i osoblje, ako to bude neophodno.

Budući da su u to vrijeme Očni odjel i ORL bili potpuno prazni, u dogovoru s gospodom Danicom Rožić imenujem Komisiju za popis tekstila na tim odjelima. Tehnička služba dobiva nalog da preveze sav tekstil u skladište pravonica rublja. Kad se on prebaci, dajem nalog da Dragica Šmit i Martica Skeležija operu odjele i nakon toga ih zatvore.

Donosim odluku o takozvanoj „ručnoj kupnji“, tj. kupnji gotovinom, za što se može isplatiti do 5.000 dinara, s time da je kupac dužan platiti 3% poreza na promet. Računi moraju biti ispostavljeni samo s primitkom iz skladišta. Odlučujem i da se kupnja obavlja komisijski, te samo u iznimnim slučajevima pojedinačno.

Održava se sastanak u Povjereništvu na kojem je dogovoren niz obveza za svakog od nas. Za organiziranu pohranu trajne dokumentacije općine zadužuje se Srećko Brus, za razgovor i dogovor s predstavnicima gospodarstva zadužena je Marina Žarković.

U području koju sam ja pokrivaao bilo je neophodno da Crveni križ i Centar za socijalni rad organiziraju sve što je potrebno građanima, počevši od prehrane, brige za stare i nemoćne, prihvati i izdavanje izbjegličkih kartona, pomoći u paketima hrane obiteljima koje su prihvatile izbjegle osobe, isplate socijalnih pomoći na području općine gdje to sigurnosne prilike dopuštaju. Crveni križ i Centar za socijalni rad i nadalje ne funkcioniраju, jer radi samo administrativno osoblje (jedna u Crvenom križu i dvoje u Centru za socijalni rad), dok se voditelji i stručno osoblje još uvijek ne pojavljuju. S mirovinskim je potrebno razriješiti pitanje isplate mirovine i dječjeg doplatka za kolovoz (moraju se hitno pronaći radnice iz ispostave mirovinskog).

Dogovaram s veterinarom dr. Draženom Petrovićem da izvrši veterinarsku asanaciju terena, organizira zakopavanje uginule i pobijene stoke, hranjenje i napajanje stoke gdje je to potrebno, odnosno gdje ima napuštene stoke. Pošto nam je već uveliko nedostajalo hrane za bolesnike, gardiste i policiju, kao i za radnike, zamolio sam dr. vet. med. Dražena Petrovića da u Pakračkoj Poljani i okolnim selima nabavi 500 komada jaja, 50 kilograma graha, veću količinu slanine i 100 kilograma luka. Nakon što mi je javio da on sam ne može

hranu dovesti u Pakrac, dogovaramo da će ja doći u Dobrovac do punkta gdje će preuzeti hranu. Dogovaram se s Dragom Kraljem o mogućnosti uspostave sistema veza, te o pronalaženju nekih građana koji se ne javljaju, a radi se o rodbini naših radnika.

Nazvao me Pero Tomašević iz Kukunjevca. Ponudio sam da pošaljem liječnika i sestru u Kukunjevac, ako je potrebno, pod uvjetom da mi garantira da neće imati problema, te tražio da bolesne šalje u pakračku bolnicu, uz usmeno garantiju da će se o njihovom zdravstvenom stanju brinuti u granicama mogućnosti koje se sužene.

U to vrijeme, selo koje je dugo nekoliko kilometara, i cesta kroz njega, koji su nam bili bitni za odlazak i povratak iz pravca Kutine, bilo je pod okupacijom.

Razgovaram u bolničkoj ljekarni s mr. Đurđom Rojić i mr. Vladom Burešom o radu u ljekarni. I njima savjetujem da oni koji nisu neophodni ne dolaze na posao, a drugi da se nepotrebno ne izlažu opasnosti i to tako da rade cijeli jedan dan, a drugi dan ne dolaze na posao. Razgovaramo i o tome da se strogo vode evidencije izdanih lijekova i drugih potrebnih materijala.

U 12:15 sati desio se incident. Kod lifta u bolnici jednom gardistu nekontrolirano je opalila puška u pravcu skupine radnika i gardista. Lakše je ranjena radnica Anka Vinkler. Odmah interveniram kod zapovjednika policije Antuna Tereka, sve s ciljem da se takvi propusti više ne dešavaju, a da u bolnicu ulaze samo ranjenici uz neophodnu pratnju. Svi ostali moraju ostati ispred bolnice. Također sam naglasio da već dugo tražim da se oružane snage povuku iz bolnice, a u njoj da ostane samo policijsko osiguranje. Čvrsto sam odlučio da se povučem iz Povjereništva ako se sličan incident ponovi. Ovo sam odlučio posebno zato jer sam znao da se po bolnici kretalo dosta naoružanih ljudi.

Tijekom dana javio se Duško Kliček i rekao da ranije nije mogao doći i da se stavlja na raspolaganje. Odgovorio sam da se ujutro oko osam sati javi telefonom, računajući da će do tada stupiti u kontakt s povjerenikom.

Dajem suglasnost za godišnji odmor Milku Kijuku sa Zaraznog odjela. Nešto o tom odjelu - poznato je svima koji su tada bili u bolnici da se na taj odjel nije tako intenzivno pucalo. Delač Melaniju dogovorno šaljemo na dopust s današnjim danom, a za potrebe policije osiguran je ručak za 20 osoba.

24. rujna 1991.

Još uvijek u bolnici imamo 340 bolesnika, da ne nabrajam brojno stanje po odjelima. Shvatili smo da se dijaliza više ne može provoditi. Predlažem dr. Pejši i dr. Vidoviću da se pokuša stupiti u kontakt s obiteljima da im dostave osobne stvari ili da im osiguramo prijevoz do kuće preko njihovih Domova zdravlja. Radi se o osam bolesnika s područja Pakraca, četiri s područja Daruvara i pet s područja Novske. Ukupno, dakle, 17 bolesnika.

Viktoru Nemetu odobravam da ode na godišnji odmor do 30. rujna, a poslove rendgen tehničara obavljat će Zdenko Laučan.

Pored obveza koje sam imao u Medicinskom centru, imao sam i puno drugih obveza iz djelokruga moga rada. Kada sam se vratio s terena i iz Kutine u popodnevnim satima u MC Pakrac, nailazim na opću paniku i rasulo, raspad sistema, nakon što je nestalo električne energije, čime je prekinuta i opskrba pitkom vodom iz bunara u krugu bolnice. Odlučujem da se pripremimo za evakuaciju sutra u ranu zoru.

Sve bolesnike koje smo mogli otpustiti kući otpuštamo iz bolnice, dio ih odvozimo do barikada postavljenih na prometnicama, mali broj prevozimo u bolnicu Lipik.

Prijevoz bolesnika u bolnicu Lipik obavio je radnik bolnice Lipik Milan Vlajković, koji nam je stavljen na raspolažanje. Taj čovjek je bio izuzetno odvažan i nije pokazivao nimalo straha prilikom odlaska na izvršenje zadataka.

U predvečerje bolesnike i osoblje zbrinjavamo u prizemlju i skloništu u bolnici, kako bi imali minimalnu zaštitu, a već ranije sve bolesnike smo smjestili na sjevernoj strani bolnice, tj. na stranu do Pakre. Ostalo mi je u sjećanju da je osoblje vadilo zalihe razne hrane koju je konzumiralo zajedno s bolesnicima koji su bili u skloništu i na stepeništu.

Cijelo poslijepodne i noć ostajem u bolnici zajedno s bolesnicima i osobljem. Noć sam proveo u bolničkim kolicima na hodniku bolničke ljekarne. Tijekom dana u više navrata dr. Vinko Opić, dr. Krešimir Vidović, dr. Vlatko Pejša i ja pregovaramo telefonom s pobunjenicima o puštanju pitke vode i prekidu pucanja po objektima bolnice na što oni ne pristaju ni pod kojim uvjetima.

Pored uspostavljanja odnosa suradnje s Fondom zdravstvenog osiguranja, Ispostavom Kutina, svjesni opasnosti za neprekidan rad zdravstva na području općine Pakrac, uspostavili smo i izvanrednu suradnju s Domom zdravlja Kutna i prije nego što su dijelovi ili odjeli bolnice iseljeni iz Pakraca u Kutinu u dogоворu s ravnateljem dr. Ivanom Kosteckim.

O tim pitanjima treba govoriti i pisati dr. Ivan Kostecki, a ne netko drugi, posebno nakon što su kirurzi i druge liječničke ekipe počele raditi u prostoru Doma zdravlja Kutina nakon preseljenja u Kutinu iz sasvim opravdanih razloga.

25. rujna 1991.

Konačno se odlučuje o evakuaciji bolesnika i osoblja nove bolnice nakon shvaćanja da više nemamo uvjete za bilo kakav rad i liječenje bolesnika i ranjenika. Evakuiranje započinju kirurzi sa svojim bolesnicima i osobljem. U bolničkim i osobnim vozilima kreću prema Kutini kroz Pakrac, a jedno vozilo

sa skupom opremom i kirurzima, koje je vozio Milan Vlajković, kreće, ne znam zašto, direktno iz bolnice u pravcu nadvožnjaka. Ovo naglašavam zbog toga što je taj pravac bio najizloženiji pucanju iz svih vrsta oružja i što se radi o čistini. Osim jednog vozila koje je otislo preko Lipika, sva druga vozila su išla preko Prekopakre. Na veliku sreću i radost nitko nije stradao prilikom odlaska iz Pakraca.

Tek nakon njihovog odlaska preostali radnici me obavještavaju da su na odjelu ostavili dvije nepokretne bolesnice i ranjene pobunjenike, koje su prilikom bijega iz bolnice iza sebe 20. kolovoza ostavili pobunjenici. To saznanje me posebno potreslo, jer me obavještavaju da ne mogu sve bolesnike odvesti sa sobom, a i stoga što su bolesnici ostavljeni do popodneva bez ikakve pomoći, vode i hrane.

Nakon odlaska osoblja kirurgije, anestezije i intenzivne, evakuiramo bolesnike s dijalize, rodilište, te dječji odjel. Užasno sam bio uplašen za sudbinu svih koji su bili u vozilima propisno obilježenim sanitetskim znakovljem. Na njih se pucalo iz svih pravaca na kojima su bili pobunjenici.

Ranjenike prevozimo u bolnicu Lipik gdje ih preuzima dr. Andelka Gajšak. Puno godina kasnije stupio sam u kontakt s Rankom Džambasom koji je bio jedan od ranjenih i koji je bio prevezen je u bolnicu Lipik.

Rodilju s djetetom starim nekoliko dana na moje traženje dr. Vitomir Kovačević odvozi njenim vozilom do moje kuće, gdje je ostala jedan dan, da bi je sutra ujutro otpratio do Česme, nakon čega je nastavila sama i sretno stigla do supruga. On je dan prije nazvao bolnicu i tražio mene predstavljajući se kao ministar obrane tzv. Krajine te od mene zahtjevao da mu garantiram sigurnost supruge i djeteta. Zapravo se radilo o medicinskoj sestri Miri Kovačević koja je bila udana za jednog čovjeka iz Brusnika. Prije tri godine, kada je iz Australije došla obići rodbinu zajedno sa sinom koji je rođen prije evakuacije bolnice, posjetila me je i dovela sina sa sobom.

Zbog lažnog predstavljanja da je krajinski ministar obrane stvorio mi je nepotrebne probleme. Ljudi su me čudno gledali i pitali što ja imam s ministrom obrane Krajine. To je bio nekorektan i krajnje nepošten postupak muža te medicinske sestre.

Prilikom polaska svim sam vozačima dao upute da se čim prije vrate, kako bi i dalje bili dostupni za prijevoz bolesnika, bude li to potrebno. Dolazi večer, a ni jedno se sanitetsko vozilo ne vraća u Pakrac. Bio sam uvjeren da su izginuli ili da su zarobljeni i da sam ih poslao u sigurnu smrt, iako drugog izlaza, do evakuacije, nisam imao.

Nepokretne bolesnike po mraku pokojni Nikola Meaški, Janko Liber, Miladin Jakovljević i ja prenosimo na Zarazni odjel, na koji se do tada nije pucalo. Među tim bolesnicima bila je i Pakračanka gospođa Marica Hrastić. Imena ističem zbog toga kako bi neki shvatili da su Miladinu Jakovljeviću dali otkaz

navodno zato što je otisao na Bučje, a ustvari se radilo o rukovodiocu Tehničke službe koji je ostao do kraja na svom radnom mjestu čineći sve kako bi osigurao funkcioniranje Tehničke službe u bolnici i pomagao radeći ne samo svoj posao, već i bilo koji drugi kada je to trebalo.

26. rujna 1991.

U samu zoru odlazim u skloništa gdje su bili smješteni radnici. U skloništu ispod kuhinje ne nalazim nikoga, baš kao ni u skloništu ispod stare bolnice i laboratorija. Tada sam se bojao da je taj dio bolnice zauzet i da će me svaki tren zarobiti. Pretrčavamo do Zaraznog odjela koji je zaključan. Provalujem vrata, ulazim unutra, nalazim odjel potpuno prazan. Tada sam shvatio da su bolesnike negdje smjestili i da su svi pobegli te da sam ostao potpuno sam s nešto ljudi na Psihijatriji. I pored svega, bio sam sretan što smo uspjeli evakuirati opću bolnicu, ali i uplašen za svoju sudbinu, pošto sam već ranije shvatio da me Srbi tretiraju kao izdajnika, Hrvati kao četnika, a ja sam samo želio raditi i spasiti što više ljudi koji su bili prepušteni na milost i nemilost u ovom užasno prijavom ratu.

Dok me s jedne strane bilo strah, s druge strane sam bio zadovoljan što je učinjeno najviše što se moglo na očuvanju života bolesnika i radnika. Već je i svanulo i ponovo počinje minobacački napad i padanje granata po bolnici i u krugu bolnice. Pretrčavam od zgrade do zgrade i dolazim do Psihijatrije, zovem osoblje da izade van. Nažalost, nitko od osoblja ne izlazi.

Izlazi nekoliko bolesnika i s njima provalujem u kuhinju iz koje iznosimo lonce, u koje punimo vodu iz bunara. Obijamo lokote s poklopaca na bunarima, prekidamo žicu od električne energije koja visi na dvorištu radi izvlačenja vode iz bunara. Nakon što su prvi lonci vode doneseni do Psihijatrije, od osoblja se pojavljuju Ivan Beuhad i Fikret Kahrimanović.

Kada je na Psihijatriju odneseno oko 1.000 litara vode iz bunara, pojavljuju se sestre Katice Bergman i Olja Zelić, kojima izdajem suhu hranu za bolesnike iz skladišta u koje sam također provalio kako bi bolesnici imali što doručkovati i jesti tijekom dana. Uzimam nešto hrane i vode i odnosim policiji u novoj bolnici, pošto smo i njima u zadnje vrijeme osiguravali hranu na traženje zapovjednika, ne bi li policija smanjila svoje obveze u osiguranju prehrane, a budući da je bolnica imala mogućnosti opskrbe hranom za njihove potrebe od 30 ljudi. Ispred skladišta kao čuvara ostavljam bolesnika Mirka Tomića da ga čuva i da nikoga ne pušta, osim sestre Katice Bergman.

Bez obzira na Mirkovo zdravstveno stanje on je svaki zadatak izvršavao i na taj način čuvaо i sačuvaо preostali dio suhe hrane i vode koju smo imali. Ostao mi je u sjećanju razgovor s njim ispred skladišta kad su padale granate, a on je na svoj način komentirao padanje granata „Jebo vas onaj tko vam ih je kupio da bi pucali!“. Bilo bi nepoštено ne reći da su za tog našeg razgovora i izvlačenja vode i odnošenja hrane granate padale uglavnom oko bolnice, a ne po njoj.

Nakon što je obavljeno sve navedeno, odlazim na odjel Psihijatrije gdje zajedno s osobljem slušam vijesti čekajući hoće li nas Međunarodni Crveni križ spasiti. Nažalost, samo čujemo da se konvoj iz Kukunjevca morao vratiti, pošto je na njega pucano. Znači, pomoći nema.

Pojedinačno mi prilaze neki radnici i govore da će oni ostaviti sve i otići iz bolnice, na što sam burno reagirao uz prijetnju uporabe i vlastitog oružja ako se to još jednom spomene, uz napomenu da se bolesnike ne smije ostaviti bez potrebne skrbi, nakon čega više nitko nije spominjao da će otići.

Tada doznam da je osoblje sa Zaraznog odjela prethodnog dana prenijelo bolesnike na Psihijatriju i otišlo iz bolnice. S pravom sam bio ljutit, ali sam malo i razumio sestre i osoblje. Liječnici su ih već ranije napustili i oni više nisu mogli skrbiti za bolesnike koji su im preneseni i iz nove bolnice, nakon njezine evakuacije.

27. rujna 1991.

U samo svitanje zajedno s Dragom Jednakovićem dolazim u bolnicu. Od kuće donosim štrik za izvlačenje vode iz bunara, nakon što nam je jučer žica pri izvlačenju vode isjekla ruke. Preostalu hranu izdajem na odjele, s osobljem čekam vijesti o eventualnoj pomoći. Mali tranzistor bio nam je jedini izvor informacija nakon što su telefonske linije pokidane.

Sazivam sve radnike kako bih im rekao da im ne mogu pomoći ako ostanem s njima, da svi moraju ostati uz bolesnike, da tijekom dana ne izlaze iz zgrade, već samo u rano jutro ili kasno predvečerje i noću, da hrane imaju za dva do tri dana uz veliku štednju. Vode imaju dovoljno uz razrađen sistem snabdijevanja, lijekova imaju dovoljno, a ako im bude što od lijekova trebalo, noću mogu otići u ljekarnu i uzeti što im treba.

Fikreta Kahrimanovića, medicinskog tehničara, molim da u sumrak iza zgrade sahrane tri umrla bolesnika. Dvoje je umrlo dva dana ranije na dijalizi, a jedna na psihiatiji. Upravo smrt pacijenata na dijalizi uvjerila me da moramo krenuti u evakuaciju preostalih bolesnika. Pacijenti ne bi umrli da su pobunjenici ispunili naš zahtjev i otvorili vodovod. Ovako, zbog nedovoljno kvalitetne vode za dijalizu, i ti su pacijenti stradali. Govorim Fikretu da ih zamota u plahte i deke i da u najlon stavi papir s imenom pokojnika kako bi se naknadno mogao utvrditi njihov identitet. Nikad nisam saznao da li je taj zadatak izvršen, budući da o tome postoje različita mišljenja i priče.

Osoblju nisam govorio što planiram, iako sam već tada imao plan koji mi je netko iz vrha vlasti morao odobriti i pomoći u smještaju bolesnika kojih je bilo oko tri stotine. Rastanak s osobljem bio je vrlo tužan. Do vrata me pratio dr. Krešimir Vidović kojem su oči bile pune suza, kao i meni, ali nisam smio pokazati da se bojim.

S Dragom Jednakovićem odlazim kući u kojoj sam zatekao komšiju Marijana Bartolića sa suprugom Anđelkom, Matu Širca sa suprugom Gordanom, dr. Miru Kolozeti sa suprugom Zlatkom, Peru Rajčevića, Maricu Lazić i još nekoliko komšija. Ukratko im iznosim stanje. U putnu torbu stavljam nešto odjeće, čistu potkošulju, košulju i druge neophodne stvari za dva dana. Pozdravljam se sa suprugom i prisutnim komšijama i prijateljima uz napomenu da će netko doći s informacijama. U to vrijeme nikome osim Dragi Jednakoviću nisam rekao koje su mi namjere i kakav imam plan, samo zbog toga što je postojala mogućnost da to netko zlorabi.

U Kutini odlazim kod ženinih rođaka, obitelji Ivice i Mace Posarić, koje sam i inače poštivao kao dobre i poštene. Kod njih sam prespavao. Ivici sam zahvalio na hrani i drugim stvarima koje nam je nakon izbijanja rata jednom dovezao u Pakrac. Jako mi je žao što je nakon kratke, ali teške bolesti vrlo brzo umro, a da ga nisam barem posjetio u bolnici.

Znam da će neki ovo što ću sada po prvi puta obznaniti krivo protumačiti, što mi uopće nije bitno, a na što me potaknuo mladi Josip Huška – Gonzo 2008. godine, prilikom obilježavanja godišnjice evakuacije bolnice, kada je rekao da sam morao imati neko saznanje da se u vrijeme evakuacije neće pucati.

Istina je da smo tri dana ranije telefonom razgovarali, tj. pregovarali s pobunjenicima i da sam prepoznao glas Stojana Teodorčevića i od njega tražio da, ako organiziram evakuaciju, u to vrijeme ne pucaju, što mi je i obećao. To je, možda, učinio zbog toga što ga je pekla savjest što je na mene uperio pušku 13. rujna, te je rekao da se ne mučim i da neće pucati ako vide da evakuiramo bolnicu. Možda se varam oko razloga zbog kojeg mi je obećao da oni neće pucati po nama. Razlog može biti i u želji pobunjenika da se bolnica isprazni od svih bolesnika i da se bolesnici smjeste na sigurnije mjesto.

Nisam imao drugog izlaza nego da vjerujem u uspješnost akcije, koju sam planirao provesti uz veliki rizik za sve, a posebno rizik za mene u slučaju neuspjeha. Moja čvrsta odluka da prihvatom rizik bila je pun pogodak.

Bio sam čvrsto odlučio da u slučaju neuspjeha operacije evakuacije sam sebi presudim, ne čekajući da mi netko drugi sudi.

Zlobnici su već nakon evakuacije govorili da sam ja sve to radio kako bih Srbe spasio iz bolnice koja je bila na liniji djelovanja sukobljenih strana.

Bilo bi dobro kada bi netko bio pošten i rekao istinu o napadu na kolonu Međunarodnog Crvenog križa na izlazu iz Kukunjevca, kada su išli u Pakrac po bolesnike nekoliko dana prije moje odluke o početku operacije evakuacije bolnice.

EVAKUACIJA BOLNICE

28. rujna 1991.

Sve vrijeme rata koji se vodio na području općine Pakrac osoblje i prostorije ispostave Fonda zdravstvenog osiguranja Kutina bili su nam na usluzi i pružali svaku moguću pomoć, posebno voditelj ispostave gospodin Ante Burazin, na čemu im osobno zahvaljujem. Sva pošta, telegrami i sve ostalo stizalo je kod njih, a sva njihova sredstva za rad i osoblje bilo nam je na usluzi i pomoći.

Rano ujutro dolazim u prostorije Ispostave i uporno pokušavam telefonom dobiti ministra zdravstva gospodina prof. dr. sc. Andriju Hebranga. Tražim od tajnice da mi na bilo koji način osigura telefonski razgovor s ministrom osobno, u bilo koje vrijeme tijekom dana. Nudi mi da razgovaram s nekim drugim što odbijam.

Oko 16 sati iz Ministarstva javljaju da me ministar može primiti ujutro. Insistiram da me primi još tijekom večeri, na što pristaje te me obavještavaju da će me primiti u 18 sati. Sjedam u automobil koji vozi Drago Jednaković i odlazim u Ministarstvo. Do tada nisam nikome govorio što namjeravam. Procijenio sam da nitko osim ministra ne smije znati za plan, jer je prijetila opasnost da netko namjerno dojavi pobunjenicima ili se slučajno izbrblja pred nekim, a ta osoba to prenese dalje.

Iznošenje plana evakuacije i razgovor s ministrom trajao je oko dva i pol sata. Ministar je plan prihvatio u cijelosti, uz riječi da će biti dobro ako uspijemo više od 50 posto bolesnika evakuirati, što je neki svjetski prosjek u takvima prilikama. Ostalo je samo da mi se ujutro oko 6:30 sati iz Ministarstva javi da li je sve dogovoreno s gardom i policijom oko osiguranja prolaza autobusa i ne sukobljavanja s pobunjenicima, osim u krajnjoj nuždi.

Tijekom povratka u hotel u Kutini Dragi Jednakoviću obrazlažem plan evakuacije, a po povratku u hotelsku sobu, koju sam koristio i za spavanje i kao ured, pozivam već spomenutog vozača kojeg sam primio na posao u vrijeme rata i koji se nije odvajao od mene, Dragu Martera, te Stjepana Sencija i Zlatka Kruckoga.

To je bio dio ljudi koje smo u to vrijeme popularno zvali „*leteći odred*“ i čiji članovi nikada nisu odbili ni jedan povjereni im zadatak, ali im nikada nije niti trebalo naredivati. Moja naredba je u vrijeme rata glasila: „*Da li si dovoljno lud ili hrabar da obaviš sljedeće?*“. Nikada nitko nije rekao da neće ili da ne može izvršiti bilo koji zadatak u kojima sam i osobno učestvovao kako bih osobnim primjerom pokazao da se ne izdvajam od ekipe letećeg odreda. Drugim riječima, nisam govorio „*naprijed dečki*“ nego „*idemo dečki*“.

Detaljno sam im izložio plan evakuacije s molbom da predlože što bi trebalo napisati u obavijestima koje pišemo rukom, a koje oni trebaju u zoru 29. rujna odnijeti dr. Nikoli Zeliću na Psihijatriju. Taj tekst glasi:

„*Dr. Zeliću, danas navečer počinje evakuacija Psihijatrije na sljedeći način: sve pokretne bolesnike treba evakuirati uz Pihirov sokak do križanja u*

Prekopakri, ispred trgovine gdje se nalazi vatrogasni kamion u grabi. Nepokretne bolesnike trebaju preko mostića prenijeti pokretni bolesnici i osoblje u Gupčevu ulicu. Evakuacija se mora izvršiti u najvećoj tišini (po potrebi pacijentima dati sedative), bolesnici se evakuiraju u šest autobusa, koji će ih odvesti u Vrapče (60-80 bolesnika), Jankomir (50 bolesnika) i Popovaču (100-120 bolesnika), a ostali se evakuiraju u Bjelovar (20 bolesnika) i u Novi Marof (do 20 gerijatrijskih bolesnika). Tijekom dana se ne smije primijetiti pojačana aktivnost u bolnici. Bolesnici sa sobom neka ponesu samo najnužnije, tj. osnovnu prtljagu, obavezno ponesite medicinsku dokumentaciju. Ni pod koju cijenu nitko od osoblja ne smije znati pojedinosti evakuacije, nitko od radnika tijekom dana ne smije imati kontakt s oružanim snagama u novoj bolnici.

povjerenik Vlade RH za zdravstvo Đorđe Gunjević“.

Pomoćniku povjerenika Vlade zaduženom za obranu Stjepanu Šircu, Zboru garde i Policijskoj postaji napisano je što je dogovoreno s ministrom zdravstva i što je dogovoreno s ministrom obrane i policije, te su zamoljeni da nam osiguraju nesmetan prolaz do Pakraca za sve autobuse, pomognu prilikom evakuacije bolesnika iz bolnice do smještaja u autobuse, te da tijekom popodneva, večeri i noći, tj. našeg izlaska s područja općine Pakrac, ne ispale ni jedan metak, osim u krajnjoj nuždi, odnosno obrani.

Ovaj je zadatak u potpunosti izvršen na opće zadovoljstvo svih sudionika. Tekstove obavijesti, iako sam ih nakon rata tražio u obrani i policiji, nisam uspio dobiti. Navodno ih nisu sačuvali.

Pored navedenih obavijesti napisao sam sljedeći tekst supruzi:

„Nado, djeca su dobro, ne znam kad ću se pojaviti. Ako hoćeš otići iz Pakraca, dečki će predvečer doći po tebe kući, ostavi sve i dođi u Kutinu. Drugo ti ne mogu reći. Kutina 29. rujna 1991. godine, 5:35 sati ujutro

P.S. ostajem u Kutini

Đorđe“

U svitanje 29. rujna 1991. godine, dečki iz „letećeg odreda“ s napisanim obavijestima i točnim uputama tko što treba učiniti u točno određeno vrijeme, odlaze za Pakrac, a ja ostajem da čekam obavijesti od ministra prof. dr. Andrije Hebranga o dogоворима s ministrima obrane i policije.

Dr. Zecic'

29 IX 1941.

DANAS NAVJEĆER POČINJE CIRURGIJA PREDVREMENI
HA SE ISEDECI NASTAVI:

- SVE POSETNE BOLESNIKE TREBAJU EVAKUIRATI
UZ PRIMROV SOKAZ DO KLINIČTA U MECOMACU
ISPREO TROGUNJE GORE SE NAVAJA VATROBANI
KAMON U GRABI.
- NEPOKHETNE BOLESNIKE TREBAJU POSETNI
PRENESTI PREKO MOSTICA U GURCEVA ULICU
- EVAKUACIJA SE MORA VREĆITI U NAVJEĆO
TISINI (PO POTRESI PACIJENTIMA DANI SEDATIV).
- BOLESNICI SE EVAKUIRAJU SA Ć MOTOBOSA 1. TO.

1. U VRAPČE 60-80 Bol.

2. U JANKONIR 50 Bol.

3. U POPOVACU 100-120 Bol.

4. OSTACI SE EVAKUIRAJU U BLOCOVAC 20 Bol.
1 DO 20 GERIATR. Bol. U N. MAROF.

- TOKOM DANA NESNIJE SE PRIMATI PODACANO
KRETANJE I BROJ LAKUA PODACANA AKTIVNOST U BOLNICI.
- BOLESNICI SA SOBOTI NEKA PONESU SAMO NAJNUŽNI
T.J. OSNOVNU PETLJAGU.
- OBAVEZNO PONIŠTI MEDICINSKU DOKUMENTACIJU.

✓ NI POD KOJU CIJENI. NIKO DO OSOBITA
NESNIJE ZNATI POJEDINOSTI EVAKUACIJE!

- NIKO OD RADNIKA TOKOM DANA NESNIJE NIJEM
KONTAKT SA CRVENIM SRAGANOM U NOVOJ BOSNI.

29. rujna 1991.

U dogovorenog vremena, u 6:30 sati, zovu me iz Ministarstva zdravstva i kažu da akcija evakuacije bolnice može početi. Nakon toga počinjem aktivnosti oko osiguranja prijevoza i drugih potreba.

Odlazim u Dom zdravlja Kutina kod ravnatelja dr. Ivice Kosteckog i tražim da mi na temelju dogovora s ministrom zdravstva pomogne oko priprema za evakuaciju posljednjih bolesnika iz Pakraca. Odlazimo u policiju gdje dogovaramo detalje oko njihove obveze osiguranja prolaza autobusa i drugih naših vozila tijekom predvečerja kroz područje Kutine, te obveze da oni isto dogovore s policijom iz Garešnice i Daruvara, što oni u potpunosti čine i čime nam osiguravaju nesmetan odlazak i povratak.

Odlazimo u Čazmatrans gdje dogovaramo da njihovih šest autobusa bude parkirano u 15 sati u Garešnici ispred tvornice Modea. Tražim da jedan od vozača obavezno bude bivši vozač saniteta u Pakracu, gospodin Berto Satalo. Također ih molim da mi omoguće čim prije razgovor s njime, što oni i čine.

Gospodina Bertu Satala upoznajem s planom evakuacije. Molim ga da traži od firme vozače kojima najviše vjeruje, pa da oni voze preostalih pet autobusa. To su Vlado Roksandić, Tomo Lujanović, Viktor Bosak, Saša Vugrin i Ivica Đurkan. Tražim da nikome od njih tijekom dana ne govori o akciji, uključujući i svoje kolege koji ne smiju znati kamo i zbog čega idu.

Od Ivice Kosteckog sam 17 godina kasnije saznao neke do tada meni nepoznate činjenice. Ministarstvo je planiralo u vlastitoj režiji, nakon što pokušaji Međunarodnog Crvenog križa nisu uspjeli, organizirati evakuaciju preko Bjelovara i Kutine. Ta akcija navodno nije ni pokušana zbog toga što je na nekom planiranom putu bio srušen most. Saznajem i neke druge stvari. Nakon razgovora s dr. Kosteckim, neka ponašanja pojedinaca prema meni u to vrijeme postala su mi jasnija. Očito sam bio naivan kada nisam prepoznao o čemu su zapravo već tada radilo.

Zajedno sa Stjepanom Sencijem, nakon što je sve dogovorenog, odlazim u Garešnicu. Dok smo čekali da dođe vrijeme polaska autobusa za Pakrac, zovem gospodu Mudrić iz TV postaje u Bjelovaru i molim je da dođe sa snimateljem i da nas prati. Odbila je riječima da se ne usudi ići u Pakrac. Dok sam zvao Bjelovar pojavila se jedna novinarka koja snima gardiste zajedno sa Sencijem. Nudim joj da ide s nama ako želi pravu reportažu. Ni ona ne želi ići u Pakrac.

Odlazimo na parkiralište ispred Modee u Garešnici gdje već čekaju vozači i autobusi. Obrazlažem im da idemo najprije prema Daruvaru, da će ja voziti ispred njih, a Senci iza njih. U pravcu Daruvara smo išli zbog toga što sam se bojao da nas netko ne slijedi, pa da ga tako zavaramo, ali i iz straha da nas je netko eventualno izdao. Cilj nam je bio da u sumrak budemo u Donjoj Obriježi kod seoskog doma.

Prije ulaska u Dežanovac stiže me i zaustavlja Ivica Kostecki. Kaže mi da se u 16 sati iz Daruvara javim ministru Hebrangu i da se akcija obustavlja. Autobusi ostaju na ulasku u Dežanovac na jednom udubljenju, a prije skretanja za Govede Polje. Odlazim u Daruvar u Centar za obavještavanje koji se nalazio u zgradici općine.

Pokušavam uspostaviti kontakt s ministrom što mi ne uspijeva. Možda zbog toga što je u to vrijeme bila objavljena opća i zračna opasnost. Vrijeme prolazi i odlučujem da akciju evakuacije nastavim na vlastiti rizik. Isključujem radio stanicu kako ne bih ni s kim imao kontakt dok ne stignem pred Pakrac.

Na dogovorenom mjestu u Dežanovcu čekaju me dva policajca i saopćavaju da se preko Trojeglava ne može zbog slabog mosta na rijeci Bijela kod Bedijevog mlina. Tada odlučujem da idemo preko Govedeg Polja, da kod Stričićevca skrećemo kroz šumu koja se zove Cvor, te kroz Kapetanovo Polje i Ploštine za Donji Obrijež. U svakom selu od Kriznog štaba tražim da nam osiguraju siguran povratak tijekom noći.

Stjepan Senci me podsjetio na jednu zgodu kad nam je na izlazu iz Govedeg Polja donirano vozilo ostalo u kvaru. I dok su ga vozači pokušavali popraviti, kći moje sestre nam je skuhala kavu koju je, umjesto da je zasladi, posolila.

U Donjoj Obriježi se zaustavljamo kod doma. Oko nas se okuplja dosta meni poznatih ljudi nudeći nam pomoći, ako nam treba. Tad sam ih zamolio da nam osiguraju siguran povratak tijekom noći, da očiste cestu od srušenog drveća iza Kapetanovog Polja, a prije Stičićevca, te da ostanu na osiguranju prolaza posebno kroz šumu Cvor, što su oni u potpunosti učinili. Također sam molio da nas sačekaju na povratku radi eventualne pomoći. Bilo mi je čudno što nitko ništa ne pita, a zapravo znaju kuda i zbog čega idemo. Kasnije sam doznao da su tijekom dana dečki iz „letećeg odreda“ malo više popili i da su ispričali što će se tijekom noći događati.

Nakon kraćeg zadržavanja krećemo iz Donje Obriježi, kroz Veliki Banovac, Gornju Obrijež, prema Batinjanima u Matkovac. Bez problema stižemo na ulaz u Prekopakru gdje nas čekaju gardisti i gospodin Josip Huška – mladi Gonzo. On predlaže da promijenimo plan tako da se autobusi spuštaju niz Pihirov sokak do Gupčeve ulice te da idu u pravcu podvožnjaka, gdje se trebaju okrenuti i stati preko puta bolnice. Kako bi čitavu akciju ubrzali, prijedlog gardista prihvaćam, baš kao i prijedlog da nitko od nas ne ide u bolnicu, već oni sami, što je bilo logično i razumljivo. Dogovaramo da gospodin Berto Satalo vozi svaki autobus, a ostali vozači da ostanu s nama, da se sva svjetla isključe, a stop svjetla potpuno zatamne.

Mislim da je potrebno naglasiti da se nije radilo samo o bolesnicima Odjela psihiatrije, već i o bolesnicima s Intenzivne njage, Kirurgije i Zaraznog odjela, da je ukupno bilo 62 nepokretna bolesnika i vrlo malo pokretnih bolesnika, koje su zajedno do autobusa prenosili zdravstveni radnici i gardisti, a pomagali su i mnogi bolesnici. Ostali bolesnici su uz pomoći prelazili od

Psihijatrije do autobusa. Građani iz tog dijela grada došli su vidjeti što se dešava i uključili su se u konvoj te zajedno s njim napustili svoje domove.

Prvi autobus odlazi po bolesnike u Ulicu Matije Gupca preko puta bolnice i nakon nekog vremena bez posebnih teškoća, pun bolesnika i s nekoliko medicinskih sestara, se vraća. Upućujemo ga u Matkovac gdje se svi trebamo okupiti nakon završetka akcije. Po dolasku prvog autobusa s bolesnicima, uključujem radio stanicu i javljam se sa sljedećim tekstom „*Gazda javlja šefu da je prva lasta odletjela ili tata javlja da djeca idu doma*“. Odmah isključujem radio stanicu zbog opasnosti da nas netko ne otkrije i locira.

Kasnije, nakon što smo izašli s područja općine Pakrac, bio sam sretan i ponovno uključio radio stanicu. Nakon što sam se javio, dobivam odgovor da je odmah ugasim, što sam i učinio. Opet je razlog bio strah da nas se ne otkrije i locira.

Odlaze drugi i treći autobus, koji se također vraćaju. Poslije njihova povratka, zbog poodmaklog vremena, a i spuštanja autobusa na sto metara od bolnice, odlučujemo da se preostali autobusi spuste u isto vrijeme što je i učinjeno. Čekam sjedeći na betonskoj ogradi ispred jedne kuće u Matkovcu, zajedno s deset ljudi koji su od nekuda nabavili i domaću rakiju. Odjednom, nakon duge tišine, iz pravca Pakraca čujemo pucanje iz lako oružje koje traje skoro jedan sat. Autobusi se konačno vraćaju, obavještavaju me da su svi bolesnici u autobusima i da možemo krenuti. Već je oko pola jedan u noći. Krećemo kroz Matkovac, Batinjane, kroz Romićev sokak u Veliki Banovac, te dalje za Donju Obrijež gdje se zaustavljamo. Pored šest autobusa u koloni je bila i moja supruga po koju su otišli dečki iz „*letećeg odreda*“. S njom su bile dvije komšinice i moj lovački pas. U autu su bile tri torbe s nešto odjeće od komšinica i moje supruge te prijenosni televizor.

Pored bolesnika i osoblja, u autobusima su bila i dva novinara i to gospodin Saša Leković, koji je bio dopisnik Večernjeg lista koji je 1. listopada 1991. godine objavio članak pod naslovom „*Noć velikog bijega*“, i Ratko Aleksa koji je bio dopisnik Vjesnika i koji je također 1. listopada objavio članak pod naslovom „*Dobivena humana bitka*“. Kada sam ugledao nepoznatog čovjeka u kožnoj jakni koji je izlazio iz autobusa u Donjoj Obriježi burno sam reagirao pitajući ga tko je i što ovdje radi. Rekao mi je da se zove Ratko Aleksa i da je novinar Vjesnika, dok sam drugog, Lekovića, poznavao. Kasnije mi je Drago Marter rekao da su on i Drago Jednaković, dok su nas čekali, novinarima rekli što će se noćas događati. Pitao sam ih da li su svjesni da su svojim postupkom mogli ugroziti cijelu akciju što se na sreću nije dogodilo.

Krećemo dogovorenim pravcem do Kutine u koju presretni stižemo kad je već osvanuo **30. rujna**, bez ikakvih teškoća i problema. U svakom autobusu ostaju po dvije medicinske sestre ili tehničari koji prate bolesnike prema

rasporedu u bolnice, kako je i planirano. Preostalo osoblje ostaje u Hotelu Kutina, gdje do daljnjega ostaje smješteno. Tada je svatko od njih nakon dugo vremena imao priliku da se okupa i pojede pristojan obrok.

U pratnji autobrašča za Popovaču bili su medicinske sestre i tehničari Margita Onić, Milan Bjelobrajdić i Ivan Jović, za Vrapče Marija Hajda, Đuja Ristić i Milka Došen, a za Jankomir Katica Bergman, Tomislav Bergman i Goran Jakšić.

Bolesnici nisu smještani u Bjelovaru i Novom Marofu, već je dio smješten u Pregradi, a dio u bolnicu Dubrava. Za njih je dokumentaciju odnijela sestra Katica Bergman.

Zajedno s osobljem i novinarima ulazim u hotel gdje smo oko dva sata, nakon 40 dana, sjedili za šankom, pijuckali ljuta pića i kavu i prepričavali ratne događaje i samu operaciju pripreme i evakuacije.

Tijekom dana obavljam niz zadataka. Treba razriješiti pitanje smještaja osoblja koje je ostalo u Kutini nakon odlaska bolesnika u druge bolnice, kao i pitanja njihovih rasporeda na rad na području općine Pakrac ili u druge ustanove, a prema obećanjima prof. Klajna i drugih.

1. listopada 1991.

Ujutro odlazim u Ministarstvo zdravstva gdje me prima ministar prof. dr. Andrija Hebrang, kojega informiram o evakuaciji svih bolesnika iz bolnice, zahvaljujem mu na povjerenju koje mi je iskazao svojim prihvaćanjem mog prijedloga evakuacije i povjerenju u mene i moje suradnike koji su izvršavali vrlo rizične zadatke. Informiram ga o štetama koje su do tada učinjene na zdravstvenim objektima i opremi, tražim i dobivam suglasnost za organizaciju izvlačenja starijih i nemoćnih koji su ostali u Pakracu, Lipiku i okolnim mjestima.

Ovdje želim naglasiti da mi je ministar tijekom prijema rekao da je vojska iskazala prigovor na izvršenje ovog zadatka. Tada nisam shvatio zašto je to izrečeno, ali kasnije jesam.

Tražim od ministra da se poštuje moje obećanje radnicima, koji su ostali do kraja uz svoje bolesnike, da će im se osigurati posao u bolnicama u koje budu smješteni bolesnici, što bi trebao realizirati prof. Klajn. On je jednom prilikom izjavio da je on ravnatelj ratnih bolnica, na što sam ja rekao da je između biti ravnatelj ratnih bolnica i ravnatelj bolnice u ratu velika razlika. Tom sam prilikom mislio na sebe i dr. Zelića, šefa Psihijatrije, koji smo bili najodgovorniji za što bolji tretman bolesnika, u čemu nam je pomagalo preostalo osoblje, posebno dr. Krešo Vidović, internist koji je ostao na Psihijatriji nakon što je Interni odjel evakuiran.

Ministru, a nešto kasnije istoga dana i mom direktoru, skrećem pažnju na hvalisanje pojedinaca i raznih delegacija koje primaju u kojima se, uz časne

iznimke, nalaze oni koji su davno pobjegli iz Pakraca. Moje mišljenje o njima tada i danas je jednako, a ono je da se radilo o kukavicama, ulizicama i ljudima koji su, da bi sebe istakli, bili spremni učiniti sve, ali nisu dali sve od sebe da bi se osigurao rad u bolnici o čemu dovoljno govori podatak da nas je od 600 do kraja ostalo oko 80.

Na općini iznosim prijedlog organizacije Opće medicine, sa čim se ministar suglasio, a o njemu je prethodno raspravljanu na Povjereništvu.

Nakon odluke Povjereništva i suglasnosti ministra putem Radio Kutine i Daruvara obavijestio sam građane gdje mogu koristit zdravstvene usluge. Pojedinci su zbog toga javno govorili da me treba ubiti pošto sam ih ugrozio, jer se sada zna gdje se oni nalaze, što je bilo nekorektno.

Tražim da se nabave pancirke, ali u tome ne uspijevam. Ipak, gospođa Hofman iz Kutine osigurava nam jednu, a dr. Stjepan Šarac drugu. Obje su ostavljene u ambulanti Poljana Pakračka. Ni vreće za spavanje ni manje radio stanice nisam uspio nabaviti.

Nakon obavljenih razgovora u Ministarstvu odlazim u direkciju Fonda zdravstva i zdravstvenog osiguranja. Razgovaram s direktorom dr. Lukom Vrbanom i njegovim pomoćnikom za financije Slavom Jankovićem. Dogovaramo kako isplatiti plaće radnicima zdravstva. Odlučujemo da se isplata izvrši u Kutini nakon što dobijem evidenciju rada.

Ponovo mi nude da, ako hoću ili budem morao, odem na kraći odmor te da nakon toga prijeđem kod njih ili u neku od ispostava u Republici. Zahvaljujem na potpori i kažem im da će im se, bude li trebalo, javiti.

Zbog servisiranja Citroena, u Kutinu se vraćam kasnije nego što sam planirao. Radnici su razočarani zbog neisplaćene plaće.

Bilo mi je čudno otkuda sada toliko radnika među njima i mnogo onih koje nisam viđao više dana, neke ni jednom od preuzimanja posla koji sam tada obavljao. Morao sam brzo reagirati, ljudima osigurati isplatu zaradenog dijela ili cijele plaće kako bi čim prije otisli iz Kutine. Savjetujem ih da se prijave kao izbjeglice, pokušavam sve da im se osigura raspored na posao u bilo koju zdravstvenu ustanovu, u čemu sam dosta i uspio.

U predvečerje krećem s vozačem za Pakrac s ciljem izvoženja razne opreme. Na ulazu u Matkovac započinje pješadijski napad iz pravca Klise te nam ne dozvoljavaju ulazak u grad i vraćaju nas u Kutinu.

REPUBLIKA HRVATSKA

Ministarstvo zdravstva

Zagreb, Ul. 8. maja 42

Tel. (041) 451-555

Fax: 431-067

Zagreb, 1. listopada 1991.

**DOM ZDRAVLJA KUTINA
Gospodinu ravnatelju**

KUTINA

Poštovani gospodine ravnatelju dr. Kostecki,

*molimo Vas da razmotrite mogućnost privremene posudbe radio-stanice
gospodinu Gunjeviću.*

*Nakon uspješne akcije izvlačenja 270 bolesnika iz Pakraca, gospodin
Gunjević bi pokušao evakuirati i 20-tak starijih osoba i ranjenika. Zato Vas
molim da procijenite mogućnost posudbe.*

S poštovanjem

Andrija Hebrang

2. listopada 1991.

Ujutro dolaze gardisti iz Pakraca radi obavljanja potrebnih poslova u Povjereništvu. Dogovaramo se da nam pomognu iznijeti lijekove i opremu iz bolnice. Tražim od Josipa Huške – Gonze da odem s njima u Pakrac. Uz ostalo, trebam svratiti kući i uzeti odjeću. Gonzo mi predlaže da kažem što trebam, pa da će to oni sami donijeti. Tako mi Gonzo donosi nešto odjeće i suhomesnatih proizvoda koje dijelimo. Zahvaljujem mu na usluzi. To su bile sve pokretnine koje su iznesene iz grada u kojem sam dotad živio više od 30 godina.

Matu Brinjaka molim da iz zgrade zdravstvenog osiguranja doveze dokumentaciju radnika i ugovore koji su u ormaru s osobnim dokumentima radnika, što on i uspijeva. Ujutro dobivam evidenciju odrađenih dana i sati tijekom kolovoza i rujna. Odlučujem da se akontacija isplati u ispostavi Kutina i to u sljedećim iznosima: spremičicama i drugim NKV radnicima 5,000 dinara, medicinskim sestrama – tehničarima 8,000 – 9,000, službenicima 8,000, majstorima 8,000, višim medicinskim sestrama 10,000, liječnicima opće prakse 12,000, specijalistima 17,000, šefovima odjela 20,000 dinara.

Prije početka isplate, koja treba početi u 10 sati, konzultiram kolegu Antu Burazina. Nešto kasnije pojavljuje se i gospođa Danica Rožić. Na isplati angažiramo sestruru Andelku Krejči i Ančicu Nožarić. Oko 15 sati dobivam prve prigovore radnika koji nisu zadovoljni načinom isplate.

Odlazim u ispostavu, obustavljam isplatu i povlačim liste radi kontrole koju smo izvršili gospođa Danica Rožić i ja. Prigovori su bili djelomično opravdani, u prvom redu zbog netočnih evidencija odrađenih dana i sati. Ujutro nastavljamo isplatu, ali je obavljaju druge radnice. Prigovor je bio i na to da su po plaću došle supruge dr. Solara i dr. Ostojića. Isplatu sam odobrio kako bi im osigurao sredstva za život.

Tijekom čekanja na isplatu plaće u prostorije je došao pomoćnik povjerenika za obranu Stjepan Širac. Kada je u hodniku video masu zdravstvenih radnika oštro ih je prozvao, rekavši da oni na ratištu krvare i stradavaju, a zdravstvenih radnika nema da im pruže pomoć. Očito je da u tom trenutku nije imao potrebne informacije o organiziranju zdravstvene službe na području općine.

Ukazujem mu da smo tek dva dana u Kutini, ali smo itekako prisutni i na području općine, da je liječnička ekipa stalno u Poljani, da je ekipa s našim liječnicima iz Daruvara u Badljevini, da spremamo sanitetsko vozilo i materijal koji će tijekom dana biti u D. Obriježi, da u Lipiku imamo liječničke ekipe što je vidljivo iz kratkog izvještaja gospođe dr. Andelke Gajšak, da u skloništu ispod banke imamo dvije medicinske sestre, u Prekopakri imamo tri medicinske sestre i jednu na izlazu iz Pakraca, tj. na Krndiji, te da je Lada karavan dana na raspolaganje Zboru narodne garde, a tada ju je vozio gospodin Damir Kufner.

Na moju veliku žalost i tugu, s prijateljem i kolegom Stjepanom Šircem više nikad se nisam susreo ni razgovarao. Poginuo je 6. listopada 1991. Razgovor s njim uvijek je bio ugodan i prijateljski, posebno u lovu u koji smo često zajedno išli. Sjećam se i da je Stipin, kako smo ga zvali, pokojni otac Andrija traktorom dolazio na radove u lovište. Obično je u takvima situacijama stvaran dobar štimung uz pjesmu. Za vrijeme rada u Povjereništvu nije bilo ni vremena ni mesta za bilo kakav razgovor osim o obvezama koje smo imali.

Ujutro razgovaram s nekoliko gardista iz Pakraca i Prekopakre koji su došli u Kutinu o njihovoj pomoći u iznošenju lijekova i opreme iz bolnice. Podižem bonove za gorivo vozačima saniteta. Dio dajem gardistima koji idu po lijekove i opremu. S njima idu Tereza Sudar i Zdenko Laučan. Lijekovi su odvezeni u Obriježu, a oprema u Kutinu. Tijekom dana obavljena je i isplata bolovanja radnicima iz Pakraca u ispostavi Kutina. Organiziran je i rad liječničke Komisije za odobravanje liječenja i produženje bolovanja, u kojoj su prvi dana radili gospođa dr. Slavica Kardun i dr. Stjepan Šarac.

Dr. Jasnu Vidović raspoređujem na rad u ambulantu za izbjeglice kako bi u Kutini imali svoju ambulantu. Od Povjereništva dobivam zadatak da organiziram saniranje i kloriranje bunara i izvora vode koju koristimo. Za to zadužujem Stjepana Sencija.

Povjerenik ponovno traži da razgovaramo s doktorom Vinkom Opićem zbog slanja jednog kirurga s potrebnom opremom i osobljem u policijsku postaju u Pakracu. Nakon obavljenog razgovora, povjerenik izdaje nalog da liječnik s opremom i ekipom tijekom dana bude u Pakracu.

Nakon sat vremena kirurzi traže sastanak. Insistiraju da se ovaj nalog ne izvrši već da kirurg s ekipom bude stacioniran u Poljani i D. Obriježi. Povjereništvu to ne prihvata, traži da na području Pakraca i Lipika ili u bližoj okolini bude kirurška ekipa.

Na veliku žalost nismo uspjeli stacionirati kiruršku ekipu ni blizu Pakraca i Lipika niti u samom Pakracu, što je bilo gotovo neophodno.

Od povjerenika dobivam zadatak da stupim u kontakt s veterinarom Draženom Petrovićem. Treba organizirati asanaciju terena, zakopati uginulu stoku i zbrinuti stoku koja se slobodno kreće, luta po mjestima.

S doktorom Vladimirom Bartošem, ravnateljem Doma zdravlja Daruvar, dogovaram da od 4. listopada u Badljevini naša služba organizira rad. Njemu su se do tada javili radnici bolnice Pakrac: Zlata Jenkač, Jasminka Bedi, Ljubica Vaniček, Zdenka Sargač, Tonka Badlavšić, Ksenija Holeček, Lidija Jakšić, dr. Ines Maletić, dr Duško Maletić, dr. Vlado Novaković, dr. Stjepan Radić, dr. Vladimir Ambroš i dr. Vlatka Pavičić. Bartoš izvještava da mu svi oni ne trebaju.

Na temelju dogovora s povjerenikom putem Radija Kutina obavještavam građane općine o mjestima gdje mogu koristiti zdravstvenu zaštitu te radnike

bolnice Pakrac i Lipik o mjestu gdje mogu podizati plaću. Posebno pozivam ravnateljicu bolnice Lipik dr. Zdenku Barišić koju do tada nisam video prilikom dolazaka u bolnicu, njenog pomoćnika Darka Kelelena s kojim sam više puta kontaktirao, kao i šeficu računovodstva Ljubicu Doležal da se jave radi obavljanja potrebnih poslova.

Iz Lipika dolaze mr. ph. Kosanka Matić i dr. Zlata Bubanović, a dovozi ih Krpan, koji je u to vrijeme vozio sanitetsko vozilo. Na preporuku gospođe Matić, osim svojih dokumenata, dovezao je i arhiv, odnosno osobne dokumente radnika bolnice koje smještam kod sebe u sobu Hotela Kutina.

Mnogo godina kasnije, kada sam sređivao dokumentaciju i pripremao se za pisanje ovih zapisa, doznao sam zašto su dokumenti radnika izneseni iz bolnice Lipik, iako su u to vrijeme neki radnici bili u njoj zajedno s dr. Andelkom Gajšak. Osobni dokumenti radnika su, naime, trebali za neke od radnika koji su već pronašli posao u Njemačkoj.

3. listopada 1991.

Ponavljanje obavijesti građanima gdje se sve može koristiti zdravstvena zaštita, posebno zbog prigovora pomoćnika povjerenika za obranu gospodina Stjepana Širca.

Ujutro se pojavljuje pozvano rukovodstvo bolnice Lipik s kojim razgovaram o mogućnostima rada i njihovim planovima uz obvezu da prirede sve podatke o isplati plaća za radnike koji su bili na radu ili godišnjem odmoru u vrijeme ratnih zbivanja. Predajem im na daljnje čuvanje arhiv osobnih dokumenata radnika.

Pošto još uvijek svi radnici Psihijatrije nisu raspoređeni, šaljem telefaks ministru koji glasi:

„Poštovani gospodine ministre, obećanje koje nam je dao prof. dr. Edvard Klajn, odnosi se na raspored radnika Psihijatrije iz Pakraca u bolnice u kojima su smješteni bolesnici s Psihijatrije nije realiziran, a radi se o sljedećim radnicima s prijedlogom za raspored u Popovaču: Ivan Jović, Fikret Kahrimanović, Marica Valentić, Margita Onić, Slavica Osmak, dr. Dinko Konjovod i Branka Skalnik; u Jankomir: Katica Bergman, Tomislav Bergman, Goran Jakšić, Milan Belobrajdić; u Vrapče: Mamula, Bažant, Ristić, Delač i Hajda.

Posebna obećanja koje je gosp. prof. Klajna dao liječnicima i ostalim radnicima također nisu do sada realizirana.

Radnici su danas do 12 sati smješteni u Hotel Kutina u Kutini, a poslije toga bi trebali otići u mjesto koje je unaprijed predviđeno. Molim Vas da mi hitno odgovorite što da činim s radnicima danas poslije 12 sati.

*S poštovanjem,
pomoćnik povjerenika Vlade RH u Općini Pakrac Đorđe Gunjević“.*

Tijekom prijepodneva dobivam odgovor iz ministarstva koji glasi:

„Republički fond zdravstvenog osiguranja i zdravstva Ispostava Kutina (na ruke gosp. Đoke Gunjevića)

Poštovani gospodine,

U vezi s faksom o rasporedu radnika s Odjela psihijatrije iz Pakraca u bolnice u kojima su smješteni bolesnici iz s Psihijatrije (Popovača, Jankomir, Vrapče) obavještavamo Vas da na predloženi način ne možemo postupiti jer za istim djelatnicima nema potrebe.

Navedeni zdravstveni djelatnici se trebaju prijaviti u Regionalni ured za izbjeglice i Republički fond zdravstvenog osiguranja i zdravstva – Ispostava prema mjestu boravišta, gdje će preko istog Fonda ostvarivati osobni dohodak.

S poštovanjem,

ministar prof. dr. sc. Andrija Hebrang“

Odlazak u Goveđe Polje po sanitetsko vozilo koje je ostalo u kvaru prilikom evakuacije bolesnika, izdavanje naloga bolnici Lipik da mi se na raspolaganje stavi njihovo sanitetsko vozilo.

Dogovaramo ponovni odlazak u Pakrac radi iznošenja preostalih lijekova i opreme iz bolnice. U akciji je oštećeno sanitetsko vozilo.

Održana je i sjednica Povjereništva na kojoj je odlučeno gdje i kako da se organizira zdravstvena zaštita za građane općine Pakrac, na prijedlog pomoćnika zapovjednika obrane koji je tražio ono što je potrebno za gardu i policiju, uključujući i rezervni sastav. Tada je prihvaćen i prijedlog lociranja liječničkih ekipa po selima, kao i da se jedan liječnički tim s kirurgom locira u policijskoj postaji u Pakracu.

Tražim da mi se javi Marijan Krpan radi odlaska na teren. Dobivam informaciju da je otputovao za Njemačku. Bilo mi je čudno zašto se nije javio. Pojavljuju se teškoće oko smještaja starih i nemoćnih. Smještajni kapaciteti u ustanovama za starije i nemoćne su nedostatni, a pojavljuje se i nebriga djece za svoje roditelje koje smo izveli iz Pakraca i Lipika; ne dolaze po njih i po više dana. Upravu bolnice u Bjelovaru molimo da nam dio radnika rasporede na rad kod njih. Razgovor s mirovinskim oko isplate mirovina, dogovor s dr. Mirom Kolozeti oko rada zubara, odlučivanje o tome na koje poslove rasporediti glavnu sestru.

REPUBLIKA HRVATSKA

Ministarstvo zdravstva

Zagreb, Ul. 8. maja 42

Tel. (041) 451-555

Fax: 431-067

Klasa: 100-04/91-01/04

Ur.br. 534-02-15-91-2

Zagreb, 3. listopada 1991.

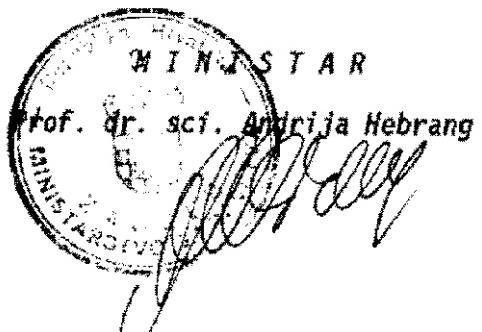
REPUBLICKI FOND ZDRAVSTVENOG
OSIGURANJA I ZDRAVSTVA
Ispostava Kutina
(na ruke gosp. Đoke Gunjevića)

Poštovani gospodine!

U svezi s fax-om o rasporedu radnika psihijatrije iz Pakraca u bolnice u kojima su smješteni bolesnici iz psihijatrije (Popovača, Jankomir, Vrapče) obavještavamo Vas da na predloženi način ne možemo postupiti jer za istim djelatnicima nema potrebe.

Navedeni zdravstveni djelatnici se trebaju prijaviti u Regionalni ured za izbjeglice i Republički fond zdravstvenog osiguranja i zdravstva - Ispostava prema mjestu boravišta, gdje će preko istog Fonda ostvarivati osobni dohodak.

S poštovanjem

Na znanje:

1. Republički fond zdravstvenog osiguranja i zdravstva
Ispostava Kutina
(n/r gosp. šef)
2. Ravnatelj Doma zdravlja Kutina
3. Arhiva - ovdje

POVJERENIŠTVO VLADE REPUBLIKE
HRVATSKE
ZA OPĆINU PAKRAC

RADIO "MOSLAVINA" KUTINA

POZIVAM RAVNATELJA, POMOĆNIKA RAVNATELJA I RUKOVODITELJA
RAČUNOVODSTVVA BOLNICE LIPIK DA SE ODMAH JAVE U ISPOSTAVU
REPUBLIČKOG FONDA ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA I ZDRAVSTVA
KUTINA RADI ISPLATA PLAĆA RADNICIMA BOLNICE LIPIK I DRUGIH
OBAVEZA.

Kutina, 03.10.1991.

POMOĆNIK POVJERENIKA:

Gurićević Đorđe

4. listopada 1991.

Rano ujutro utvrđujem da u hotelu više nema mjesta za smještaj, a postavlja se i pitanje naplate troškova smještaja. Nakon dogovora s Centrom za socijalni rad Kutina svi radnici koji nemaju radni raspored na području općine Pakrac i u Domu zdravlja Kutina odlaze iz Hotela Kutina. Razgovaram s ravnateljicom bolnice Lipik i šeficom računovodstva o radu i dogovaramo da se plaća za sada ne isplaćuje.

Ujutro šaljem telefaks ministru zdravstva koji glasi:

*„Poštovani gospodine ministre,
obavještavam Vas da smo 02.10.1991. godine tijekom noći uspjeli izvesti skoro sve lijekove iz bolnice Pakrac, a tijekom noći 03.10.1991. godine uspjeli smo izvesti skoro sve instrumente i opremu iz operacijskih dvorana kao i potrošni materijal. Sva oprema odvezena je u Dom zdravlja Kutina i odmah je stavljena na raspolaganje kirurškoj ekipi.“*

Također Vas obavještavam da neprestano, u okviru mogućnosti, s područja općine Pakrac izvlačimo povrijedjene, stare, bolesne i nemoćne.

Noćas nam je u akciji uništeno još jedno vozilo tako da trenutno imam na raspolaganju samo dva sanitetska vozila i Ladu karavan.

Molim Vas, ukoliko ste u mogućnosti, da nam pošaljete koje vozilo za naše potrebe na Dom zdravlja Kutina, uz napomenu da su vozila namijenjena Pakracu.

pomoćnik povjerenika Vlade za Općinu Pakrac Đorđe Gunjević“

Deponirani su i potpisi za korištenje sredstava budžeta općine u izbjeglištvu, što je bio preduvjet za rad u ratnim uvjetima. Odlazim u DZ Kutina na sastanak s ravnateljem dr. Ivanom Kosteckim oko rada i pomoći njihovih radnika. Tada nam je, kao i mnogo puta kasnije, i popravljeno jedno sanitetsko vozilo.

Tijekom dana dovezen je dio lijekova iz Donje Obriježi u Pakračku Poljanu, apoteku u Kutini i DZ Kutina. Obavještavaju me da se odvoženju lijekova iz Donje Obriježi protivi jedna lječnica. Čudno ponašanje iz meni tada nepoznatog razloga. Razlog je bio jasan, posebno nakon moga hapšenja. Nije znala za dogovor da se na terenu ostave lijekovi koji su potrebni u ambulantama, a lijekovi koje se u pravilu koristi u bolnicama dovezu u apoteku i DZ u Kutini.

Nesporazumi su nestali kada sam tog dana poslao komisiju za popis lijekova koji su, nakon što su uspješno odvezeni iz bolnice u Pakracu, privremeno smješteni u D. Obriježu s ciljem da se izvrši popis, što je i učinjeno kako bi se izbjeglo nepotrebno rasipanje i nepotrebno korištenje kao i moguća zlouporaba, posebno opijata. Tada je i pala jedna ružna izjava da mene treba ubiti zbog toga i zbog obavijesti građanima gdje se sve može koristiti

zdravstvena zaštita. Onaj tko je dao takvu izjavu nije časno postupio, posebno ako je znao da je tako odlučeno na sjednici Povjereništva.

Stjepan Senci traži da mu se osigura zamjena za voženje saniteta i na nekoliko dana taj posao preuzima Miroslav Božić. Građani se pojavljuju i traže da im se pomogne u pronalaženju smještaja. Zbog toga se javljaju moj kolega i priatelj Vencel Kosanović te Stevica Kijuk. Dogovaram s veterinarom Draženom Petrovićem o saniranju terena, s Dragom Kraljem oko popravka radio stanica u sanitetu.

Bilo mi je vrlo teško i neugodno kada sam dugogodišnjeg liječnika u Pakračkoj Poljani dr. Dragutina Hejtmaneka morao moliti da nam da jednu sobu u stanu koji je izgrađen za smještaj liječnika koji su raspoređeni na rad u Pakračkoj Poljani.

Neugodno sam se osjećao zbog liječnika koji je dugo godina radio i živio u Poljani, a sada sam mu oduzimao dio stana.

Bilo mi je posebno drago kada sam tijekom dana u Vjesniku pročitao jedan članak pod naslovom „*Naš čovjek iz Hagen*“.

Postano
u 9^h 7 maja

POVJERENIŠTVO VLADE REPUBLIKE
HRVATSKE ZA OPĆINU PAKRAC
Kutina, 4. 10. 1991.

MINISTRU ZDRAVSTVA REPUBLIKE HRVATSKE

Poštovani gospodine Ministre obavještavam Vas da smo 2. 10. 1991. godine tokom noći uspjeli iznesti skoro sve lijekove iz bolnice Pakrac, a tokom noći 3. 10. 1991. godine uspjeli smo izvesti skoro sve instrumente i opremu iz operacionih dvorana kao i potrošni materijal. Sva oprema dovežena je u Dom zdravlja Kutina i odmah je stavljena na raspolaganje kirurškim ekipama.

Takoder Vas obavještavam da neprestalo u okviru mogućnost sa područja općine izvlačimo povredene, stare bolesne i nemoćne.

Noćas nam je u akciji uništeno još jedno vozilo tako da trenutno imam na raspolaganju samo dva sanitetska vozila i to Lade - karanvan.

Molim Vas ukoliko ste u mogućnosti pošaljite nam koje vozilo za naše potrebe na Dom zdravlja Kutina, uz napomenu da su vozila namjenjena Pakracu.

S poštovanjem!

POMOĆNIK POVJERENIKA VLADE ZA OPĆINU

PAKRAC

Gunjević Dorde

A handwritten signature consisting of the letters "D. G." followed by a stylized surname.

5. listopada 1991.

Ujutro ponovo odlazi Komisija za popis lijekova u Donju Obrijež da okonča popis lijekova i da ih doveze taj dan uz članove komisije. U komisiji su mr. ph. Kosanka Matić, Anđelka Krejči, Nada Gunjević i Tereza Sudar. Svi lijekovi koji nisu trebali u ambulantama na području općine deponirani su u Kutini.

Prilikom popisa lijekova saznao sam da su magistri prilikom naručivanja lijekova od dana izbijanja sukoba stalno prigovarali rukovodstvu oko naručivanja toliko lijekova, kad će nam, prema njihovom mišljenu, te lijekove za nekoliko dana pobunjenici oduzeti. Čudno razmišljanje odgovorne osobe u ustanovi.

Idućeg dana glavna sestra je dobila obavezu da dostavi potpun popis dovezenih lijekova i medicinske opreme.

Bilo je potrebno popraviti više vozila, što nam je dogovorio Zdravko Nikšić. Ne mogu da ovdje ne naglasim da su nam svi, ali baš svi, iz raznih društvenih djelatnosti u Kutini pomagali u svemu kada god su mogli, uglavnom ne naplaćujući svoje usluge.

Tijekom razgovora ujutro s kolegom Stjepanom Šircem i kolegicom Marinom Žarković informirao sam ih o teškoćama koje imam u organizaciji rada. U Domu zdravlja razgovaram o količini lijekova, sanitetskog materijala i opreme koja je njima stavljena na raspolaganje.

Upoznao sam ih i s izjavom jedne lječnice koja govori da me treba ubiti, kao i s protivljenjem da se izvrši popis iznesenih lijekova i opijata iz bolnice.

Dr. Anđelka Gajšak me po povratku iz Lipika u izveštaju obavještava o stanju u Lipiku koji glasi:

*„Poštovani Đoko,
obraćam Vam se kao pomoćniku povjerenika za zdravstvo te Vam šaljem
kratak izveštaj iz Lipika.*

Posljednji bolesnici su iz bolnice Lipik evakuirani u nedjelju 29. 11. i to u Popovaču i Krapinske toplice. Bolnica je, dakle, ispraznjena što se tiče naših bolesnika, ali ona je i dalje u funkciji. Naime, ovo je sada jedino mjesto u Lipiku gdje se ljudi sada obraćaju za zdravstvenu pomoć. Dosta mještana je iseljeno, ali u Kriznom štabu kažu da se ovdje još uvijek nalazi 1,000 ljudi. Svakodnevno stižu kroničari, a pogotovo ljudi sa zadobivenim ozljedama od minobacačkih granata. Ranjenika je sve više.

Kao što znate ovdje nema ni vode niti struje (navodno će danas montirati neki agregat iz hotela ili sa staklane). Nalazimo se ovdje u bolnici u veoma teškim uvjetima, ali ipak radimo. Uz svijeće i baterije dovoze nam ljudi sa zadobivenim ranama i posjekotinama od dijelova granata. Ono što mi ovdje možemo to je ono najnužnije zaustavljamo krvarenje, naknadu tekućine i što je

vrlo bitno trijaža. Ne šaljemo svakoga za Kutinu nego sami zbrinjavamo lakše ozljede. Prije dva dana nam je dovezena žena iz Dobrovca, Kata Hađim, kojoj se kuća doslovce srušila na glavu.

Što se tiče osoblja bolnice Lipik svi su nestali, osim par sestara koje su gotovo stalno tu. To su Mirjana Cahun, Željka Ivošević, Miko Klaić. Tu je i Jaca Ljevaković, a dr. Branka Šuperina je danas otisla za Zagreb. Preko puta, u zgradi neboder u podrumu nalazi se još nekoliko sestara, ali su preplašene i nisu sposobne za rad.

Ja spavam u bolnici jer mi je stan posve razrušen, tako da sam permanentno u nekakvom dežurstvu. Nalazimo se u prizemlju novog objekta (Fontana). Nekoliko soba je uništeno direktnim pogocima iz topa.

Đoko, ono što bih ja odavde preporučila je to da se ovamo ipak pošalje koji liječnik (opće prakse ili bilo koje specijalnosti). Ne mora biti kirurg jer ovdje nema uvjeta za rad. Možda ima i sestara koje bi dobrovoljno došle. Ja sam odlučila ostati, ali bih voljela znati da li će i kada doći kakva smjena. Ja mogu ovdje biti i još 14 dana, ali da se tada odnekud pojavi neki liječnik i sestra da nas koji smo ovdje zamijeni.

Neki dan smo se ražalostili kada smo čuli da se u Pakračkoj Poljani pruža prva zdravstvena pomoć. U to vrijeme još je ovdje bila dr. Dubravka Rosić koja je pretposljednja napustila bolnicu Lipik. Svaki ranjenik koji je stradao u Lipiku i okolini javio se odnosno bio dovezen prvo ovdje, a potom, ako je bilo potrebno, vožen za Kutinu. Nitko odavde nije išao u Poljanu po pomoć.

Jutros je došla ovamo raditi sestra Darinka s internog odjela, ona je sa svojom djecom smještena u skladište ispod hotela.

Đoko, mi smo u ratu i to je strašno, ali kao zdravstveni radnici itekako smo potreбni. Meni osobno bilo bi strašno neugodno otic̄i sada odavde i sigurno to neću učiniti dok ne dođe smjena. Ovdje je neophodna medicinska ekipa za pružanje minimalne i hitne zdravstvene pomoći.

*Ja Vas lijepo pozdravljam i želim svako dobro,
dr. Andelka Gajšak“*

Prostor u Fondu zdravstvenog osiguranja postao nam je premalen, a i nije bilo smisla da budemo u njemu umjesto da budemo na terenu. Ujutro sve liječnike, medicinske sestre i tehničare, radnice i vozače upućujem u Pakračku Poljanu, od kuda će po rasporedu odlaziti na teren gdje će privremeno pružati hitnu i prvu medicinsku pomoć.

Popis radnika koji su iz Kutine upućeni u Pakračku poljanu: dr. Slavica Kardum, dr. Krešo Milinčević, dr. Vitomir Kovačević, dr. Branimir Dakić, dr. Dražen Sahir, dr. Dragutin Hejtmanek, dr. Marica Topić, dr. Manuela Ergović, dr. Branka Šuperina, dr. Meri Bujanović; medicinske sestre i tehničari: Stjepan Senci, Drago Marter, Melanija Delač, Marica Lazić, Marija Gamauf,

Alenka Uzur, Branko Uzur, Ankica Pšenička, Zdenko Laučan, Štefica Marošević, Ankica Martineli, Renata Doležal, Milan Bogdanović, Zorica Pejašinović, Ančica Grgić, Sonja Biškup, Tomislav Vacek; u Lipiku su bile: Ankica Marić, Jasminka Ljevaković, Darinka Milendi, Mirjana Cahun i Željka Ivošević, magistra Biserka Sajko, Ksenija Kralj, Drago Jednaković, Milan Vlajković, Marino Zaneti kao vozači.

Jako kasno navečer do mene dolazi, nakon povratka iz Donje Obriježi, dr. Marica Topić s nizom informacija o stanju u Donjoj Obriježi i traži da ode na kraći odmor. S njom je u hotel stigao i zdravstveni tehničar Zdenko Laučan. Nakon dužeg razgovora o stanju u kojem smo i večere koju sam ponudio (konzerve i mineralna voda) otišli smo svatko na svoju stranu i ponovo smo se susreli nakon mog povratka na posao poslije 15. ožujka 1992. godine. Nakon povratka u Kutinu 17. ožujka 1992. godine i odlaska u Pakrac u kasno proljeće nismo se često susretali. Trebalo bi mi biti drago što se u knjizi Mate Ćurka „Moji suborci“ navodi da je 11. listopada 1991. godine za mene upitala dr. Marica Topić.

Poštovani Đoko !

Obraćam Vam se kao pomoćniku povjerenika za zdravstvo te Vam šaljem kratak izvještaj iz Lipika.

Posljednji bolesnici su iz bolnice Lipik evakuirani u nedjelju 29. IX i to u Popovaču i Krapinske toplice. Bolnica je dakle ispraznjena što se tiče naših bolesnika, ali ona je i dalje u funkciji. Naime ovo je sada jedino mjesto u Lipiku gdje se ljudi obraćaju za zdravstvenu pomoć. Dosta mještana je iseljeno, ali u Kriznom štabu kažu da se ovdje još uvijek nalazi 1000 ljudi. Svakodnevno stižu kroničari a pogotovo ljudi sa zadobivenim ozljedama od minobacačkih granata. Ranjenika je sve više.

Kao što znate ovdje nema ni vode ni struje (navodno će danas montirati neki agregat iz hotela ili sa staklane). Nalazimo se ovdje u bolnici u veoma teškim uvjetima, ali ipak radimo. Uz svjeće i baterije dovoze nam ljude sa zadobivenim ranama i posjekotinama od dijelova granata. Ono što mi ovdje možemo to je ono najnužnije - zaustavljamo krvarenje, nadoknada tekućine i što je najbitnije - trijaža. Ne šaljemo svakoga za Kutinu nego sami zbrinjavamo lakše ozljede.

Prije dva dana nam je dovezena ranjena žena iz Dobrovca, Kata Hađim, kojoj se kuća doslovce srušila na glavu.

Što se tiče osoblja bolnice Lipik svi su nestali osim par sestara koje su gotovo stalno tu. To su Mirjana Cahun, Željka Ivošević, Miko Klaić. Tu je i Jaca Ljevaković a dr. Branka je danas otisla za Zagreb. Preko puta u zgradi neboder u podrumu nalazi se još nekoliko sestara, ali su preplašene i nisu sposobne za rad.

Ja spavam u bolnici jer mi je stan posve razrušen tako da sam permanentno u nekakvom dežurstvu. Nalazimo se u prizemlju novog objekta (Fontane). Nekoliko soba je uništeno direktnim pogocima iz topa.

Doko, ono što bih ja odavde preporučila je to da se ovamo ipak pošalje koji liječnik (opće prakse ili bilo koje specijalnosti). Ne mora biti kirurg jer ovdje nema uvjeta za rad. Možda ima i sestara koje bi dobrovoljno došle. Ja sam odlučila ostati, ali bih voljela znati dali će kada doći kakva smjena. Ja mogu ovdje biti i još 14 dana, ali da se tada odnekud pojavi neki liječnik i sestra da nas koji smo ovdje zamijeni.

Neki dan smo se ražalostili kada smo čuli da se u Pakračkoj Poljani pruža prva zdravstvena pomoć. U to vrijeme još je ovdje bila dr. Davorka Rosić koja je pretposljednja napustila bolnicu Lipik. Svaki ranjenik koji je stradao u Lipiku i okolini javio se odnosno bio dovezen prvo ovdje a potom ako je bilo potrebno vožen za Kutinu. Nitko odavde nije išao u Poljanu po pomoći.

Jutros je došla ovamo raditi sestra Darinka s internog odjela, ona je sa svojom djecom smještena u skloništu pod hotelom.

Doko, mi smo u ratu i to je strašno, ali kao zdravstveni radnici itekako smo potrebni. Meni osobno bilo bi strašno neugodno sada otići odavde i sigurno neću to učiniti dok ne dođe smjena. Ovdje je neophodna medicinska ekipa za pružanje minimalne i hitne zdravstvene pomoći.

Ja Vas lijepo pozdravljam i želim svako dobro!

Dr Andelka Gajšak

6. listopada 1991.

Odlazak u Ministarstvo radi razgovora o rasporedu neraspoređenih radnika, imenovanja ravnatelja bolnice, poteškoćama u radu te odnosu pojedinaca prema radu i izbjegavanju bilo kakvih obveza, posebno organizacije i rukovođenja.

Odlazak u Štab saniteta RH kod gospodina dr. Ive Prodana radi traženja pomoći u vozilima, nabavi odjeće, čizama, šljemova, opasača i druge potrebne opreme koja je dobivena i podijeljena radnicima na terenu, osiguranja iskaznica osoblja građanskih bolnica koje su podijeljene radnicima, rasporedu jednog defektologa, traženja motorola, pancirke, rezervnih felgi i guma, što nismo dobili zbog nedostatka u skladištu koje se nalazilo na stadionu Maksimir u Zagrebu.

U Zagreb smo putovali Marina Žarković i ja. Vozio nas je Milan Vlajković koji je u vrijeme rata vozio sanitetsko vozilo.

Razgovor s dr. Prodanom bio je ugodan. Na kraju mi je uz osmijeh rekao „*došli ste tražiti prst, a sada vam dajem ruku*“ i stvarno je tako bilo. Kada smo god nešto tražili dobili smo najviše što se moglo dobiti.

Osiguran je prijevoz dvoje bolesnika za Krapinske toplice. Odlazak Sencija u Donju Obrijež po stanicu koju ne donosi, već iz njemu znanog razloga odlazi u Lipik. Drago Marter poručuje da se ne mogu dobiti fiksne stanice, sestra Andelka Krejčí obavještava o popisu lijekova i rasporedu po terenu.

Na osnovu odluke Kriznog štaba općine, u Pakračku Poljanu upućuju se četiri liječnika, medicinske sestre i vozači. Kriznom štabu u Pakračkoj Poljani upućujem dopis u kojem ih obavještavam da je potrebno osigurati smještaj i prehranu. Stiže odgovor koji je nedefiniran, tako da navečer ponovo zovem dr. Hejtmaneka da ustupi sobu na korištenje. Dolazi, ali sobu ne daje, nakon čega Povjereništvo donosi rješenje o privremenom korištenju stana na zahtjev – molbu Kriznog štaba Poljane.

Nakon što sam taj dio odradio i praktički na insistiranje mještana Pakračke Poljane njihovog dugogodišnjeg liječnika praktički s njima prisilio da ode iz ovog kraja nisam se osjećao dobro niti zadovoljno poznavajući dr. Dragutina Hejtmaneka kao mirnog čovjeka i dobrog liječnika. O tome sam godinama često razmišljao, ali, na žalost, vrijeme je bilo takvo i često se moralio vući radikalne poteze, pa i one koje u normalnom vremenu čovjek ne čini.

Tijekom dana saznajem o nesreći u Obriježi. Predvečer u hotel dolaze iscrpljene, umorne i uspaničene medicinske sestre Željka Ivošević i Mirjana Cahun koje su do danas neprekidno bile u Lipiku pod neizdrživim i nezamislivim uvjetima, izložene velikoj opasnosti i rizicima. Smještam ih u hotel. Iznijele su niz informacija o stanju i puno optužbi na račun onih koji su pobegli iz svog grada.

POVJERENIŠTVO VLADE REPUBLIKE HRVATSKE
ZA OPĆINU PAKRAC

MINISTRU ZDRAVSTVA REPUBLIKE
H R V A T S K E

Poštovani Gospodine Ministre kako smo vas 6. 10. 1991. godine osobno informisali da još uvijek nije rješen radni odnos za dio radnika Medicinskog centra Pakrac koji su do kraja ostali uz bolesnike pa radi se o slijedećim radnicima:

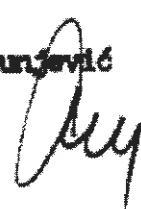
1. Želić dr Nikola - specijalista psihiijatar
2. Vidović dr Tomislav " "
3. Pavlov dr Pavle " "
4. Vidović dr Krešimir - spec. internista
5. Doljen dgoranča, dipl. defektolog -logoped

Svi oni su izrazili želju da rade u nekoj od bolnice po mogućnosti za pacijente koji su premađeni iz Pakraca.

Medicinske sestre koje su ostale za bolesnicima upućene su u bolnice kako smo vam već ranije javili s tim da je u Jankomiru iškreno problem njihovog rasporeda dok je u Popovači i Vrapču naš prijedlog prihvavljen.

Molim Vas da tokom jutra intervenirate u bolnici Jankomir za medicinske sestre pošto će se one jutros javiti a za liječnike da u skladu s potrebnama učinite što možete i raspoređite ih na rad.

S poštovanjem!

Gurjević

7. listopada 1991.

Na sjednici Povjereništva u Kutini raspravljali smo o područjima za koje sam bio zadužen. Podnio sam informaciju o organizaciji zdravstvene službe, naveo gdje je sve organizirana zdravstvena zaštita na području općine, lociranju primarne zaštite u Pakračku Poljanu, dovozu lijekova i opreme iz bolnice u Donju Obrijež te popisu i raspodjeli po punktovima, kao i o tome što i gdje naši liječnici rade u Kutini. Kontaktiram s Ministarstvom o rasporedu neraspoređenih zdravstvenih radnika, kao i o pitanjima načina rada u izbjeglištvu.

Taj dan su sahranjena dva radnika bolnice Lipik i to Mika Klaić, koji je poginuo, i Dmitar Kosanović, koji je umro. Iz Lipika odlaze svi zdravstveni radnici nakon što je hotel koji im je do tada bio sklonište izgorio. U noći u kojoj je gorio hotel liječnica i vozač su se sklonili u bolnicu.

Tijekom dana mnogo razgovora sa suradnicima i radnicima kao i građanima koji su izbjegli u Kutinu i okolicu. Ljudi doznavaju za poginule, nastaju šokovi, pokušavam razmišljati o budućnosti, ne samo mojoj. Poziva me gospodin Šimunović iz Doma zdravlja Daruvar, kao i dr. Olujić iz Doma zdravlja Garešnica, radi dogovora o radnicima. Moji su se prijavili kod njih, a oni nemaju mogućnosti da ih prime i rasporede na posao.

Saznajem da je moj prijatelj i kolega iz Povjereništva Stjepan Širac, zahvaljujući kojem sam i imenovan za pomoćnika povjerenika, poginuo u akciji.

Nastavlja se dovoženje starih i nemoćnih iz Lipika i Pakraca. Ostalo mi je u sjećanju da su rođaci gospode Rupnik iz Slovenije došli u Kutinu. Iz nje nisu htjeli otići dva dana dok gospodu nismo dovezli iz Lipika.

8. listopada 1991.

Upućivanje Komisije za popis lijekova u ljekarnu Kutina gdje su bili uskladišteni lijekovi koje su pripadnici Zbora narodne garde prevezli iz Pakraca, uz obećanje da će im osigurati bonove za gorivo. Do tada još uvijek nije bio riješen način osiguranja goriva za potrebe prijevoza Zbora narodne garde. Konačno sam i to okončao podizanjem bonova za gorivo i davanjem Žboru garde Pakraca i Prekopakre.

Cijelog dana u prostoru koji sam koristio u Kutini obilaze me neraspoređeni radnici kao i radnici koji imaju neku potrebu. Razgovaram i s dr. Nikolom Zelićem, nakon čega ministru prof. dr. Andriji Hebrangu šaljem obavijest o tome da dr. Nikola Zelić, bez obzira na dogovor, još nije raspoređen. Upućujem Stjepana Sencija na područje općine da utvrdi stanje i sanira ono što se može sanirati kada je riječ o higijensko-epidemiološkoj djelatnosti, kao i da kontaktira s veterinarom Draženom Petrovićem koji radi na asanaciji terena.

Odlazak u Daruvar i Garešnicu radi dogovora o suradnji i njihovoj pomoći koju nam mogu eventualno osigurati. U Daruvaru su mi dali opremu i sanitetski materijal za policiju u Pakracu. Po povratku dolazim u Pakračku Poljanu u kojoj smo osigurali uvjete za rad u ratnom stanju na našoj općini.

U Pakračkoj Poljani između ostalih bio je i dr. Veljković, zbog kojeg imam neugodnosti s policijom. Vojna policija koristi dio prostora ambulante. Krizni štab Pakračke Poljane traži da odu iz prostora ambulante što na kraju, sljedećega dana, i čine.

Iz Badljevine dolazi dr. Vitomir Kovačević s informacijama o stanju zdravstvene zaštite na području Badljevine i okolnih sela.

PAKAO PAKRAČKE POLJANE

9. listopada 1991.

Nastavljam intenzivan rad na rješavanju niza pitanja. U ured dolaze radnici sa svojim poteškoćama, nastavlja se isplata plaća u obje bolnice, kao i isplata naknada osiguranim osobama.

Odlazim u Pakračku Poljanu radi osiguranja što normalnijeg rada u primarnoj zdravstvenoj zaštiti i osiguranju smještaja za radnike koji rade u Pakračkoj Poljani i zahtjeva Kriznog štaba Pakračke Poljane da se iz prostora ambulante konačno izmjeste vojni policajci koji su ometali rad zdravstvenih radnika u prostorijama ambulante.

Početak nevolja za mene od vlasti u kojoj sam i ja bio kao pomoćnik povjerenika za područje zdravstva i socijalne skrbi iz meni neopravdanih i neutemeljenih razloga.

Po povratku iz Pakračke Poljane u Hotelu Kutina, u kojem sam tada bio smješten, čekaju me tri policajca. Traže da odemo u sobu na kraći razgovor. U sobi obavljaju pretres i traže radio stanicu. Bio sam iznenaden i tada postao svjestan da ja, bez obzira na rad i rezultate tog rada, nisam čovjek od povjerenja, nisam njihov čovjek, da me osjećaj diskretnog praćenja nije varao i da sam bio u pravu kada sam dr. Jasnu Vidović po dolasku u Kutinu zamolio da, ako se meni nešto desi, pripazi na moje. Posebno sam ju zamolio da pomogne kćeri bude li joj trebala da završi studij. Jedan od policajaca bio je iz Bučkog kraja i mislim da se zvao Rusmir. Pitao me za puno ljudi. Kada je pretres sobe završen, odvode me u policijsku stanicu u Kutini gdje na saslušanje čekam oko sedam sati. Inspektor koji me ispitivao bio je vrlo korektan. O ispitivanju je vođen zapisnik, pitanja su bila ponovno o radio stanici. Rekao sam da sam je dobio od ravnatelja Doma zdravlja Kutina, a na molbu ministra gospodina prof. dr. Andrije Hebranga, što je vidljivo iz njegovog dopisa ravnatelju prije akcije evakuacije bolesnika iz bolnice.

Stanicu sam vratio ravnatelju Doma zdravlja, a ona je dana iz meni nepoznatog razloga i bez mog znanja na korištenje jednoj doktorici čija mi uloga u tom razdoblju nije bila jasna. Posebno zbog javnog protivljenja odluci Povjereništva da se objavi građanima gdje se može ostvarivati zdravstvena zaštita.

Očito je da me se jedna grupa radnika željela riješiti na bilo koji način, ne birajući sredstva, sve sa željom da oni preuzmu moju ulogu kada smo izašli iz Pakracu. Ovo zaključujem nakon što sam nekoliko puta na vlastite uši čuo ili mi je preneseno mišljenje nekih „*što će nam taj Srbin*“.

Nekima je očito smetala moja vjerska i nacionalna pripadnost. To su oni koji nikada nisu pristali preuzeti odgovornost za vrijeme dok smo radili u Pakracu. Na svim razgovorima i sastancima, a na nekoliko ih je bio prisutan i povjerenik, nitko nije htio preuzeti poslove ravnatelja bolnice. Taj potez je za svaku osudu i nepošten je prema meni koji sam odradio najviše što se moglo.

Očito je da su neki pojedinci imali u vidu onu izreku „svijet je pozornica i svatko na njoj igra svoju ulogu“, a Gunjević je odigrao svoju evakuacijom bolesnika iz bolnice i sada ga treba ukloniti ili, što je još gore, likvidirati.

Na pitanja o ljudima i rođacima rekao sam ono što sam znao, posebno o političarima koji su bili eksponirani na lokalnoj i široj razini. Na pitanje zašto je došlo do pobune dijela stanovništva u općini, rekao sam da su razlozi različiti, kao na primjer promjena društvenog uređenja i preveliko bujanje nacionalnih strasti, stvaranje nacionalne umjesto građanske države, novi Ustav koji Srbe tretira kao nacionalnu manjinu, kašnjenje s donošenjem deklaracije o pravima nacionalnih manjina, a posebno zbog gubitka privilegija isluženih političara.

Nakon saslušanja inspektor poziva dežurnog da mi osigura prijevoz u hotel, pošto je ponoć odavno prošla, te nalaže da me više ne diraju i da me ostave da radim svoj posao. Dolaze policajci i odvoze me u hotel u kojem ostajem do ujutro.

Lagao bih i sebi i drugima kada ne bih izrazio svoju bojazan za život kada su me vozili od policijske postaje do hotela, znajući da su neki nestali za vrijeme vožnje sa službenim osobama. Pomislio sam da to možda nije ona policijska taktika jedan je dobar i sve ti odobrava, a drugi te čeka, kako bi se reklo, „na kopački“.

10. listopada 1991.

Iz hotela ujutro prenosim svoje stvari. Odlazim kod Ivice i Mace Posarić gdje mi je već bila supruga. Prvi puta nakon pogibije Stjepana Širca osjećam da sam ugrožen u ovom prljavom ratu, iako sam radio najbolje što sam znao i mogao, ne mijesajući se u ono za što nisam bio zadužen i odgovoran. Pomagao sam svima, ne vodeći računa o kome se radi već o tome da je čovjeku pomoći potrebna.

Postalo mi je jasno da me ne prihvaćaju. O svemu sam razmislio i od ministra zatražio suglasnost za kraći odmor, pošto sam stvarno bio umoran i jadan. Ministru zdravstva prof. dr. Andriji Hebrangu obraćam se jednim dopisom čiji tekst glasi:

*„Poštovani gospodine ministre,
osjećam potrebu da Vas informiram o problemima koje imam, da zatražim Vaš savjet i drugo. O čemu se zapravo radi:*

dana 09.10.1991. godine po povratku iz Pakračke Poljane u hotel Kutina u Kutini na recepciji su me dočekala tri policajca, ljubazno zamolili da odemo u sobu na kraći razgovor. Po dolasku u sobu izrazili su želju da pregledaju sobu tražeći navodno radio-stanicu. Pregledu sobe se nisam protivio, dapače, rekao sam „samo izvolite, slobodno pogledajte što vas god zanima“. Moram naglasiti da su bili krajnje korektni i vrlo ljubazni. Nakon kraćeg razgovora u sobi zamolili su me da odem s njima u Policijsku upravu Kutina. Sve ovo

dešavalo seiza 17:30 sati. Po dolasku u policijsku stanicu u Kutini rekli su mi da sačekam dok ne budem pozvan. Ovo čekanje oteglo se do 23:50 sati. U međuvremenu sam tražio da se javim supruzi i u hotel da znaju gdje sam, ali ovom mom traženju nije udovoljeno. Drugim riječima, nisam se mogao nikome javiti. Po isteku ovog čekanja pozvan sam u sobu kod inspektora – islјednika na razgovor koji je trajao oko jedan sat. Razgovor je bio krajnje korektan, a nakon razgovora islјednik mi je rekao da sačekam patrolu koja će doći i odvesti me u hotel na spavanje da se dalje ne maltretiram čekajući do isteka policijskog sata. Patrola se pojavila nešto prije dva sata i otpratila me do hotela. I ovaj put naglašavam bili su vrlo ljubazni i korektni, čak su mi rekli da su raspoloženi da će me odvesti, ako želim, u Pakrac.

Ako se sjećate našeg prvog razgovora u subotu 28.09.19991. godine u Vašem kabinetu tada sam Vam rekao da je u Pakracu u ovo vrijeme vrlo teško biti čovjek, a posebno uz to i Srbin. Mislim da nisam zaslužio da me se ostavi da čekam u hodniku skoro sedam sati da bih bio saslušan. Molim Vas, savjetujte me što dalje da činim. Osjećam se jadno i užasno umorno, napušten od svih, diskretno praćen i neosnovno sumnjičen. Cijenim da mi je potreban kraći odmor radi prikupljanja snage za daljnji rad.

Možda bi bilo najbolje da na tjedan dana odem do djece u Zürich, ali navodno se više ne odobrava izlazak. Ako ste suglasni s ovom mojom procjenom, molim Vas osigurajte mi potvrdu ili neki drugi dokument da mogu izaći i otpustovati u Švicarsku.

Iako me vrlo kratko poznajete, vjerujte ja ne bježim i vratit ću se točno onog dana kada mi se kaže da se vratim.

S poštovanjem,
Vaš Đorđe Gunjević“.

Bio sam naivan kada sam vjerovao da će mi netko u ministrovo ime javiti što da činim. Nikakvo javljanje nije nikada uslijedilo.

MINISTRU ZDRAVSTVA
REPUBLIKE HRVATSKE

Kutini, 10.10.1991.g.

dr A. Hembrang

Poštovani gospodine ministre,

Osjećam potrebu da Vas informiram o problemima koje imam, da zatražim Vaš savjet i drugo.

O čemu se zapravo radi:

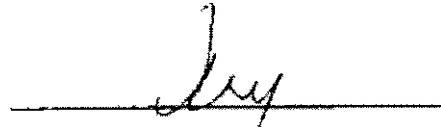
Dana 09.10.1991.g. po povratku iz Pakračke Poljane u hotel "Kutina", u Kutini na recepciji su me dočekala 3 policajca, ljubazno zamolila da odem u sobu na kraći razgovor. Po dolasku u sobu izrazili su želju da pregledaju sobu, tražeći navodno radio-stanicu. Pregledu sobe se nisam protivio, dapače rekao sam, samo izvolite, slobodno pogledajte što vas god zanima. Moram naglasiti da su bili krajnje korektni i vrlo ljubazni. Nakon kraćeg razgovora u sobi zamolili su me da odem s njima u Policijsku upravu u Kutini. Sve ovo dešavalo seiza 17,30 sati. Po dolasku u Policijsku stanicu u Kutini rekli su mi da sačekam dok ne budem pozvan. Ovo čekanje otetlo se do 23,50 sati. U međuvremenu sam tražio da se javim supruzi i u hotel da znaju gdje sam, ali ovom mom traženju nije uđovoljeno, drugim riječima nisam se mogao nikome javiti. Po isteku ovog čekanja pozvan sam u sobu kod inspektor-isljednika na razgovor koji je trajao oko jedan sat. Razgovor je bio krajnje korektran, a nakon razgovora isljednik mi je rekao da sačekam patrolu koja će doći i odvesti me u hotel na spravanje da se dalje ne maltretiram čekajući do isteka policijskog sata. Patrola se pojavila nešto prije 2 sata i otpriatila me do hotela. I ovaj put naglašavam bili su vrlo ljubazni i korektni, čak su mi rekli da su raspoloženi da će me odvesti ako želim i u Pakrac.

Ako se sjećate našeg prvog razgovora u subotu 28.09.1991.g. u Vašem kabinetu tada sam Vam rekao da je u Pakracu u ovo vrijeme vrlo teško biti čovjek, a posebno uz to i Srbin. Mislim da nisam zaslужio da me se ostavi da čekam u hodniku skoro 7 sati da bi bio saslušan. Molim Vas savjetujte me što dalje da činim. Osjećam se jadno i užasno umorno, napušten od svih, diskretno praćen i neosnovano sumnjičen. Cjenim da mi je potreban kraći odmor radi prikupljanja snage za daljnji rad.

Možda bi bilo najbolje da na tjedan dana odem do djece u Žurich, ali navodno više se ne odobrava izlazak. Ako ste saglasni sa ovom mojom procjenom molim Vas osigurajte mi potvrdu ili neki drugi dokumenat da mogu izaći i otpustovati u Švicarsku.

Iako me vrlo kratko poznajete, vjerujte ja ne bježim i vratit ću se točno onog dana kada mi se kaže da se vratim.

S poštovanjem, Vaš Đorđe Cunjević.

11. listopada 1991. - Drugi najgori dan u mom životu

Tijekom prijepodneva obavio sam niz poslova u Kriznom štabu, Povjereništvu Pakraca, Domu zdravlja Kutina, u hotelu gdje su se i dalje okupljali građani radi pomoći u rješavanju njihovih problema ili traženju informacija o članovima porodice koji su ostali na području općine Pakrac, a očekivalo se da ih dovezemo.

Bilo je i slučajeva da djeca nisu htjela doći po svoje roditelje ili nemoćne kada smo im javili da su dovezeni u Hotel Kutina što je bilo jadno i tužno.

Prave teškoće nastaju za mene nešto prije 14 sati kada u prostoriju gdje sam radio i u kojoj je bilo prisutno nekoliko radnika dolaze dva rezervna policajca po mene.

Po ulasku u prostoriju pitaju „*Da li ste vi Đorđe Gunjević, pomoćnik povjerenika Vlade za Općinu Pakrac?*“ Nakon moje izjave da jesam, bez pokazivanja bilo kakvog naloga ili rješenja o hapšenju tj. privođenju naređuju da pokupim osobne stvari iz ureda i pođem s njima, što sam i učinio.

Naređuju da odemo u stan po ostatak osobnih stvari. Tada na brzinu uspijevam obući dio tople odjeće. Osjećam da idem u pakao. Na moju žalost, osjećaj me nije varao.

U stanu mi oduzimaju pištolj Zastavu koji sam legalno posjedovao, tri ručne bombe koje sam dobio radi osobne zaštite, oduzimaju mi novčanik s novcima. U novčaniku sam imao oko sto tisuća tadašnjih dinara, 20 tisuća njemačkih maraka, nešto švicarskih franaka i austrijskih šilinga. Možda će se netko upitati otkud mi toliki novac - marke sam podigao sa štednje neko vrijeme prije izbijanja pobune, a dinare sam imao kod kuće. Oduzimajući mi navedeno konstatirali su „*pa tebi to i onako više nikad neće trebati*“. Takva izjava me sledila i šokirala.

Jedan od njih sjeda u moju Ladu, a drugi me vodi u njihovo vozilo, mislim da je to bio neki manji kombi. Odvoze me u Društveni dom u Pakračkoj Poljani. Usput mi onaj koji me vozi kaže da mu je ime Pavo. Za drugo ime se nisam usudio pitati i nikad ga nisam saznao. Dovode me u neku špajzu u kojoj su bile smještene stare školske klupe za osnovnoškolce. Liscicama me vežu za jednu od klupa i upozoravaju da ne činim gluposti. Rezervni policajci dolaze u grupama, ismijavaju me i vrijedaju kao čovjeka, a posebno kao pomoćnika povjerenika Vlade između ostalog riječima „*jebemo mi Vladu koja Srbina-četnika imenuje za pomoćnika povjerenika*“.

Na smjenu me ispituju (maltretiraju), ako se to može nazvati ispitivanjem. Pitaju me za pojedine ljude koje uglavnom ne poznajem, pitaju me za rođake, gdje su mi djeca, koga imam u šumi, tko mi je Ćalić Đorđe, gdje je Valentić Đuka, poznajem li Bojčeta Stevu i niz drugih ljudi o kojima nemam nikakvih saznanja.

Privremeno me dolazi čuvati Renato Demikeli, koji me odvezuje. Počinje pričati o druženju s mojim sinom u našoj kući i vikendici u vinogradu, gdje su i slavili rođendane i organizirali tulum. Vrlo je korektan i ljubazan, nastoji me zaštiti. Vjerujem da to nije bila ona policijska metoda u kojoj te jedan tobože štiti, a drugi fizički obraduje.

Preseljava me u jednu veću prostoriju u kojoj me sklanja iza opreme. U toj prostoriji već se nalazio jedan mlađi čovjek. Kasnije sam saznao da se zove Milan Šakić i da je iz Hrastovca, a tu je i Pero Rajčević kojem su bile zavezane oči.

Demikeli mi kaže da šutim i da se sakrijem. Rajčevića ispituju. Dečki se vraćaju iz akcije u kojoj su imali gubitaka i ranjenih. U prostoriju koja je polumračna ulaze rezervni policajci, navodno specijalci, jako ljuti. Najprije viču, maltretiraju i tuku Šakića, a onda kreću na mene. Tuku me i vrijeđaju. Sve to traje nekoliko minuta i ulaskom u prostoriju zapovjednika Tomislava Merčepa premlaćivanje i maltretiranje naglo prestaje.

Tomislav Merčep me saslušava oko pola sata. Pitao me skoro iste stvari kao i islijednik u Kutini, posebno me pitao za Ljubišu Mirolovića čije ime mi nije bilo poznato. Za tog me čovjeka pitao više puta.

Pitao me što sam učinio s teroristima iz Okučana prilikom evakuacije bolnice. Shvatio sam da se radi o jednom od četiri ranjena pobunjenika koje su pobunjenici ostavili kada su istjerani iz bolnice 19. kolovoza, a njih smo odvezli u bolnicu u Lipiku, gdje ih je primila dr. Andelka Gajšak. Molim ga da to provjeri što je i učinjeno. Traži da se ipak sjetim Ljubiše Mirolovića, jer bi mi to moglo pomoći.

Nakon saslušanja izdaje nalog da me se više ne smije fizički maltretirati. Ovaj nalog je velika većina poštivala, osim kada je zbog nadljetanja jednog aviona nastala opća panika i uzbuna svih. Naložio je da me se stalno čuva od bilo kakvih tortura.

Poslije saslušanja i prethodnog premlaćivanja rukama i nogama, smješten sam zajedno s još tri uhičenika ponovo u špazu koja je bila preko puta prostorije straže i zapovjednika.

Sjedim u školskoj klupi. Neprekidno netko ulazi u nju i tuče i maltretira preostale uhičenike. Mene tu i tamo netko udari, nakon čega biva od stražara upozoren da me ne dira. Stražar neprekidno drži otkočenu pušku uperenu u nas. Ne daju da zaspimo. Trpim užasne bolove. Dolazi doktor Kinčl, pregleda me, stavљa mi elastični zavoj oko grudnog koša i daje mi analgetike što mi smanjuje bolove, ali su oni i dalje jaki.

U prostor gdje se nalazi zapovjednik ulazi mnogo poznanika koji me uglavnom pogledaju bez ijedne riječi. Jedino mi prilazi Dragutin Grgurić i kaže „Đoko, žao mi je. Ne mogu pomoći, ali ću pokušati“.

To je bio prvi dan boravka u ne znam čemu – da li u zatvoru, pritvoru - najbolje ime bi bilo mučilište ili logor, kako se nakon rata nazivaju mesta gdje su sukobljene strane držale nepodobne ili neželjene suradnike ili građane.

U danima koje sam iza prvog dana provodio u Pakračkoj Poljani poznanici koji su dolazili u zapovjedništvo uglavnom su mi se javljali.

Kada je u prostoriju ulazio bilo tko od pripadnika postrojbi koje su imale zapovjedništvo gdje smo bili morali smo ustati i pozdraviti ga pozdravom „*Za dom*“, a često smo morali pjevati himnu.

Nakon izlaska iz mučilišta ili logora u Pakračkoj Poljani nikad je više nisam zapjevao niti hoću. Kada prisustvujem nekom skupu gdje se svira i pjeva himna iz poštovanja se uvijek dignem, pogrem glavu i šutim.

12. listopada 1991.

Nakon što smo dobili doručak, liječnik ili zdravstveni tehničar mi daje Fortal za ublažavanje bolova. Pozivaju me ponovo na saslušanje koje vodi jedan rijetko fin gospodin koji kaže da je novinar. Pita me da li poznajem Dušana Labusa, Boška Bosanca, Nenada Drekovica i druge koje ne poznam i o njima ne mogu ništa reći.

Nakon ovog saslušanja stražari ponovno dobivaju nalog da me nitko ne smije maltretirati, da se očito radi o grešci koja je učinjena mojim privođenjem u mučilište ili logor. Tada poznanici dolaze do mene i govore da će sve biti u redu, pošto je utvrđeno da se stvarno radi o krivoj procjeni kada je izdan nalog da me se uhapsi.

Stražari prema meni postaju korektni i više me uopće ne maltretiraju, osim malog broja pojedinaca koji su me znali priključiti na induktor ili udariti uglavnom šakom ili vojničkim kaišem – opasačom. Jedan od stražara mi je kasnije poklonio taj opasač i danas ga čuvam kao suvenir u svojoj kući.

Bolovi ponovo postaju nepodnošljivi. Ne mogu ležati na podu, daju mi podmetač i deku te ponovo analgetike.

U popodnevnim satima, među našim čuvarima – stražarima, u cijelokupnoj postrojbi ili jedinici i njenom zapovjedništvu nastaje velika radost i komešanje u cijelom *"Domu nekulture"*. Svi postaju veseli i vrlo agresivni prema nama pritvorenicima - zatvorenicima ili logorašima, zbog navodnog hapšenja ministra zdravstva SAO Krajine. Nitko ne govori o kome se zapravo radi. Kada su ga doveli ugledao sam kirurga i urologa iz Medicinskog centra Pakrac dr. Duška Maletića, bio sam jako iznenaden i u čudu gledao čovjeka za kojeg sam bio siguran da nema nikakve veze s pobunjenicima

Bio sam zapanjen kako se olako blati sve Srbe koji nisu otisli među pobunjenike, kako ih se hapsi, privodi i maltretira samo zato što su drugevjere i što su htjeli da ostanu kod svoje kuće ili u svom stanu i na svom radnom

mjestu radeći pošteno svoj posao. Duška Maletića dovode u prostoriju gdje smo već bili nas četvorica. Izgleda vrlo uplašeno kao i svi ostali. Pokušavam ga ohrabriti i zaštitići bar od stražara. Na saslušanju koje se čulo iz susjedne prostorije sve je s pravom negirao. Kada su ga pitali o meni rekao je da sigurno nemam nikakve veze s pobunjenicima. Ponovno počinju torture. Kradom iz razbijenog prozora uzimam komadić stakla. Odlučujem da ću, ako nastave s maltretiranjem, prezegati vene i skratiti muke, pa ako budem mogao iskočiti kroz prozor. Živci su mi potpuno stradali.

Poslijepodne dovode i Mirka Cicvaru. To popodne uspostavljam kontakt s jednim od dvojice stražara pod nadimkom Francuz koji me zbog bolova koje trpim premješta u prostoriju koju koriste stražari gdje ponovo dobivam Fortal.

Ponižavanje, maltretiranje i tortura su išli toliko daleko da se ljudi ponižavalio na najgori način, kao na primjer da se pritvorenici šamaraju između sebe, da jedan drugom „puši“ i na sve moguće druge načine, uključujući i sklapanje tobožnjih ugovora o prodaji neke imovine.

Boraveći u prostoriji gdje su bili stražari saznao sam puno o ljudima koji su nas čuvali, o njihovom razmišljanju. Jedan od čuvara bio je zatvoren u Kninu nakon ranjavanja. Ono što priča o ponašanju u Kninu, kada je riječ o postupanju sa zatvorenicima, je užasno. Vjerujem da govori istinu pošto je pričajući plakao kao dijete. Saznajem da ima kćer od 2,5 godine.

Dugo smo razgovarali u predvečerje i noć. Prilikom odlaska iz prostorije ostavlja pušku prislonjenu na vrata. Mogu ju uzeti i pucati po svima. Kažem mu da može biti miran, ja neću činiti glupost. Ostalima u sobi sam rekao da ne prave gluposti. Možda me je htio provjeriti, samovoljno ili po nalogu.

U predvečerje se pojavljuje doktorov prijatelj, ugledni gardist iz Lipika. Jako se čudi što ga vidi zatvorenog u stanju koje se teško može opisati. Ostaje spavati u prostoriji za stražare kako bi garantirao za doktora, a kasnije i za mene.

13. listopada 1991.

Doktorov prijatelj ujutro odlazi da bi pronašao povjerenika Delača, ali ga ne pronalazi. Vraća se ljutit i kao pravi prijatelj garantira za doktora i mene uz napomenu da će sigurno pronaći povjerenika. Ne mogu a da ne napišem nešto o kaotičnom stanju u raznim formacijama Zbora narodne garde i rezervne policije. Do tada je u tim jedinicama svatko praktički radio što je želio i htio, ali pojedinci su se ponašali gotovo kao bogovi.

Dolazi predsjednik Kriznog štaba Pakračke Poljane koji se već nekoliko puta pojavljivao. Bijeli, Sova, Sović, pukovnik Amić, Marijan K. i drugi tješe me i govore da će sve biti u redu čim se pojavi povjerenik.

Čistimo prostoriju od viška stolica i stolova. Kažu da će staviti krevete što nisu učinili dok sam ja bio u prostoriji.

Oglašava se zračna uzbuna. Najprije netko izdaje nalog da nas se sve likvidira. Nakon toga dolazi skupina specijalaca, donose žicu i odlučuju da nam vežu ruke na leđima i noge, a zatim nas vežu za klupu i jednog za drugog. Posebno je bio grub i okrutan neki Ilija.

To nisam mogao podnijeti. Skočim sa stolice, tražim da me strijeljaju kao čovjeka, a ne da postupaju sa mnom kao sa životinjom, da ja nisam kriv. Spašava me isljednik „novinar“ koji naređuje da me odvežu i ostave u sobi sa stražarima. S nama ostaju stražari Francuz i Mile.

Ti trenutci bili su užasni. Pomoći ni otkuda. Bio sam na ivici živčanog sloma, spremam da me ubiju samo da se te strahote okončaju. Moj um nije mogao prihvatići sve ono što nam je činjeno u ime neke ideje ili ne znam čega. Bilo je užasno gledati kako po naređenju pritvorenici – logoraši, ugledni građani i ozbiljni ljudi, šamaraju jedan drugog dok se u isto vrijeme netko smije i uživa u neljudskom postupanju.

Poslijepodne privode veterinara Dražena Petrovića, ne znam iz kojega razloga. Dok su ga saslušavali čuo sam da ga pitaju da li je u dogovoru sa mnom za potrebe bolnice Pakrac nabavljaо hranu, grah, slaninu i jaja, što je potvrdio. Navečer ga puštaju i nije mi jasno zašto je uopće zatvaran. Kasnije sam čuo da su mu u kući pronašli vojnu kartu Jugoslavije.

Poslije podneva vraćaju se s akcije iz Bujavice s puno zarobljenog oružja, municije, kamionima i opremom. Oduševljenje je veliko, zarobljen je i jedan rezervist JNA iz Prijedora.

14. listopada 1991.

Ujutro mi priopćavaju da će me čim se pojavi povjerenik Delač, ako se on suglasiti s njihovim mišljenjem, pustiti, pošto po njihovim saznanjima nisam kriv.

Prvi put od hapšenja i dovođenja u mučilište ili logor postao sam malo mirniji i osjećao manje bolove. Želim što prije izaći iz ovog pakla koji me je zadesio zajedno s više građana, samo zato što su druge vjeroispovijesti i svjetonazora od onog koji je zagovarala službena vlast.

Na moju žalost ta mirnoća trajala je vrlo kratko i prekinuta je nakon dolaska jednog od zapovjednika neke od postrojbi koji traži da idem istovariti jučer dovezeno oružje, streljivo i opremu.

Skupio sam hrabrosti i odbio to iz zdravstvenih razloga. U tome me podržava liječnik, objašnjava da imam povrijeđen grudni koš. Novinar konstatira da se čeka povjerenik i da će biti pušten kući.

Ime zapovjednika mi je bilo i ostalo nepoznato, ali sam vidio da je bijesan zbog nepoštivanja njegove zapovijedi koja se odnosila na sve nas koji smo bili

u prostoriji. Kada su liječnik i novinar otišli, zapovjednik me jako ljutit i bijesan nekoliko puta udario.

Nakon ovog incidenta i nakon što su drugi otišli da istovare sve iz kamiona, stražari su mi dali novine da čitam, a ja sam više gledao kroz prozor kako preostali logoraši – zatvorenici rade. Posebno je bilo tužno gledati kako se mještani ponašaju prema dvojici ljudi koji su do jučer bili direktori poduzeća u kojima je i dio njih radio. Ostala mi je u sjećanju njihova poderana i krvava odjeća, posebno jednog od njih koji je imao više namjerno nanesenih povreda po tijelu.

Tijekom prijepodneva pojavljuje se nekoliko pripadnika Zbora narodne garde iz Pakraca, Lipika kao i okolnih sela. Nekih se sjećam - Krešo H., Branko K., Bijeli, Sova, Sović, Ivica P. Pozdravljaju me i razgovaramo.

Tražim da me puste da odem raditi u našu ambulantu, na što ne pristaju. Nudim da idem raditi kao bolničar. Ni na to ne pristaju. Novinar me savjetuje da odem na oporavak, a poslije toga da se vratim na posao.

Torture se nastavljaju svakog dana. Ja sam uglavnom bio pošteđen fizičkih, ali ne i psihičkih tortura.

Tijekom dana kući je pušten tobožnji ministar zdravstva SAO Krajine dr. Duško Maletić, što mi je bilo posebno dragoo. Tada sam bio uvjeren da će i ja uskoro izaći. U isto sam vrijeme shvatio da moja sudbina ovisi o mišljenju povjerenika s kojim sam radio nešto više od mjesec dana. Za to vrijeme ga nisam uspio najbolje upoznati, a ranije ga nisam uopće poznavao.

Navečer odvode rezervistu zarobljenog u Bujavici koji se do mog odlaska iz Pakračke Poljane više nije vratio. Prema mojim saznanjima nije se nikada vratio.

15. listopada 1991.

Ponovo postajem zabrinut za sudbinu. Povjerenik se ne pojavljuje iako znam da ga se traži i očekuje da dođe. Torture se nastavljaju. Bio bih nepošten kada bi rekao da me stražari, čija imena su mi poznata, i jedan od zapovjednika ne štite koliko mogu, ali ima onih koji ne poštuju zapovjedi nadređenih.

U Pakračkoj Poljani svakog od nas mogao je ubiti bilo tko, bez ikakvog razloga samo zato što smo ono što jesmo. Ne vjerujem da bi mu se za ubijanje bilo što desilo.

Ponovo isti zapovjednik dolazi i po mene da idem na rad, vjerojatno s namjerom da me ozlijedi ili čak možda da „nestanem“. Zamjenik zapovjednika to ne dozvoljava na čemu sam mu bio zahvalan.

Nakon što je zapovjednik otišao, zamjenik glavnog zapovjednika ostaje sa mnom i dugo razgovaramo o stanju u kojem se nalazimo i njegovom gledanju na ukupne odnose kada je riječ o pobuni.

Dolazi doktor i ponovo mi daje analgetike koje sam dobivao kada god su ili on ili tehničar bili u zapovjedništvu.

Navečer nastaje veliko komešanje i galama. Postrojba se vraća iz akcije u Kukunjevcu i dovodi nekoliko zarobljenika. Iste večeri jedan od njih nestaje.

Stražari me smještaju na spavanje u njihovu sobu. Ponovno sam bio jadan i tužan zbog povjerenikova zanemarivanja. Ostavlja me nevina u ovom paklu. Takvo njegovo ponašanje nikad mu ne mogu zaboraviti, u prvom redu zbog nebrige za svoje bliske suradnike. Pravi vođa ekipe tako se ne smije ponašati.

Sve ovo o čemu pišem zabilježio sam po dolasku na liječenje u Holandiju gdje sam ostao tri mjeseca.

SLOBODA

16. listopada 1991.

Konačno se negdje oko 10 sati pojavljuje povjerenik Vladimir Delač. Nedugo nakon toga pozivaju me u sobu zapovjednika Tomislava Merčepa. Pored zapovjednika u sobi je bio i povjerenik Vladimir Delač.

Zapovjednik mi kaže da je moje privođenje – zatvaranje ili moj boravak u logoru bila greška i da sam ja slobodan. Nije bilo nikakve isprike, a kamoli traženje oprosta za ono što mi se dešavalo.

Tražim svoje osobne stvari koje su mi oduzete prilikom privođenja - Ladu Samaru, tašku u kojoj sam imao niz dokumenata, novčanik s novcima, osobnu iskaznicu, vozačku dozvolu i druge dokumente koje sam imao u novčaniku, pištolj i barem jednu bombu za uspomenu i kako bi me podsjetila na posao koji sam obavljao te kako bi imao barem nekakvu zaštitu.

Zapovjednik nekoga zove da mi pronađu i vrate osobni automobil. Nakon dvosatnog čekanja vraćaju mi automobil, tašku pronalazim bačenu iza kauča na kojem se spavalо. Očito su na nju zaboravili tako da je u njoj bila sva dokumentacija koju sam imao iz povjereništva i firme u kojoj sam radio.

Tražim da mi vrate novčanik, novac i osobne dokumente koje sam imao u njemu. Gospodin Tomislav Merčep kaže da ga nema i da onaj tko me je privodio uzimanje novčanika nije registrirao. Ista priča se odnosi i na pištolj. Nisam se usudio prigovarati zbog straha da bih mogao imati nesagleđive posljedice po život.

Dobivam običnom olovkom napisan tekst na papiriću iskinutom iz bloka 10 x 5 centimetara koji glasi: „*POTVRDA za gosp. Gunjević Đorda. Relacija Kutina - Zagreb - Kutina 16.10.91.*“ i potpis. Taj papirić i danas čuvam.

POTVRDA
Za gosp. Gunjević Đorda
Relacija Kutina - Zagreb
Kutina
16.10.91.

Pišući ovu potvrdu vjerujem da je zapovjednik Tomislav Merčep mislio da piše dozvolu za kretanje na toj relaciji.

Nastojao sam čim prije izaći iz zgrade strahujući za vlastiti život. Stvarno dalje nije imalo smisla tražiti bilo što od oduzetih stvari i imovine, znajući o kakvoj rezervnoj policiji i zapovjednicima se radi.

Zajedno sa mnom iz zgrade je izašlo i nekoliko gardista s područja bivše općine Pakrac koji su cijelo jutro, vjerujem, čekali da budem oslobođen. Dio njih do izbjeganja sukoba nisam ni poznavao. Upoznali smo se za vrijeme mog rada u povjereništvu i u bolnici. Znali su što sam radio i koje sam akcije organizirao, posebno o evakuaciji bolesnika.

Ostali su uz mene cijelo vrijeme dok sam čekao da mi vrate osobni automobil s kojim je netko bio na terenu. Cijelo vrijeme su me okruživali. Uvјeren sam da sigurno ne bi živ izašao iz Pakračke Poljane da nije bilo njih. Danas sam živ samo zahvaljujući njima. Neizmјerno sam im zahvalan, prije svega na njihovu uvjerenju da nisam kriv ni za što, što mi je stavlјano na teret.

Nakon dugog čekanja netko meni nepoznat dolazi s mojim autom. Ljutito me gleda, ali ipak mi predaje ključeve. Sjedam u automobil koji vozi Bijeli, a Ivica P. iz Lipika vozi moju Ladu Samaru u kojoj su još dvojica gardista.

Bez problema stižemo u Kutinu do stana obitelji Posarić, rođaka moje supruge. Dečkima dajem ključeve od službenog vozila koje sam koristio s molbom da ga odvezu u ambulantu u Pakračkoj Poljani. Moj osobni automobil odvoze u garažu kod mog dotadašnjeg prijatelja Zvonka Štavalja s kojim iza toga nisam imao nikakve komunikacije.

Zovem povjereništvo i ambulantu da mi pošalju Dragu Jednakovića da ostane uz mene i da me, ako bude trebalo, zaštiti.

Nakon svih nesreća i trauma koje sam preživljavao prethodnih dana, počevši od šoka zbog privođenja u Kutini i boravka u ne znam kojem statusu u Pakračkoj Poljani, pokušavam zaspati nakon tuširanja koje sam konačno dočekao.

Supruga kaže da sam cijelu noć proveo znojeći se, tresući se i pričajući u snu što, dotad nikad nisam činio. U snu sam preživljavao pakao koji sam prošao od privođenja, pa do izlaska iz Pakračke Poljane.

17. listopada 1991.

Nakon nemirne noći, prije doručka, a nakon prve popijene kave nakon tjedan dana, u stan dolaze policajci iz Kutine. Traže me i ponašaju se vrlo arogantno, da ne kažem drsko i bezobrazno. Provociraju me pitanjem gdje se krijem sve ove dane, iako vjerujem da znaju gdje sam bio. Govorim im gdje sam bio od 11. listopada.

Tražim zaštitu od njih. Ismijavaju me, a drsko se ponašaju i prema kolegi Anti Burazinu koji je došao da se dogovorimo o poslu za ispostavu zdravstvenog osiguranja Pakrac u kojoj sam bio rukovodilac. Takvo ponašanje bilo mi je neshvatljivo i vrlo čudno, najblaže rečeno za mene ponižavajuće. Uvjeren sam da su se tako ponašali samo zato što sam to što jesam i što sam nestранаčki čovjek.

Konačno, nakon što je u stan došla gospođa Marina Žarković, pomoćnica povjerenika, i navela dogovor iz povjereništva da odem na liječenje i oporavak, policajci postaju pravi profesionalci, onakvi kakvi u svakoj prilici trebaju biti.

Zovem doktoricu Jasnu Vidović da dođe u kućnu posjetu. U Kutini je stalna zračna uzbuna i ne može doći. Bolovi ponovo postaju nepodnošljivi. Gospodin Ivica Posarić pronalazi mi neke analgetike.

Dgovaram da se sutra ujutro nađem s doktorom Krešom Milinčevićem radi predaje posla koji sam do tada obavljao, a zbog odlaska na liječenje i oporavak. Također dogovaramo da me pregledaju i utvrde zdravstveno stanje.

Konačno se pojavljuje Drago Jednaković kojeg su poslali kao radnika Bolnice Pakrac da bi ostao sa mnom. Njegov dolazak mi mnogo znači i više se ne osjećam napušten i ostavljen na milost nekih loših ljudi. Dolazak Drage za mene znači i polako opuštanje i mirnije spavanje. Drago me informira o svemu što se u međuvremenu događalo u zdravstvu.

Kao što sam već napisao oduzeta mi je, a nije vraćena, vozačka dozvola. Marinu Žarković molim da mi pomogne u dobivanju nove dozvole, kako bih mogao putovati osobnim vozilom. Isto molim i kolegu Srećku Brusa.

Vozačku dozvolu nisam dobio sve do povratka iz izbjeglištva pred kraj ožujka 1992. godine, kada me prijatelj odvezao u Policijsku upravu Bjelovar. Do tada sam se snalazio na razne načine, a moja Lada Samara stajala je na parkiralištu ispred jedne gerijatrijske bolnice u predgradu Züricha u Švicarskoj sve do 15. ožujka 1992. godine, nakon što su me njom u listopadu 1991. dovezli.

Nakon što je dan počeo neljudskim ponašanjem policajaca prema meni, počelo je sve dolaziti na svoje mjesto. Analgetici i elastični zavoj smanjuju bolove. Počeo sam se pripremati za odlazak na liječenje i oporavak. Preostali dio dana i noć sam proveo mirniji. Uz mene su bili supruga, njen rođak Ivica Posarić i moj dobar kolega iz Pakraca kojeg nisam ni poznavao dok ga nisam zaposlio početkom rujna 1991. godine, vozač Drago Josipović.

18. listopada 1991.

Iako sam već treći dan na slobodi još uvijek ne dobivam pravu prvu pomoć i nitko ne pita što je sa mnom. I dalje trpim jake bolove. Očito je da neki ne žele da se o mom zdravstvenom stanju priča kako se ne bi saznalo što mi se sve

dešavalo u međuvremenu, a neki se iz straha za svoj život ne usude bilo što poduzeti.

Ujutro odlazim u Ispostavu Fonda zdravstvenog osiguranja Kutina gdje smo se i mi iz Pakraca preselili i gdje sam kao pomoćnik povjerenika imao ured nakon izbjeglištva iz Pakraca.

U Ispostavi se nalazim s dr. Krešom Milinčevićem koji me je naslijedio na poslovima pomoćnika povjerenika. Upoznajem ga s poslovima koje bi trebao raditi. Predlažem mu da nekoga od liječnika zaduži za bolnicu Pakrac, uz napomenu da više nema razloga za kukavičluk i strah kao u Pakracu. Dok smo boravili u Pakracu pokušavali smo zajedno s povjerenikom više puta imenovati ravnatelja, ali svi su odbijali. Bolnica Lipik ima rukovodstvo, za Ispostavu zdravstvenog osiguranja nema što raditi jer će to uz pomoć kolege Ante Burazina odraditi djevojke. Crveni križ i socijalnu zaštitu treba organizirati.

Nakon što sam sve obavio, konačno mi je otvoreno bolovanje. Ono mi je stvarno bilo nužno.

Dobivam, kao i vozač Drago Jednaković, putni nalog, kako bih mogao izaći iz Republike Hrvatske, da navodno službeno otpuštem u Koper po dijelove za sanitetska vozila Medicinskog centra Pakrac. Putni nalog je izdan na temelju odluke povjerenika koji je dao suglasnost da odem na liječenje i oporavak u inozemstvo.

Na kraju sam mu skrenuo pozornost da mora odvojiti rad u povjereništvu kao tijelu vlasti od rukovođenja u ostalim djelatnostima. Obvezujem se da ću mu tijekom dana dostaviti raspored preostalih radnika bolnice Pakrac koji sam napravio.

Pošto sam ostao bez novca u Ispostavi uzimam akontaciju plaće kako bih osigurao sredstva za odlazak. Kratko razgovaram s glavnom sestrom bolnice Pakrac gospodom Anđelkom Krejči i gospodom Ančicom Nožarić, knjigovotkinjom. Posebno ih upozoravam da budu oprezne, da sve što rade registriraju, da se vodi računa o lijekovima i materijalu i imovini, da predlože u moje ime da, kada se bude moglo ići u Pakrac, radnici osiguraju (čuvanjem) imovinu koja je ostala kao i da se izvrši procjena štete.

S gospodom Zlatom Bartoluci razgovaram o radu Ispostave. Ostavljam joj svu iznesenu dokumentaciju i ugovore uključujući i ugovor o kupnji zgrade, s molbom da se o svemu dogovara s kolegom Antonom Burazinom, rukovodiocem Ispostave Kutina.

Nakon što sam sve nužne poslove obavio osjećao sam se užasno, ne samo zbog bolova, već i zbog niza drugih razloga. Odlazim u stan, uzimam osobne stvari te krećem s Dragom Jednakovićem u sanitetskom vozilu Medicinskog centra Pakrac put granice između Slovenije i Italije, na Sežanu. Iza nas u osobnom vozilu ide moja supruga.

Bez problema stižemo na granični prijelaz Bregana. Nas dvojica prelazimo s putnim nalozima. Suprugu, koja vozi Ladu, ne puštaju jer nema policu osiguranja i zelenu kartu. I jedno i drugo su uzeli iz Lade tijekom njenog korištenja dok sam ja bio u mučilištu ili logoru.

Na sreću, nakon dugog čekanja na jednoj benzinskoj postaji u Sloveniji, supruga je stigla nakon čega nastavljamo put do Sežane. Za vrijeme puta osjećao sam užasne bolove između ostalog i zbog rupa na cesti i autoputu.

U Sežanu smo stigli u samo predvečerje. Objedujemo u restoranu. Drago odlazi u Koper kako bi nabavio neke sitnice i imao opravdanje za službeni put, a supruga i ja nastavljamo za Švicarsku.

Iz restorana u Sežani nazivam djecu u Zürich i molim ih da dođu pred nas na izlaz s autoputa u Milanu, negdje oko tri sata ujutro, kako bi netko od njih vozio preostali dio puta do Züricha.

Put od Sežane do Milana bio je jako dug i naporan. Ja nisam bio sposoban da vozim, a supruga je do tada vozila samo kraće relacije i na cestama koje nisu bile jako prometne kao što je to autoput od Venecije do Milana.

Možete zamisliti, supruga vozi između 60 i 80 kilometara na sat, a Talijani sa šleperima više od 120 kilometara prolaze pored nas često i trubeći traže da brže vozimo, što je bilo praktički nemoguće.

I pored svih muka i bolova u rano jutro izlazimo s autoputa u Milanu na izlaz za Švicarsku, na koji djeca još nisu stigla. Konačno se i ona pojavljuju.

MEDICINSKI CENTAR PAKRAC

(Naziv nadleštva — ustanove — radne organizacije)

Broj 2/91.

Kutina, dana 18.10. 1991.

PUTNI NALOG

Određujem da državnik gosp. GUNJEVIĆ DORDE

zvanje ..... radno mjesto .....

službeno oputuje dana 18.10.1991. g. u Kopar

sa zadatkom .....

nabava rezervnih dijelova za sanitetska vozila MC PAKRAC

Putovanje može trajati 2 dana

Odobravam upotrebu službenog automobila

Nakon povratka s putovanja treba podnijeti pismeni izvještaj o izvršenju zadatka i putni račun u roku od 3 dana.

Troškove putovanja nadoknadit će MC PAKRAC

Odobravam isplatu predujma u iznosu od dinara -----

M. P.

gunjević
(Potpis naredbodavca)

19. listopada 1991.

Nastavljamo put za Švicarsku. Put je dug i za mene vrlo naporan, ali ga, vjerujem zbog prisustva djece, lakše podnosim. Dolazi do faze opuštanja u kojoj suze same naviru i ne mogu ih zaustaviti.

Konačno stižemo u predgrađe Züricha gdje je sin imao garsonijeru. Od bolnice u kojoj je radio dobio ju je 1988. na korištenje. Pored sina, njegove djevojke s kojom se vjenčao 25. listopada 1991. godine, u garsonijeri je bila i kćerka koja je došla iz Brighton-a gdje je preko ljeta učila engleski jezik.

Kući u Pakrac se nije mogla vratiti već je došla kod brata do početka studijske godine. Sada smo tamo bili i supruga i ja.

Nakon tri dana dobivam analgetike i sedative. Tek tada nastaje faza pravog opuštanja u kojoj ponovo naviru suze same od sebe i ponovo ih ne mogu zaustaviti.

Ponovo preživljavam sve ono što mi se dešavalo tijekom proteklog razdoblja. Naviru mi sjećanja na ljude i sve ono što smo preživjeli skupa i svatko od nas pojedinačno. Psihički sam totalno uništen, jednostavno ne mogu zadržati plać, noću ne mogu spavati, ne samo zbog bolova već i zbog svega što sam preživio.

20. listopada 1991.

Sin me odvozi u policiju za strance gdje se moram javiti. Na policiji mi predlažu da idem u Centar za izbjeglice što ne prihvaćam. Nakon toga mi prevodilac prenosi da mi predlažu da uzmem politički azil, koji ću odmah dobiti. Izjavljujem da ću se javiti sutradan. Pred policijom me čeka jedan novinar s prostora bivše države i traži da dam intervju o svemu što sam preživio, te kaže da će mi platiti. Odbijam.

Odlazim u bolnicu gdje me konačno liječnik pregledava i šalje na rendgen i na ultrazvuk gdje mi se konačno utvrđuje dijagnoza. Tri su rebra slomljena, dva napukla. Nužno je liječenje i mirovanje.

Nakon što sam obavio sve ono što sam morao kako bih legalizirao svoj boravak, svi okupljeni u garsonijeri razgovaraju o mogućim rješenjima. Konstatiramo da ja u stanju u kojem sam ne mogu ostati kod djece zbog premalog prostora.

Na žalost, ne mogu ostati ni na vjenčanju sina. Odlučujem da se javim prijatelju Holanđaninu Pietu van der Werfu s kojim sam često ljetovao i koji je više od 20 godina bio moj gost u Pakracu zajedno sa suprugom i djecom.

Nakon dugog telefonskog razgovora u kojem sam mu rekao gdje se i u kakvom stanju nalazim, odmah je rekao da će sutra krenuti po mene i da idem kod njega kući i na liječenja ako bude trebalo.

Navečer razgovaramo o svemu što se supruzi i meni događalo, što se sve zbiva u Hrvatskoj. Supruga je ispričala kako su se prema njoj ponašali za vrijeme mog boravka u mučilištu ili logoru. Bila je prisutna u prostoriji u kojoj sam radio kada su Merčepovci došli po mene. Istu večer pokušala je saznati gdje sam, otišla je u policiju, ali joj ništa nisu htjeli ili nisu znali reći. Potražila je jednog liječnika koji je slovio kao siva eminencija vlasti ili bolje rečeno visoki dužnosnik lokalnog HDZ koji je mogao nešto učiniti. Hvala mu što je zvao Tomislava Merčepa. Čuo sam kada je razgovarao s njim, kao i Merčepovu grubu reakciju na doktorovu intervenciju koja je otprilike glasila „*Pa jeb' o vas taj Gunjević, što za njega svi intervenirate!*“.

Ispričala je da je moj prijatelj i kolega iz lova Vencel Kosanović nazvao i pitao što Đoko radi u Pakračkoj Poljani. Tek tada je znala gdje sam, a prije su joj lagali da sam u pritvoru u Bjelovaru.

Nakon tog saznanja odlazi u Zagreb kod ministra zdravstva koji je ne želi primiti. Profesor Bamburač je upućuje u Sabor kod Živka Juzbašića, a nakon toga u direkciju Fonda zdravstvenog osiguranja kod direktora doktora Luke Vrbana, koji je poduzeo sve što je mogao.

Ispričala je kako su je, kada je došla da me obide, udarili nogom u dupe i samo pukim slučajem nije pala niz stepenice doma u Pakračkoj Poljani i nisu je pustili da me obide, kako je molila pomoćnike povjerenika da joj pomognu, a oni su to odbili na grub način. Isto se desilo kada je to pokušala kod nekih mojih bliskih suradnika iz tog razdoblja.

U policiji ne prihvaćam politički azil, dobivam nalaze i potrebne lijekova protiv bolova i za smirenje. Obilaze me neki prijatelji koji su se zatekli u Zürichu, među njima i doktor Branko Sudar koji će 25. listopada u Freiburgu biti kum sinu na vjenčanju.

23. listopada 1991.

Prijatelji iz Holandije došli su po mene i odvoze me kod sebe na liječenje i oporavak. Prijatelji imaju kuću u gradu St. Nicolaas, koji je veličine Pakracu. Prijatelj je znao 50 riječi našeg jezika, supruga svega nekoliko, a ja sam znao nešto malo riječi njemačkog jezika, tako da je sporazumijevanje bilo vrlo teško, ali ipak uspješno. Boraveći kod njih naučio sam nešto malo riječi njihovog jezika.

Prijatelj je pronašao jednog dečka iz Makarske koji je oženjen Holandankom i stanovao je skoro 50 kilometara od njih. Često me zvao telefonom i bar dva puta tjedno dolazio kod mene kako bi mi olakšao komunikaciju s njima. Kada su oni dolazili kod mene u Pakrac koristili smo usluge prvog komšije prof. Marijana Bartolića koji je profesor njemačkog.

Kada sam se malo oporavio često sam s njima subotom odlazio u obilazak nekih znamenitosti. Posjećivali smo i njihove prijatelje koji su svraćali kod

mene u Pakrac zajedno s mojim priateljem. Posjećivali smo Amsterdam i druge gradove.

U njihovoј kući imao sam sve što mi je bilo potrebno, počevši od sobe. Često sam ostajao sam kod kuće sve do predvečerja kada se priatelj vraćao nakon posla kući. Imao je zajedno s bratom građevinsku firmu, oko 90 radnika. Njegova supruga je imala modni butik, ali nije svaki dan išla raditi.

Za cijelo vrijeme boravka kod njih kupovali su mi sve što mi i nije bilo potrebno. Redovito su kupovali sve dnevne i tjedne novine s prostora bivše Jugoslavije.

Boraveći duže vrijeme u Holandiji spoznao sam da je to jako lijepa i uljuđena zemlja, da u njoj svatko gleda sebe i svoj posao, da su kafići od nedjelje navečer do petka poslije podne potpuno prazni, da ni na jednom prozoru nema zavjesa, što mi je bilo jako neobično, drugim riječima za mene jedno novo saznanje.

U gradu je bilo nekoliko crkava, a u njih je osim nedjeljom išlo jako malo ljudi. Uglavnom su to bile starice i djeca, što mi je u početku bilo čudno dok nisam s njima razgovarao o takvim i sličnim temama.

Nakon mojeg povratka u Pakrac, Piet nas je mnogo puta zajedno sa suprugom i prijateljima posjećivao prije odlaska na ljetovanje.

Na moju veliku žalost i tugu moj priatelj i priatelj moje porodice, Van Der Werf iz St. Nicolaasa, pomažući svojima na uređenju fasade obiteljske kuće, pao je sa skele i poginuo 24. svibnja 2002. godine.

Nisam osobno mogao prisustvovati njegovoј sahrani, ali je prisustvovala moja supruga, sin, kćerka i zet, kako bi mu odali dužno poštovanje te njegovoј supruzi, kćerki i sinu izrazili sućut za jako dobrim i poštenim čovjekom i velikim prijateljem.

Ponekad mi je žao što nisam prihvatio da, umjesto kod njega, odem u Centar za izbjeglice i azilante na 2-3 mjeseca i uzmem holandsko državljanstvo, koje sam mogao dobiti. Ne znam jesam li pogriješio, ali znam da sam se čim prije želio vratiti svojoj kući.

Nakon sinovog vjenčanja, supruga se vraća u Kutinu gdje je čeka veliko iznenadjenje - otkaz na poslu.

Iako je otišla uz suglasnost rukovodstva bolnice i povjereništva kako bi bila prisutna na sinovom vjenčanju, drage gospode koje nisu bile prisutne na radnim mjestima u teškim zadnjim danima boravka u Pakracu s uživanjem joj daju otkaz na radu.

Navečer, nakon što je dobila otkaz, sva očajna i jadna zove me u St. Nicolaas i sva uplakana jedva uspije objasniti što su joj učinili. Smirujem je i upućujem što da poduzme. Kažem joj da uloži žalbu na rješenje o otkazu, da se za

pisanje žalbe obrati u Zagrebu tajniku sindikata zdravstva Draženu Managiću, koji će joj sigurno pomoći. Poslušala je savjet i na vrijeme uložila žalbu.

Ja sam više dana pokušavao telefonski stupiti u kontakt s povjerenikom Delačem. Na kraju sam uspio dobiti pomoćnika povjerenika koji je došao na moje mjesto. Ukratko sam mu ponovio dogovor koji smo postigli kada sam odlazio na liječenje i oporavak i na vjenčanje sina. Na kraju razgovora predložio sam mu da se ne sramote takvim rješenjem i da mi suprugu vrate na posao, a ne da je otpuste iako nije ništa pogriješila.

U međuvremenu sam napisao jedno pismo povjereniku u kojem sam ga podsjetio na dogovor i na njegovu suglasnost da supruga i ja prisustvujemo sinovom vjenčanju. Nedugo nakon telefonskog razgovora i pisma povjereniku nekome je, kako narod kaže, došlo iz guzice u glavu i rješenje o otkazu mojoj supruzi je poništeno. Bila je to barem jedna dobra činjenica u našem tadašnjem životu. Supruga je bila neraspoređena, ali je dobivala plaću. Kći je nastavila studij.

8. studenoga 1991.

Supruga mi javlja da mi je bolovanje odobreno do 30. studenoga i da se do tada trebam javiti na liječniku komisiju kako bi mi produžili bolovanje. Ako se ne javim neće mi moći produžiti bolovanje i dobit ću otkaz.

Rekao sam joj da neću dolaziti, bez obzira na njihovu odluku, da sam još bolestan i nemoćan, ali da imam dogovor u firmi da se javljam svakih 15 dana tajnici direktora i da ću dobivati plaću. Također sam naglasio da imam obvezu da, kada mi kažu da dođem na posao, odmah dođem i da se posebno ne brine zbog toga.

Ne mogu ne komentirati postupak službenica u Fondu kada je supruga prvi puta došla po moju plaću. Službenice u računovodstvu su joj rekle da one ne daju plaću četnicima, što ju je povrijedilo.

Izašla je iz sobe i otišla do pomoćnika direktora za financije. Sva uplakana je ispričala što joj se desilo. Zajedno s njom otišao je u kancelariju gdje se isplaćivala plaća. Službenice je na vrlo fin način upozorio da se tako ne mogu ponašati prema mojoj supruzi, da one nemaju pojma što sam ja učinio za bolesnike u Pakracu i da ne znaju i ne moraju znati gdje se ja trenutno nalazim.

Svaki drugi put kada je supruga došla po moju plaću bile su vrlo ljubazne uz ispriku da one nisu uopće znale gdje sam ja i što se meni desilo.

Dolazi i vrlo hladan prosinac 1991. godine.

Jednog dana supruga me zove i kaže da je kao i obično bila zajedno s izbjeglicama iz Pakraca na Trgu svete Katarine, na kojem su se okupljali, kada

je čula kako Damir Špančić priča našem prvom komšiji prof. Mati Šircu „*jučer smo sjekli grane na tvojim borovima da ti kuća ne bude oštećena i da se ne zapali od Đokine kuće koju su zapalili*“. Taj razgovor je čula 20. prosinca 1991. godine, a kuća je gorjela dan ranije.

To ju je duboko potreslo. Posebno ju je potreslo saznanje da smo ostali bez igdje ičega u, ovom kako sam ranije napisao, prljavom ratu. Nakon tog razgovora odlučio sam da čim prije odem kod sina u Zürich, kako bi barem riječima mogao pomoći porodici, kao i da se povremeno okupimo, pa i u iznimno skučenom prostoru koji su imali.

Za sve to vrijeme nisam imao nikakvih saznanja o sudbini majke, sestre i sestrine obitelji, osim da je njen sin sa suprugom i jednomjesečnim sinom otišao kod rođaka, negdje u inozemstvo.

Nedugo nakon toga iz Eindhovenova vlakom odlazim iz Holandije u Švicarsku kod sina kako bi barem tisuću kilometara bio bliže kući.

Boravak kod sina u predgrađu Züricha trajao je dugo. Često sam susretao poznanike iz okolice Pakraca koji su bili na privremenom radu ili u izbjeglištvu. Mnogo vremena sam provodio šećući po uređenim stazama po okolici nastojeći da čim manje budem na smetnji bilo kome od meni dragih osoba.

Najviše dnevnog vremena provodio sam družeći se sa pokojnim Perom Lazićem – Bricom koji je bio pun svojih priča koje su nam služile za opuštanje. Ponekad smo znali kod nekoga odigrati i koju partiju bele, pa i otići izvan Züricha kod nekog njegovog poznanika.

Šećući po gradu i prolazeći pored izloga, Pero je često zastajao i znao reći „*Gle, ja imam ovaku harmoniku*“, a ja bih obično znao reći „*Imao si*“, ili bi isto rekao za neki od strojeva, a ja sam mu govorio „*Imao si*“, sve dok se jednom prilikom nije rasplakao.

Nije mu bilo jasno što se u Pakracu dešavalо otkada je on otišao početkom rujna, bilo mu je neshvatljivo kada sam mu pričao što se dešavalо.

Kao što sam već ranije zabilježio, svakih 15 dana sam se javljaо, ako nisam mogao dobiti direktora Fonda, njegovoј tajnici. Kada sam nazvao polovicom ožujka 1992. godine, sekretarica mi je rekla da se čim prije moram javiti u direkciju kako bih počeo raditi.

Tada mi je i rečeno da je netko iz Pakraca tražio da se pojavit na lječničkoj komisiji ili da mi daju otkaz. Za vrijeme dok sam radio kao pomoćnik povjerenika Vlade za općinu Pakrac upoznao sam puno ljudi i shvatio kakav je moj položaj. Nisam bio iznenaden da su pojedinci tražili moj povratak, a zapravo su željeli da se ne vratim kako bi dokazali da su bili u pravu kada su me uklonili s funkcije lažnim optužbama.

POVRATAK I PRIZNANJE

15. ožujka 1992.

Pošto nisam imao vozačku dozvolu nisam mogao sam voziti svoju Ladu Samaru do Ljubljane, gdje me čeka supruga. Vozio me sin. Sin se vlakom vraća u Zürich, a supruga i ja odlazimo u Zagreb gdje je supruga iznad bolnice u Vinogradskoj iznajmila stan za nas troje.

Sutradan odlazim u Margaretsku 3 gdje je bilo sjedište Republičkog fonda zdravstvenog osiguranja i zdravstva Hrvatske. Javljam se direktoru. Susret s vodećim ljudima u Fondu bio je vrlo srdačan i otvoren. Ukratko su mi iznijeli stanje u kojem smo mi iz Pakraca. Predlažu mi da ostanem kod njih u općem odjelu ili odem u neku ispostavu na području Istre, ako to želim. Ja sam izrazio želju da se vratim u Pakrac čim prije, a za sada da idem u Kutinu, što su prihvatali uz napomenu da misle da sigurno grijesim i da je za mene bolje da za sada ne idem u Pakrac.

Par dana mi je trebalo da se smjestim u stan, da kupimo najnužniji namještaj i stvari, a nakon toga 23. ožujka dobivam potvrdu i suglasnost za obavljanje djelatnosti izvan grada Zagreba kao rukovodilac Ispostave Pakrac u Pakracu i Kutini.

Sutradan se pojavljujem na radnom mjestu u Kutini gdje smo bili smješteni. Samo moje pojavljivanje bilo je šok za sve, osim za kolegu Antu Burazina rukovodioca Ispostave Kutina kojem su iz direkcije javili da dolazim i da mi pruži svu moguću pomoć i potporu, što je on i činio i na čemu sam mu neizmjerno zahvalan.

Prolaze dani na radnom mjestu na koje svaki dan putujem iz Zagreba. Prvobitni šok i iznenadjenje kod radnika prolazi i polako počinjem ulaziti u kolotečinu rada.

Odlazak u Pakrac tada je još uvijek bio vrlo komplikiran, uz kontrolu međunarodnih snaga prije ulaska na područje općine Pakrac, a u Pakracu obvezno prijavljivanje u Krizni štab i na policiju.

U rano proljeće odlazim u Pakrac. Po dolasku odlazim u policijsku postaju gdje tražim da me primi zapovjednik. Nakon dužeg čekanja dežurni policajac mi kaže da me zapovjednik neće primiti i da se slobodno mogu kretati po Pakracu. Pošto sam zapovjednika poznavao bilo mi je čudno da nema par minuta za mene, ali sve mi je bilo jasno.

Grad je neprepoznatljiv, sav je u ruševinama, polovina kuća je spaljena, sve je pusto i prazno. Odlazim sa suprugom do naše kuće koja je temeljito spaljena počevši od podruma, na kojem su nagorjela vrata i prozori, u prizemlju nagorjela vrata na WC-u, nagorjeli su prozori na kupatilu i WC-u, sve ostalo je izgorjelo. Na stubištu nalazim nagorjele jelenske rogove. Na katu nema ništa, sve je izgorjelo. Krovište i tavan su potpuno izgorjeli. U prizemlju je bila i ostala betonska ploča, na katu gredice i monte opeka su ostale, a potkrovљe je imalo drvenu građu i plafon te je sve izgorjelo. Ostao je samo metalni dio pijanina na

katu. Građa, daske i fosne koje sam imao složene u dvorištu za sinovu kuću nestale su iz dvorišta. Kasnije mi je jedan prijatelj rekao na čijoj kući je taj građevni materijal, ali ja tu ništa ne mogu i nisam ništa poduzimao.

Samo onaj tko je prošao kao i ja zna kako sam se osjećao, a puno nas je tako prošlo i na jednoj i na drugoj strani.

Kad sam već kod kuće, osjećam potrebu da sve o njoj napišem na jednom mjestu i vrlo kratko. Tijekom kasnog proljeća počinjemo češće dolaziti u Pakrac. Supruga i ja počinjemo polako čistiti dvorište. Otkazujemo stan u Zagrebu i selimo se kod suprugine mame u Krivaj, od kuda mi je puno bliže putovati na posao u Kutinu.

20. siječnja 1992. godine supruga je na zapisnik u Općinskom sudu u Zagrebu kao i drugi građani prijavila ratnu štetu na kući i pokretninama. Godine 1993. utvrđena je V. kategorija oštećenja kuće, 1994. godine dobivamo kredit za obnovu ratom oštećene kuće u iznosu od 24 tisuće maraka, protuvrijednost u dinarima, uz odgodu povrata od pet godina. Rješenje o pravu na obnovu nikad ne dobivam, odlukom Vlade iz 1997. godine svi krediti su otpisani. Što se na kući od 159 kvadrata može obnoviti za 24,000 maraka?

15. studenog 1994. godine podnosim tužbu za naknadu štete, sudski postupak je u tijeku i u 2010. godini.

Kada smo počeli čistiti kuću, ostatke zidova i izgorjele stvari na betonskim pločama i glazurama po kući, imali smo jaku želju da čim prije dio kuće osposobimo za stanovanje. Jedan dan dok smo kroz otvore izbacivali materijal u kontejner zajedno s prvim komšijom koji nam je pomagao, niz ulicu je prolazio jedan čovjek i iz traktora rekao komšiji, „*Što pomažeš tom četniku, to ćemo mi i onako ponovo spaliti*“.

Kada smo ostali bez sredstava za plaćanje rada majstora s njima smo dogovarali plaćanje kada budemo mogli. Često sam znao majstoru kojeg sam zvao da radi reći „*Ako nećeš ići kod mene raditi, znam zbog čega nećeš i ne zamjeram ti*“. Često smo to pretvarali u šale, ali svi koje sam tražio išli su raditi i nisu insistirali na plaćanju unaprijed, već prema našem dogovoru i mogućnosti.

Nekoliko njih mi je bez naknade obavilo poslove na djelu frajkanja unutrašnjosti, uvođenju djela instalacija i farbanja, na čemu im zahvaljujem. Povjereništvo mi je nudilo na korištenje stan od doktora Stjepana Benčića koji je bio oštećen. Dr. Benčić je jedan dan došao da mi dâ stan, što ja nisam prihvatio.

Stan je vrlo brzo nakon toga dr. Benčić prodao i nikad se nije vratio u Pakrac, što mi je jako žao poznavajući ga i cijeneći ga kao svog najdražeg šefa dok sam radio u bolnici.

Dolazi i **ljetu 1992.** godine kada se polako ljudi i firme vraćaju u Pakrac i grad koji je razrušen počinje polako živjeti.

Među prvima u Pakrac vratili smo se i mi radnici Fonda zdravstvenog osiguranja. Prostorije su obnovljene i nabavljen je neophodna oprema. Bilo me je sramota da obnovimo i fasadu, a sva raspoloživa sredstva usmjeravana su na saniranje krovišta bolnice u Pakracu i Lipiku, kao i u uređenje ambulanti koje su počinjale raditi.

U to vrijeme nabavljen je nužna oprema za primarnu zaštitu. Čudan odnos pojedinaca prema meni se nastavlja. Kada sam uspio dobiti jedan EKG aparat i dati ga u ambulantu jedna liječnica je došla da pita gdje je taj aparat i zašto nije na korištenju.

Prolazi vrijeme, a meni se još uvijek uskraćuje pravo potpisa na dokumentima ispostave prilikom plaćanja računa i podizanja gotovine. Još uvijek je ovlašten za potpisivanje voditelj druge ispostave, iako sam ja voditelj ispostave u Pakracu prema potvrdi i rješenju dobivenom 23.03.1992. od direktora Fonda.

Na moje pitanje u Zavodu za platni promet od gospođe Andđelke Pejša dobivam odgovor da povjerenik ne daje suglasnost za to, tj. da je HDZ protiv toga.

Republički fond zdravstvenog osiguranja i zdravstva Hrvatske, kako se tada zvao, na moje usmeno pitanje u direkciji zašto se to konačno ne riješi odgovara da je povjereništvo Pakraca protiv. Kao dokaz mi šalju između ostalog i mišljenje.

Nakon što sam dobio navedeno mišljenje mojih suradnika prije rata, o dijelu rata kada sam radio, a neki od njih nisu imali hrabrosti da preuzmu odgovornost za rukovođenje, za evakuacije bolnica i poslije rata, odlučio sam da se povučem s radnog mjeseta voditelja Ispostave Republičkog fonda zdravstvenog osiguranja i zdravstva Hrvatske u Pakracu.

Mišljenje troje ljudi s kojima sam surađivao niz godina duboko me povrijedilo kao čovjeka i humanistu i ne mogu ga zaboraviti. Pravi humanisti ne dijele ljude po vjerskom i političkom opredjeljenju već po kriteriju ljudskosti.

Razočaran, ponižavan prije i u vrijeme oružanih sukoba kao i nakon njihovih okončanja, omalovažavan kao čovjek i građanin odlazim u mirovinu. Po odlasku u mirovinu posvećujem se obnovi obiteljske kuće, naslijedene obiteljske kuće i djelomičnoj obnovi male kljeti u vinogradu koji ubrzo, zbog nemogućnosti prave obnove, za male novce prodajem, a posvećujem se i lovu, jedinom hobiju koji mi je ostao.

Očito je da je nečija savjest i čovjekoljublje proradilo, kao i želja da se ispravi nanesena nepravda čovjeku koji je učinio nešto za bolesne i nemoćne, jer je Gradsko vijeće Grada Pakraca na svojoj sjednici održanoj **21. veljače 2005.**

godine donijelo odluku kojom mi dodjeljuje javno priznanje Grada Pakraca, Zlatna plaketa „*Grb Grada Pakraca*“ za područje zdravstva i socijalne skrbi. Na dodijeljenom priznanju zahvaljujem predlagачima i gradonačelniku gospodinu Davoru Huški.

U lipnju 2010. godine Predsjednik Republike Hrvatske dr.sc. Ivo Josipović odlikovao me Redom Danice hrvatske s likom Katarine Zrinske za osobni čin hrabrosti i humanosti u Domovinskom ratu na području pakraca 1991. godine.

PREDsjEDNIK REPUBLIKE HRVATSKE

2325

Na temelju članka 97. Ustava Republike Hrvatske i članka 2. stavka 1. Zakona o odlikovanjima i priznanjima Republike Hrvatske (»Narodne novine« broj 20/95, 57/06 i 141/06), a na prijedlog Državnog povjereništva za odlikovanja i priznanja, donosim

ODLUKU

kojom se odlikuju

REDOM DANICE HRVATSKE S LIKOM KATARINE ZRINSKE

za osobni čin hrabrosti i humanitarnu djelatnost u Domovinskom ratu na području Pakraca 1991. godine.

1. KATICA BERGMAN

2. ĐORĐE GUNJEVIĆ

Klasa: 060-03/10-13/11

Urbroj: 71-05-04/1-10-01

Zagreb, 1. lipnja 2010.

Predsjednik
Republike Hrvatske
prof. dr. sc. Ivo Josipović, v. r.

**Povodom Dana grada, blagdana sv. Josipa
Gradsko vijeće Pakraca**

dodjeljuje

javno priznanje

ZLATNU PLAKETU "GRB GRADA PAKRACA"

Đorđu Gunjeviću upr.pravniku

**za područje zdravstva i
socijalne skrbi**

U Pakracu,
19. ožujka 2005.g.

DOKUMENTI

Napad na kolonu Crvenog križa

Rat koji se vodi protiv Hrvatske učiće u povijest po mnogo karakterističkih detalja, izjavio je u subotu ministar zdravlja u Vladi Republike Hrvatske dr. Andrija Hebrang. Govoreći za Hrvatski radio Studio Zagreb, Hebrang je rekao da je jedan od karakterističnih detalja činjenica da agresor koji je naoružan teškim oružjem razara sve što mu se nade u krugu od desetak i više kilometara.

UNIŠTENO ŠEST BOLNICA: – Dosad je u Hrvatskoj srušeno šest bolnica, i to velikih bolničkih centara: u Pakracu, Vukovaru, Osijeku, a takvog ratnog zločina nije bilo ni u drugome svjetskom ratu. Bolnica u Gospiću, koja je toliko oštećena da su je liječnici i osoblje zajedno s bolesnicima morali napustiti. Mogu dalje spomenuti i desetke zdravstvenih ustanova, ambulante itd. No, o svemu tome se vodi precizna evidencija i zločinci će pred sud jednoga dana.

U PODRUMU BEZ HRANE I VODE: Bolnica u Pakracu, nastavio je ministar, je napuštena stoga što je razrušena tenkovskim i topovskim granatama iz daljine, jer za borbu iz blizine treba imati i hrabrosti. Bilo je to relativno novo zdanje od pet katova. Svi su dijelovi srušeni i sada su neupotrebljivi.

– Najstrašnije je da je 270 duševnih bolesnika sklonjeno u podrum, gdje nema normalnih uvjeta za život. Ostali su ne samo bez lijekova, nego i bez hrane i vode. Zbog jake artiljerijske vatre, nije se moglo doći do spremišta s hranom, a vode u Pakracu već tjednima nema. S njima je nekoliko zdravstvenih radnika, koji su mogli napustiti Pakrac, ali im humanost i osjećaj za etiku nisu to dopustili.

PREGOVORI SA SSNO: Bolesnici u takvim uvjetima, prema riječima dr. Andrije Hebranga, mogu prezivjeti nekoliko dana. Ministar zdravstva kaže da se stupilo izravno u pregovore s Petom armijskom oblasti i sa SSNO u Beogradu, tražeći da se osigura prolaz s pet autobusa, koji bi evakuirali bolesnike. Istodobno su obaviješteni Medunarodni Crveni križ u Ženevi i Svjetska zdravstvena organizacija te Europska promatračka misija koja se nalazi u Hrvatskoj.

– Obavijestili smo i predsjednika SIV-a Antu Markovića i mnoge koji su svojim autoritetom na jedan sat mogli prekinuti vatru. Dobili smo, zapravo, nevjerojatne odgovore. U Petoj armijskoj oblasti odgovorili su mi da u Pakracu i njegovoj okolini nema nijednog vojnika i da prema tome ne mogu odgovarati za jednosatni prekid vatre. Kada sam upitao kako nema vojnika, kada je bolnica razrušena, ne ručnim, nego je raznesena teškim naoružanjem, rečeno mi je da se to danas može kupiti na tržištu. No, u kontaktu sa saveznim sekretarom za narodnu obranu generalom Kadrijevićem dobili smo pismeno obećanje, koje je potpisao general-major Vojvodić, da će osigurati jednosatni prekid vatre, koliko god armija ima utjecaja na to.

KOLONA JE BILA PROPISNO OBLJEŽENA: S tim dokumentom, koji nije jako čvrst ali je ipak nekakav dokument, ministarstvo je zamolilo predstavnike Crvenog križa u Ženevi da predvode kolonu. Pet autobusa u četvrtak je stiglo do Bjelovara, a u petak u 11 sati krenuli su prema Pakracu. Kolonu je predvodilo vozilo u kojem su bila dva pripadnika Crvenog križa iz Ženeve. Cijela kolona je bila propisno obilježena.

– Nažalost, negdje otprilike na dvije trećine puta, kolona je bila brutalno napadnuta minobacačima i nastala je borba za život. Jedna je sestra teško ozlijedena a kolona se jedva uspjela okrenuti i vratiti u Bjelovar

Hina

NOĆ VELIKOG BIJEGA

● Sve je bilo u strogoj tajnosti, tako da ni vozači autobusa, osim jednog, nisu znali kamo i zbog čega idu. Tek smo na kraju svi shvatili da smo sudjelovali u humanitarnoj akciji o kojoj čemo moći s pravom svjedočiti kao u svjetu oš nezabilježenom pothvatu

PAKRAČ – Pola osam naveđer – vrijeme kad normalnijudi gledaju TV-dnevnik. Po mikrom maku nosilimo cigle i dva slazenačka u prieko Pakrač. Počinje evakuacija 270 dusevih bolesnika s pakračke Psihijatrije. Iz podruma zgrade, četiri dana nemilosrdno tucene tenkovskim granatama neposredno uz nosiljanjem. Bolesnici, od kojih je tridesetak nepoznati, u 20 liječnika, seštarici i tehničara: tri dana nisu ništa radili. Tranzišt, u kojem su studijeli baterije da bi što duže mogli slušati vijesti, jedan im je veza sa svijetom. Tako saznaju isto se dogodilo u Pakracu. Ljube se međusobno i placi u odnosu na to da će ih dobiti bolnica ili ne. Uz to, u vojne snage sreću kada na radnji ciju i sa suvremeničke i vojnike snage potisnute, da ima nadu, da za njihovih spas. Ali na tom lednjem transzistu saznali su prije nekoliko dana da je propao pokupljeni radio. Črvenog križa da ih evakuiše. Međutim, nešto je i u njih svega da ih prebači spremni i
Saime, put došlo je da oni nisu
došli.

Novinari su se tu zatekli u želji da uđu u Pakrac i ne služeći
što će se dogoditi. Uostalom, sve je bilo u strogoj tajnosti
tako da ni vozila autobusa, smisao jednog, nisu znali kamo
zbog čega idu. Tek smo na kraju svih stvarali da smo usudjeli
kao u humanitarnoj akciji o kojoj čemo moći s pravom reći
da je u svjetlu ono nezabilježenom pothvatu. Kasnije, dočiti
u svjetlu hoteli, tri sa ponoci - vec u ponudejšta, sa
znali smo od Đorda Gulinjeva - pomoćnika povjerenika
Vlade Republike Hrvatske u općini Pakrac za zdravstvo i socijalni
činjanici, da je u noći od subote na nedjelju od srušivih 217 to-
rističkih kućanstava, uklonjeno 100 mponci pokutujući planu akcije. Ministar d
istog kulturnog hotela razrađen čitav plan akcije. Ministar d
Hebranj saglasio se s planom na lokalni momci i iskušnji ekipo. Upute s
pravilima, načinom i mernim linijama i iskušnji ekipo. Upute s
pravilima, načinom i mernim linijama i iskušnji ekipo.

Hirabri liječnici i medicinske

Sestre De poslednjeg trenutka u paklu raznijene psihičke bolesnice, sa 270 teških psihičkih bolesnika ostali su: Ilijenica Nikola Zečić, Krešimir Vidović, Tomislava Vidović, Zdravko Major; medicinske sestre: Olvana Žalčić, Dijana Ristić, Ždenka Ljilja Bažant, Mirjana Ljevaković, Marija Hrdić, Margita Onić, Marica Valent, Katica Berinj, Tomislava Bergman i Mira Mamula; tehničari - Ivan Jović, Goran Jakić, Fikret Kahnimanović.

Uzimajući u obzir da je učenici u nekoliko odjelja učili i savršeno precizno, Sveti Pihilijsko poslane na čak sedam različitih mjeseta. Sećajem se da su učenici učili dobro i pratio svojim zatočenjem spodravljajući. Učenici su učili i u bojnikoj zgradi, izbušenoj rupama od državljaničke vojske i izrešetljeni granatama i shramljima.

U kulinarskom hotelu pričano o detaljima akcije. Decki iz Šekopjaka, na žalost, nisu nama. A ni u meniju, ni ne smetio ničiju. Ostali su branili svoje selo i Pakrac. U jučnjim radio-vestima čujemo da je odmah nakon nadezda zvalica iz Pa- caca spet počela na grad i okolicu žestoka paljiva iz svih oružja. Besmrtni razaranje i ubijanje, kojeg je u većem pitanju ratu vec tonko bilo previše, nastavila se. Ali već u pobjedi, naciji, 20 života spaseno.

**Bolesnici
na si-
gurnom**

POPOVAC - Svi pacijenti psihijatrijskog intermističkog odjela bolnice u Pekreku, koji su tijekom dana boravili u nehumani u vrijeme, podramskim prostorijama, neko-
gakoliko neslušljibim pokancima. Ispak su prebacani bohincje Jantrom? i Vrapčićem. Jedan je dio pacijenata otplaćen u bolnici Dr. Ivan Barbovici u Popovcu. Jedan su stigli u pratnji pacijenata i medicinsko-lijecnika i osoblja, koji su smješteni u hotelu akutinaku.
Uratoc, relijudske u-
steljama i izdženostu rati stradanjima, pacijenti su stigli u relativno dobro stanju.
Jedan dio kroničnih dje-
šavačih bolesnika, kako istaknu ravnatelji bolnice u Popovcu dr. Josko Vuketić, nije ni bio svestran, uopšte ne bi mogao biti izložen. (n. G.)

Beščutni
Rašeta

Odg Đorda Gunjevića saznajem o je od gene-
rala Rasete traženo da ostigra i evakuaciju. Na-
šem je tím zahtijevima bio upoznat i sam sa-
vjetnik vojnog vrha i predsjednik SV-a Ante Marlu-
ković. Nista nije pomoglo. Tada je pala odluka
da se izgledala sluđa u samoubilačka i mnogi
ratnici su o d onih koji su je trebali provesti. Ali se to
ne moglo dogoditi. Povjerenik nije uskoro reći. Na kraju evakuacije jedan
i momak, iskreno zaprastjen rekao: »Dečki, pa
noglogi su nas pobit 'ko zočeveli.«

Yoda spasa

Prvog dana kad se moglo bar malo

"grade bolnice, [z] Bulařa je izvuceno jen tvořivé materiály, které vede za sve potrebe. I to kantom privezanom na žicu. Prvog dana komopca nije bilo, pa su sve

PROF. DR. IVICA KOSTOVIĆ, ČLAN ŠTABA SANITETA REPUBLIKE HRVATSKE

Ratni zločin protiv civila

S. Lekovic
PREDSJEDNIK TUDMAN PRIMIO BRACU DA-
ILLET, KOJI SE BORE NA STRANI HRVATSKE

PREDSEDNIK TUEDMAN PRIMIO BRACU DA ILLET, KOJI SE BORE NA STRANI HRVATSKIH

Dobivena humana bitka

Noću od nedjelje na ponедјелjak u zagrebačke bolnice Vrapče i Jankomir, te u Popovaču, stiglo 270 duševnih bolesnika iz srušene pakračke bolnice gdje su preživjeli u najtežim uvjetima zajedno s medicinskim radnicima

RATKO ALEKSA
Pakrac

Ono što nije mogao međunarodni Crveni križ učinili su ljudi iz Pakraca, Pekopakre, Donjeg Obrijeza... Njih tridesetak, izvuklo je u izvrsno pripremljenoj akciji, noću od nedjelje na ponedjeljak, 270 duševnih bolesnika pakračke bolnice i prebacilo ih do bolnica u Popovači, Vrapču i Jankomiru gdje su zbrinuti. Dobijena je tako najveća humana bitka hrvatskih boraca za slobodu.

ŠEST DANA U PODRUMU BEZ STRUJE: Učinjeno je to u posljednji trenutak. Šest su punih dana ovi ljudi živjeli, zajedno sa liječnicima i drugim medicinskim osobljem, затvoreni u podrumu razrušene bolnice, u teškim uvjetima. Nisu imali dovoljno pitke vode, bili su bez struje i s malo plina. Snalazili su se racioniranjem lijekova, prokuhanjem vode vadili iz bolničkog bunara. Imali su suhe hrane, a provalili su u svoj magazin i iz njega izvukli grah i neke druge namirnice, te mineralnu vodu. Osoblje je kuhalo na plinu i sebi i pacijentima, dok ga je bilo, potom na gorenjci vati natopljenoj alkoholom.

Sve se to zbivalo pod danočnim kanonadama iz teških artiljerijskih oruđa JA s nekoliko pozicija oko grada. Bolnica, čije je psihijatrijsko zdanje staro sto godina, koja u dva rata nije dobila ni metak, u ovom je svirepom, dobila niz direktnih pogodaka i to onog iz najtežih oruđa. Bolnica je razrušena, kao uostalom i cijeli Pakrac. Kad ga već ne možemo osvojiti i ustoličiti kao svoj glavni grad, onda ga sravnimo sa zemljom, „logika“ je četnička i armijska. Pritom izmišljavaju nevjerojatne laži – zašto to naime rade: kao, u bolnici sto ustaša terorizira 200 duševnih bolesnika! I usprkos velikoj oznaci crvenog križa, i usprkos činjenici da osiguranje bolnice koje tu po međunarodnim konvencijama i točno odredenom broju ljudi, nikada nije prvo otvorilo vratu.

AKCIJA DOBRO PLANIRANA: Akcija je isplanirana u sutoj u sobi 217 motela Kutina. Okupili su se vozači hitne pomoći pakračke bolnice – Drago Marker, Zlatko Krucki,

Nisu napustili svoje pacijente

Ovi su ljudi, ne samo zbog liječničke etike, već više, zbog ljudske solidarnosti i humanosti, ostali uz svoje pacijente svih šest dana pakračkog pakla: dr. Nikola Zelić, dr. Tomislava Vidović, dr. Krešimir Vidović, gardista, dr. Zdravko Majer, sestre Olivera Zelić, Duja Ristić, Zdenka Biljan, Ljilja Bažant, Mirjana Ljevaković, Marija Fajda, Margita Onić, Marica Valentinić, Mica Mamula; tehničari Goran Jakšić, Fikret Kahrimanović, Milan Belobrajdić, Tomislav Vergman. Glavna sestra Psihijatrije skromno se predstavila kao sestra Kata. A mi pretpostavljamo da je riječ o Katici Bergman. U Pakracu radi 34 godine, sada je pred mirovinom. Ova žena nevjerojatne snage, gaziće vodu Pakre, spašavala je dokumentaciju o bolesnicima. Neke od ovih ljudi, poput bračnog para Zelić (on je rodom iz Imotskog, a njegova supruga iz Kraljeva), proveli su u bolnici cijelo vrijeme od 19. kolovoza, kada je bio prvi žestok napad na sam Pakrac i bolnicu. Dr. Zelić je ostao posljednji, ne samo stoga što je v.d. rukovodioca Psihijatrije, već i stoga što se želio uvjeriti da nitko od bolesnika nije ostao u bolnici.

Očekivali smo da će poslije evakuacije zatvoriti već ionako razrušenu vrata, no on ih je ostavio potpuno otvorenima: »Vratit ću se«, kratko je rekao. (R. Alekса)

Stjepan Senci, Drago Jednaković. Pozvao ih je ravnatelj pakračke bolnice Dorde Gunjević, povjerenik Vlade Republike Hrvatske za pakračko zdravstvo. Svi su znali zašto: posljednji je trenutak da se izvuku bolesni. U najvećoj tajnosti skovan je plan što ga je organizirao Gunjević. I evo kako je ostvaren: Gunjević iste večeri u Zagrebu izlaže plan ministru Hebrangu, koji ga prihvata, zove Rašetu da osigura evakuaciju ali je odgovor kao i obično neodređen. »Leteci odred« iz sobe 217 to i očekuje i odmah kreće sa svojom načinom. Upućuje se sedam pisma, po osobnom kuriru, ključnim akterima cijele operacije – Gardi, mupovcima, hrvatskim borcima iz Prekopakre i drugih sela, Čazmatransu... Odgovor je svih pozitivan.

BOLESNICI PREKO IMPROVIZIRANOG MOSTA: U nedjelju počinje akcija u 19 sati. Pravi se improvizirani most od dasaka preko rijeke Pakre prema bolnici. Preko njega, a često i gazeći vodu, prebacuju se bolesnici „štafetom“ do šest autobusa Čazmatransa koji ih prigušenim svjetlala odvoze u Prekopakru, gdje treba formirati kolonu. Osoblje bolnice (dakako, upoznato s pismom) sve je do tada pripremilo. Akcija je protekla u potpunom redu. Prošla je i bez ispaljenog

metka što je bilo i jedan od dogovora između Garde koja je osiguravala za svaki slučaj ovu akciju. Najteže je bilo s tridesetak nepokretnih bolesnika – a oni su nepokretni uslijed staračkih problema, iznemoglosti, senilnosti i ležali su na gornjem katu u jednoj sobi koja još nije bila razrušena. Na sreću, Pakra je bila duboka samo do gležnja, ali puna stakla i krovina. Velika je sreća što su topnici JA i četnici izabrali nedjelju za opijanje uz okretanje janjaca po Papuku, pa su tog dana mirovali. Međutim, kada su vidjeli što se zbiva oko bolnice, otvorili su vratu po njoj i po gradu. Autobusi su međutim već bili u Garešnici, a ubrzo i u Kutini, odakle su se razdvojili prema Popovaci i Zagrebu. Ljudi su prošli ovaj pakrački pakao, u ponedjeljak su na sigurnom, zbrinuti u Vrapču, Jankomiru i Popovači.

BOJAZAN OD SUDBINE KOSTAJNICE: Ipak, moramo prenijeti bojazan gospodina Gunjevića, »mozga« ove brijantne akcije, tako jednostavno i tako veličanstveno efikasne – da Pakrac može doživjeti sudbinu Kostajnice. Uspjela je evakuacija i već je izazvala patološku reakciju četnici i vojske. »Vlast odmah mora poduzeti nešto«, poruka je hrvatskih ljudi što po cijenu života i dalje brane Pakrac.

Medicinski centar u ratnim zbivanjima

Kompleks bolnice smješten je na sadašnjoj periferiji Pakraca, udaljen je od svih privrednih i upravnih objekata u gradu. U njemu ne postoje vojni objekti, a brojčano petnaestak zgrada. Kompleksom bolnice dominira tzv. glavna zgrada nove bolnice koja ima 12.000 kvadratnih metara površine, a opremljena je novom i modernom opremom.

Bolnica u Pakracu na tom prostoru datira iz kraja XIX stoljeća, a modernizacija, veća adaptacija i izgradnja novih objekata započela je 1973. godine:

- 1973. izgrađen je objekat patologije i citologije, nova kirurška sala i adaptirana psihijatrija s 350 postelja
- 1975. izgrađena je i započela radom intenzivna koronarna skrb, prva u tom dijelu Hrvatske
- 1978. izgradena nova zgrada neurologije sa 45 postelja, uz postelje intenzivne neurološke skrbi, te poliklinika
- 1984. započela je radom tzv. nova bolnica, koja ima ove sadržaje:
  - u podrumu: tehnička služba, servisi, garderobe, atomsko sklonište
  - u prizemlju: prijemni trakt, poliklinika, ginekološki odjel, dispanzer za žene, rtg odjel, apoteka
  - u I katu: operacijski trakt sa 4 operacijske sale, intenzivna skrb, odjel dijalize, porodiljski trakt s radaonicom
  - u II katu: kurirski odjel s urologijom i ortopedijom
  - u III katu: internistička djelatnost s kardiološkim, gastroenterološkim, nefrološkim i hematološkim odjelom
  - IV kat: ORL odjel i odjel za očne bolesti
  - potkrovljе: arhiva, administracija i društvene prostorije.

Od 1984. do 1991. godine od značajnijih zahvata treba spomenuti adaptaciju bivše kirurgije, interne i ginekologije u tzv. staroj bolnici i modernizaciju i proširenje psihijatrije i laboratorija. Tih godina izgrađena je nova kotlovnica i adaptirana bolnička kuhinja.

Prije sadašnjih ratnih razaranja broj bolesničkih postelja bio je oko 680, a raspoređeni prema službama:

- psihijatrija	320 postelja
- neurologija	45 postelja
- interna	72 postelje
- kirurgija	72 postelje
- intenzivna skrb	15 postelja
- ginekologija	45 postelja
- porodiljski odjel	24 postelje
- zarazni odjel	30 postelja
- dječji odjel	22 postelje
- ORL odjel	16 postelja
- očni odjel	16 postelja

Broj zaposlenih iznosio je 611, od toga 54 lječnika u bolnici i 23 u primarnoj zdravstvenoj zaštiti.

Od veće opreme bolnica je posjedovala: rtg opremu (2 kompleta aparata), aparate za EEG, REG, MG aparat, tzv. ginekološki ultrazvuk, ultrazvučni aparat za gastroenterologiju i kardiologiju, komplet ergometrije, endoskopske aparate (gastroskope, kolinoskop, cistoskop i ostalu urološku opremu), 13 aparatova za hemodijalizu, 4 opremljene kuriruške sale i potpuno opremljen odjel intenzivne skrbi, s monitorima, defibrilatorima, asistorom, portabl rtg aparatom te drugom potrebnom opremom. Od skupne opreme treba spomenuti patološko-citološki laboratorijski opremljen najmodernijim mikroskopima i histokinetima te opremu biokemijskog laboratorijskog.

Takva za naše priliike velika i moderna opremljena bolnica dočekala je 19.8.1991. godine - prvi dan napada terorista na bolnicu. Započelo je likim pješadijskim naoružanjem, ali kako se napad nije očekivao na-

stavljen je pješadijskim napadom na bolnicu, kojom prilikom je zgrada bolnice manje oštećena. Jedan je član kolektiva lakše ranjen, a direktor bolnice otet. Sljedećega dana u protunapadu, bolnica je vraćena našim snagama a u borbama je došlo do daljnog razaranja i oštećenja na zgradama.

Od 20. kolovoza snajperisti ugrožavaju sigurnost bolesnika i zdravstvenih radnika, pa se bolesnici premještaju iz istočne strane zgrade, gdje prijeti stalna opasnost od terorista, u druge dijelove zgrade i u podrum. Otežan je rad zdravstvenih radnika, naročito je teško bilo organizirati rad u smjenama, jer se iz snajpera puca i na bolesnike i na zdravstvene radnike, puca se i na sanitetska vozila, dapače, kao da su baš sanitetska vozila najviše ugrožena. Bilo je i nekoliko mitraljeških napada na bolnicu, pa čak i projektilima od 20 mm, pa je teže oštećen odjel intenzivne skrbi. Selimo ga u nove prostore, u dio kirurškog i dio internoga odjela, okulistike i otorine.

Da bi se smanjio rizik za bolesnike, a kako ima i sve manje osoblja, bolesnici se otpuštaju kućama, no u bolnici ostaju oni najteži, zatim oni koji ne mogu kućama jer su neke komunikacije potpuno zatvorene barikadama. Ostaju i bolesnici kojima je potrebna hemodijaliza (ukupno 16), koji se redovito dijaliziraju. Tako je tih dana u bolnici bilo oko 400 bolesnika. Većina bolesnika spava na podu, a takoder i dio osoblja koje je stalno s pacijentima. Dana 24. rujna oko 11 sati i 30 minuta iznenada, neočekivano, dolazi do žestokoga napada na bolnicu, s time da je glavna meta napada toga prvoga dana bila tzv. glavna zgrada bolnice. Projektili svih vrsta, njih oko 1000, iz topova, višecjevnih raketnih bacača, mitraljeza, protuavionskih mitraljeza, minobacača i snajpera nemilosrdno su uništavali zgrade i opremu te ugrožavali život

dješnika i zdravstvenih radnika. Bolesnici su pod artiljerijskom paljicom smješteni u sklonište, a prilikom napada poginuo je jedan bolesnik, nekoliko ih je ranjeno, a ranjeno je i 5 zdravstvenih radnika. Teško su toga dana oštećeni kirurški i interni odjel, te odjeli okulistike i otorine, a nastavlja se razaranje odjela intenzivne skrbi, odakle su bolesnici i zdravstveni radnici prije bili evakuirani u sigurnije prostore. Nažlost, veći dio skupe opreme nije se mogao spasiti. Po prvi puta teško je oštećen i odjel hemodijalize, pri čemu je jedan pacijent poginuo, a ostali su "otpojeni" pod paljicom i smješteni u sklonište. Toga dana minobacačima i topovskim granatama razoren je kotlovnica, agregat, kuhinja, zgrada patologije, zgrada laboratorija, dok je zgrada psihijatrije toga dana bila manje oštećena. Kako napadi terorista i dalje traju cijeli dan i noć, u ranu zoru 25. rujna evakuirani su kirurški, porodični i dječji odjel u Kutinu i bolnicu Lipik koja, iako udaljena od naše bolnice manje od 4 km, nije do toga dana bila izložena napadima terorista. No, razaranje se nastavlja i toga su dana teže oštećene zgrade psihijatrije, magazina i kuhinje. Bolesnici internoga odjela, uključujući i bolesnike sa hemodijalizom, te nekoliko kirurških bolesnika, s nekoliko

zdravstvenih radnika boravi u skloništu. Bolesnici dobivaju nužne lijekove, vodu i suhu hranu. U skloništu nema struje ni tekuće vode. Bolesnici odjela psihijatrije nalaze se u svojim odjelima izloženi žestokim napadima. Bolesnici zaravnog odjela također se nalaze na svome odjelu, ali taj odjel jedini nije bio oštećen za vrijeme našega boravka u Pakracu.

Dana 26. rujna oko 4 sata izjutra sanitetskim i osobnim automobilima evakuirano je oko 70 bolesnika internoga i kirurškog odjela u bolnicu Lipik, koja se tada činila sigurnom, a dio kirurških pacijenata sa zdravstvenim radnicima nastavlja evakuaciju do Kutine.

Agresor nastavlja napade iz svih vrsta oružja na kompleks bolnice, broj projektila nemoguće je utvrditi, ali su sada učestaliji projektili iz topova i višecjevnih raketnih bacaca. Po prvi puta Pakrac nadljeće i neprijateljski avioni. Čuju se detonacije u gradu - bacaju kazetne bombe i bombe zvane "krmače". U petak 27. rujna u kompleksu bolnice samo je zgrada psihijatrije i zgrada zaravnog odjela nastanjena bolesnicima i malobrojnim preostalim zdravstvenim radnicima. Neprijateljski napadi malo su manji nego pretходnih dana, ali postoji stalna opa-

snost od minobacača i snajperista, a čuju se zvukovi aviona i detonacije bombi bačenih na grad Pakrac.

Poslije podne dovedeni su na psihijatriju i bolesnici iz zaravnog odjela, tako da je od toga časa samo zgrada psihijatrije nastanjena bolesnicima. Ima ih oko 280, a onjima brine svega 20 zdravstvenih radnika (4 lječnika i 16 zdravstvenih tehničara). Dana 28. rujna opasnost po sigurnost i životе bolesnika i zdravstvenih radnika sve je veća, jer su napadi na zgradu psihijatrije gotovo neprestani iz svih vrsti naoružanja, komunikacija s vanjskim svjetom je sve rijeda, a snabdjevenost hranom, vodom i lijekovima sve lošija.

Materijalna šteta na zgradama bolnice je golema. Infrastruktura i oprema praktički je gotovo sva uništena ili oštećena. Mi smo uz pomoć garde uspjeli spasiti samo aparat za ultrazvuk, aparate ergometrije i jedan trokanalni EKG aparat i to je sve od relativno bogate i moderne opreme. Nedjelja 29. rujna prolazi pod projektima, u strepnji i pripremama za evakuaciju bolesnika s preostalim zdravstvenim radnicima.

Dr. Krešimir Vidović

Kako je Medicinski centar Pakrac prestao s radom

Uzroci prestanka rada su sveukupne refleksije nagomilanih negativnih naboja prljave politike koja nam je nametnuta, a seže daleko i u minula vremena.

Prvi evidentni dogadaji počinju u trećem mjesecu ove godine s pakračkim ratnim zbivanjima. Tada ispred glavnog objekta bolnice i u njegov krug bez najave i odobrenja stižu okupacijske SMB pancir jedinice. Upozorení su na klausule iz Ženevske konvencije prema kojoj ne smiju uzimati bolnicu kao štit. Jasno je da na apele nisu reagirali.

Napominjem kako su dva puta s te pozicije otvarali vatru na hrvatsku

policiju i to kao slučajno ili u samobrani. Bilo je tužno gledati kako im plješči i dive im se pripadnici "ugroženog" naroda. No bili su kao obezglavljeni kada su vidjeli njihov odjazak, i to neobavljenog posla, nakon mjesec dana. Od tada se pojavljava diferencijacija u negativnom smislu među zaposlenim medicinskim djelatnicima. Kvalitet rada opada i raste nebriga za bolesnike. Slijedeće razdoblje rada protjeće u napetosti i strahu zbog detonacija i paljenja hrvatskih stambenih i kulturnih kapitalnih objekata.

Medicinski centar ipak funkcioniра zahvaljujući radnicima odanim

principima medicinske etike i strelmljenjima Republike Hrvatske. Dolazi 19. kolovoza kada se izvodi suudi napad pomahnitalih monstruma iz povijesti, koji čučeći u metalnim ubojitim napravama sistemske uništavaju objekte i ugrožavaju živote bolesnika i osoblja. Drugi dan slijedi osipanje kadra. Otišlo je do 90% osoblja srpske nacionalnosti, ali i dobar dio hrvatskih kolebljivaca.

Nakon pročišćavanja redova 25. rujna posao se nastavlja smanjenim intenzitetom, pazeći na kvalitetu.

Valja napomenuti kako je s nama radio do kraja manji dio Srba,

podijelivši sudbinu ravnopravno sa svima.

Neprijateljske snage su bile u glavnom objektu te zarobile ravnatelja Centra i odveli dio lakše ranjenih svojih suboraca.

Njihov upad sledio je naše radnike i prvi put smo gledali smrti u oči. Nakon zauzimanja objekta od naših snaga, on je svakodnevno napadan. Dolazak i odlazak iz bolnice bio je velik rizik, stalno pod snajperskom i mitraljeskom paljbom. Dovoz bolesnika i ranjenika bio je prevelik rizik za osoblje primarne zaštite i civile. Naše snage, koje čine vod vojnika, nisu otvarale vatru iz bolničkog objekta niti iz njegovog kruga, štujući konvenciju.

Oko 15 radnika Medicinskog centra koji su tu ostali do kraja pokušali su nastaviti rad u Centru ne štedeći sebe, jer smo bili svjesni njegove važnosti za naše oružane snage.

U svom radu do kraja smo štovali Ženevsku konvenciju od 1948. nadopunjenu Protokolima iz 1972. Radili smo u skladu sa suvremenim deklaracijama, Međunarodnim kodeksom medicinske etike i Helsinskiškom deklaracijom. Iznad svega u radu nam je bila vodilja Hipokratova zakletva te preporuke našeg Ministarstva zdravlja o pružanju medicinske pomoći. Na našim odjelima bilo je mesta za sve vrste bolesnika, bez obzira na pripadnost i uvjerenja. Čim bolesnik prijede prag bolnice, on je za nas bio bolesnik. Uspostavili smo i kontakt s odmetnicima tražeći od njih prestanak rušenja bolnice i omogućavanje rada u njoj. U dogovoru sa zapovjednikom policije nudili smo im liječenje svih ranjenih i osigurali koridor.

Odgovorili su da je to ustaška bolnica i da radnici, zajedno s kirurzima, nisu vrijedni ni metka.

Oko 40. dana nije više bilo sigurno prići objektu, a i teško su bila ranjena dva radnika. Prvi dan smo ostali bez vodovoda, a postepeno i bez drugih infrastrukturnih potreba.

Radili smo sve do trenutka kada više nije bilo moguće izvoditi kirurške zahvate, a to je bilo nakon iscrpljenja i rezervnih izvora. Prilaz bolnici je bio nemoguć i ostali smo bez komunikacija. Nakon rušilačkog stampeda najubojitijim oružjem uništeni su i onesposobljeni svi naši objekti, a jedan dio je i zapaljen. Kada su nam počeli umirati ranjenici ispred operacijskog trakta a mi im nismo mogli pomoći, odlučili smo se 25. rujna za evakuaciju u Kutinu. Preostali dio ekipe krenuo je zajedno s ranjenicima, a među njima je bilo i onih iz protivne strane. Put je

---

Stara bolnica u Pakracu listopada 1991.

(Foto: G. Jurić)

Stara bolnica u Pakracu u listopadu 1991. godine. Slike su prikazujujući posljedice bombardovanja i streljanja u tom razdoblju. Ovo je jedan od najvećih zračnih napada u povijesti, u kojem je poginulo preko 100 ljudi.

trajao 8 sati, izlažući se smrtnoj opasnosti, jer su nas tukli svim vrstama oružja čim su nas ugledali. Vozili smo se u preostalim sanitetskim vozilima. Šest dana trajao je nadljudski napor osoblja Psihijatrije za spas 270 duševnih bolesnika koji su ostali na odjelima. Zajedničkom ak-

cijom iz Pakraca, Kutine, Popovače i Zagreba uspješno je završena evakuacija.

Svi sudionici ovih patnji i stradanja u plejadi su anonimnih boraca koji i dalje obavljaju svoju svetu dužnost u Kutini, Pakracu, Popovači i drugdje. Svjesno su se žrtvovali šti-

teći svoje etičke principe i nesobično se stavljuju na raspolaganje obrani svoje suverene, samostalne i slobodne Države Hrvatske.

Dr. Ivan Marjanović

O evakuaciji pakračkih psihiatrijskih bolesnika

Pakračka psihijatrijska služba je medicinska djelatnost sa stogodišnjom tradicijom u tom kraju. Unazad nekoliko godina egzistira s oko tri stotine i dvadeset postelja u okviru sedam odjela, a to su:

- muški i ženski akutni socioterapijski odjeli
- muški i ženski odjeli za produženo liječenje i gerontopsihijatriju
- muški i ženski odjeli za alkoholizam, neuroze i psihosomatske bolesti
- hostel, odjel za psihijatrijske pacijente u dužem procesu resocjalizacije, bez mogućnosti prihvata u vlastitu obitelj.

Cetiri odjela su smještena u tzv. glavnoj zgradi, a tri odjela u tzv. staroj bolnici na bivšim odjelima interne i ginekologije. U kompleksu psihijatrije postoji radna i okupaciona terapija, smještena u posebnoj, za to adaptiranoj zgradi. Osoblje psihijatrije broji oko devedeset i osam članova. Od toga je devetero lječnika (sedam specijalista, jedan na speциjalizaciji, jedan sekundarac). Psihijatrijska služba, osim bolničke, obavlja i polikliničko konziljarnu djelatnost.

Ratnim vihorom Pakrac je zahvaćen 19. kolovoza ove godine. Toga dana izvršen je minobacački napad na grad, te agresorski pješadijski i artiljerijski napad na Medicinski centar, koji je uskoro bio suzbijen, a kompleks bolnice oslobođen. Prilikom napada jedan je pacijent na odjelu za alkoholizam bio lako ranjen. Zaredali su dani u kojima se steže obruč oko Pakraca. Putevi su blokirani, napada se iz minobaca-

ča, automatskog oružja i snajpera. Dio osoblja od samog početka ne dolazi na posao. Neki su i među teroristima, ostali uspijevaju doći, izlažući se svakodnevnim rizicima. Svakog dana nas je sve manje. Jedan dio ostaje stalno uz pacijente. Prijemi i otpusti bolesnika gotovo su onemogućeni. Ponovni i intenzivni napadi na novu bolnicu, a malo manje i na psihijatriju i staru bolnicu, otpočeli su 24. rujna.

Napada se minobacačima, protuavionskim mitraljezom, te topovskim granatama. U zgradi psihijatrije dvije osobe su lakše ozlijedene. Komunikacija s ostalim medicinskim službama posve je prekinuta, a prestala je raditi i bolnička kuhinja te opskrba bolnice strujom i vodom, što je posljedica oštećenja na postrojenjima. Osobito intenzivni napadi na psihijatriju bili su 25. rujna, kada su nastala i velika oštećenja krova, pročelja zgrade, sanitarnog čvora, lječničkih ordinacija i ambulant i podrumskih prostorija.

Rad s bolesnicima sveo se na elementarni dio, a to je njega nepokretnih bolesnika, hitne intervencije, podjela hrane i lijekova, a odvijao se uz veliko zalaganje i osobni rizik osoblja.

Pacijente smo zadržavali u sobama koje svojim smještajem nisu bile direktno izložene djelovanju artiljerijskog oružja. Za vrijeme napada bili su pod krevetima. Pošto se sanitarni čvor nalazio s prednje strane zgrade, odlazak pacijenata u nužnik bio je skoro onemogućen, što je predstavljalo dodatno opterećenje u i onako teškim higijenskim uvjetima. U neoštećeni dio podru-

ma smješteni su pacijenti s tri odjela iz tzv. stare bolnice.

Od samog početka rata nastojali smo objasniti našim bolesnicima što se to događa. Neki su shvatili da je vani rat, da se puca, da netko može biti ranjen ili poginuti, te da nam je kretanje unutar odjela vrlo ograničeno. Većina je i nadalje bila izvan realiteta, s nemogućnošću sagledavanja objektivnog stanja i posve bez mogućnosti suradnje u konkretnim, po život ugrožavajućim situacijama.

Pošto nam je prijetila ozbiljna nestaćica lijekova, dijeljenje terapije smo sveli na dva puta dnevno, odnosno ampuliranu terapiju po potrebi. Hrana se takoder dijelila na dva obroka, a sastojala se od komada kruha s namazom. Pošto je i voda nedostajala, koristili smo još male zalihe mineralne vode, koju smo dijelili na pola čaše po pacijentu.

Kada su 26. rujna ujutro evakuirani i zadnji pacijenti iz nove bolnice, vjerovali smo, da će istim putem biti evakuirani i psihiatrijski bolesnici i osoblje.

Jedina veza tih dana s vanjskim svijetom bio nam je mali tranzistor našeg kolege, a koristili smo ga samo za slušanje vijesti, kako bismo mogli saznati stanje na pakračkom bojištu, te ocijeniti i vlastiti položaj.

Pucnjava iz artiljerijskog oružja jenjavala je tek kasno navečer. Spavali smo s našim pacijentima u njihovim sobama, oni na krevetima, a mi na podu. Slušali smo i njihove komentare. Neki su bili sasvim suvi-sli. Jedna starica je govorila: "Djeco,

pa ovako se nije pucalo ni za prošloga rata". A kako da joj kažemo da po njima i nama pucaju i njihovi unuci ili sinovi, koji su među teroristima u šumi. Bile su to besane noći. Tek rijetki su se budili rano ujutro s prvim pucnjevima iz mitraljeza i minibacača.

Ujutro 27. rujna izlažući se među stigao nam je republički povjerenik za zdravstvo Pakraca, ohrabrio nas je viješće da je u toku akcija međunarodnog Crvenog križa oko organiziranja evakuacije psihijatrijskih bolesnika. Pritom nam je omogućio da se iz bolničkog spremišta uzme manja količina preostale konzervirane hrane, graha i manja količina starog kruha, a otvoren je i rezervni bunar iz kojeg su naši bolesnici i tehničari između pucnjave izvukli manju količinu vode za piće i za najnužnije higijenske potrebe (čišćenje nužnika). Toga je dana bila prava gozba: naše sestre su na ostačima plina uspjele po odjelima skuhati varivo od graha. Nakon toga je nestalo i plina. Pakrac u okruženju, a mi bez osnovnih uvjeta za život.

Kad smo te večeri čuli da je uprkos svim intervencijama, kako iz Ministarstva, tako i iz međunarodnog Crvenog križa, propao pokušaj dolaska konvoja za evakuaciju, shvatili smo da je situacija vrlo dramatična. Dvadeset i osmog rujna dan je pro-

teka u elementarnom zbrinjavanju 280 bolesnika, skrivanju od projektila, te po kojem sve sumornijem razgovoru.

U nedjelju, 29. rujna, uspjelo se ujutro probiti do nas nekoliko gardista. Našem v.d. šefu službe stigle su pismene upute od povjerenika za zdravstvo o pripremi za evakuaciju, koja će se izvršiti te večeri. Evakuacija se mora odvijati u tajnosti, u okrilju noći, a organiziralo ju je nekoliko hrabrih i domišljatih ljudi uz pomoć gardista, uglavnom domaćih ljudi. Dobili smo precizne upute i svaki svoj dio posla. Nastala je živost. Ni uobičajena pucnjava nije se više činila tako pogibeljnom.

Sve pacijente smo tokom poslijepodneva pripremili za put, što znači obukli i obuli, te predvečer spustili u podrumske prostorije. Plan je bio slijedeći. Kroz podrumski prozor s bočnog dijela zgrade izaći te se spustiti u korito rječice Pakre, koju se prelazi pontonskim mostom, te između kuća doći na cestu gdje će nas čekati autobusi, koji će nas kroz Prekopakru i okolna sela dovesti do Kutine, Popovače i Zagreba. Poteškoča je bilo s nekim agitiranim bolesnicima, osobito s eretičnim oligofrenijama, kojima smo preventivno ordinirali sedativa, a nekim nepokretnim ili teže pokretnim i analgetika da barem ublažimo

bol u lokomotornom aparatu prilikom transporta.

Evakuacija je počela navečer oko 19.30 sati.

Tokom cijelog puta gardisti su napravili špalir i prihvatali svakog pacijenta ponaosob, jer je zbog mraka i konfiguracije tla, te prelaska preko Pakre, veći dio puta bio izrazito težak. Najprije su išli naši "najbolji" pacijenti, pokretni, u dobroj fizičkoj kondiciji, koji su mogli suradivati, a po potrebi pomoći i drugima.

Otežano je bilo s polupokretnim i teško pokretnima, njih oko pedesetak, koji su nošeni cijelim putem, kao i s tridesetak posve nepokretnih, koji su iznešeni na nosilima. Radilo se bez daha i cijela akcija je izvedena za tri sata uz minimalnu buku, prije izlaska mjeseca koji te večeri ne bi bio na našoj strani.

Tako je evakuirano 280 duševnih bolesnika i 20 medicinskih radnika (sestara i tehničara i četiri liječnika) iz pakračkog ratnog vihora 29. rujna 1991. godine.

Iz zidova pakračke psihijatrije otišlo je u život tristotine ljudi. Za nama su ostala širom otvorena vrata...

Dr. Tomislava Vidović, psihijatar

Pula

Istarsko zdravstvo u ratnom vihoru

Istra je jedan od rijetkih dijelova "Lijepo naše" koji je, bar zasada, ostao pošteđen od ratnog razaranja. Ipak, ratni zvuci sve jače vibriraju i na našem području, a samoza-tajni i tihi Istrani svesrdno i zdrušno se uključuju u pomoć svojim une-srećenim sunarodnjacima.

Najčešće je to, pored ostalog, vidljivo u prihvaćanju ratnih progna-nika kojih danas na istarskom tlu ima dvadesetak tisuća, a njihov broj svakim danom postaje veći. Uglavnom su to starci i nemoćni, žene i djeca. Smješteni su u hotele, ali i privatno, a uskoro će se u tu svrhu

iskoristiti i bivše vojarne tzv. JNA. Brigu o njihovu zdravlju vodi skupina stručnjaka na čelu s epidemiologom. On organizira zdravstvenu zaštitu, izvještava nadležne ustanove, a vodi brigu i o mogućoj pojavi epi-demija. Zasada nema većih problema te naravi, uglavnom je riječ o bolestima nastalim kao posljedica nepriličnih životnih uvjeta (probavne teškoće, ušljivost i sl.) koje se lako liječe. Znatno su veći psihičke poteškoće inducirane teškim obiteljskim tragedijama koje ostavljaju neizbrisive ožiljke u dušama odraslih, ali i djece prognanika. O tome

se brinu naši psihijatri i psiholozi koji ih redovito posjećuju i rade s njima. Aktivnu i pasivnu zdravstvenu zaštitu djece provode puljski pedijatri i djetalnici školske medicine. Jedan dio ozbiljnije oboljele djece liječi se i na Dječjem odjelu MC u Puli, tako da njihov ukupan broj ponekad iznosi i do 30% svih liječenih. Puljski Centar za dijalizu nedavno je prihvatio na liječenje tridesetak kroničnih bubrežnih bolesnika, uglavnom iz Zadra, manje iz Osijeka i susjednih mjesta. Oni su također svi smješteni u bolnici MC u Puli.

DOMOVINSKI RAT 1991. - 2001.

**EVAKUIRANJE
BOLESNIKA IZ
PAKRAČKE
BOLNICE
29. RUJNA 1991.
GODINE**

Pripremio: Davor Grbac

Svakako je najhumanija i najsvijetlijia akcija cijelog Domovinskog rata izvršena 29. rujna 1991. godine kada su branitelji Prekopakre i Pakraca, te dio djelatnika pakračke bolnice uspjeli iz bolnice evakuirati tristotinjak bolesnika, od kojih je čak 260 bilo psihijatrijskih, i tako ih spasili od sigurne smrti. Prikupljajući svjedočenja organizatora i učesnika ove akcije, dr. Andrije Hebranga, Đorđa Gunjevića, Katice i Tomislava Bergmana, Drage Marteru, Josipa Huške Gonze, Maria Kamenskog, Marka Martinelli, Daria Maroševića, Alberta Satola Berte i još nekih koji nisu htjeli biti imenovani, postalo nam je očito kako se ova veličanstvena pobjeda humanosti zanemarivala i zaboravljala proteklih deset godina. Isto tako, koliko smo uspjeli saznati, nitko od učesnika akcije nije za to bio odlikovan i to bi svakako trebalo ispraviti.

Snajperima po bolnici

Pakračka bolnica napadnuta je 19. kolovoza, već prvog dana oružane agresije na Pakrac, a iz bolnice je otet njen ravnatelj dr. Vladimir Solar. Uspješnom akcijom policije bolnica je oslobođena i četnici su iz nje istjerani odmah sutradan. Međutim, napadi na bolnicu iz svih vrsta naoružanja, pa čak i protuzrakoplovnim strojnicama, nastavljaju se. Pobunjenici ne poštivaju znak crvenog križa, niti norme humanitarog prava, već pucaju na sve što se oko i u bolnici kreće, iako je u njoj na liječenju i nekoliko njihovih ranjenika. Četničkim snajperistima su posebno na piku sanitetska vozila i nova zgrada u kompleksu bolnice. Kako bi zaštitili bolesnike djelatnici bolnice ih sklanjavaju iz prostorija koje gledaju na neprijateljske

Neki od sudionika ove povijesne akcije snimljeni nakon 10 godina na mjestu pretaska Pakre

položaje. Stanje u bolnici je iz dana u dan sve teže, a najveći je problem nedostatak vode. U više navrata iz bolnice putem medija apeliraju da se po njoj ne puca, a i telefonski se pregovara s pobunjenicima koji ne reagiraju na apele. Zbog svega toga je tadašnji pomoćnik povjerenika Vlade Republike Hrvatske za zdravstvo i socijalnu skrb za Pakrac Đorđe Gunjević odlučio 13. rujna prihvati poziv četnika za direktnе pregovore. Nakon što je, kako je dogovorenno, došao na Gavriniću, otet je i odveden na Buđe uz stalne prijetnje lokalnih "rezervista" ubojstvom. Tamo je razgovarao sa aktivnim oficirom tzv. JNA koji se nije htio predstaviti i zatražio da se oslobođe zarobljeni zdravstveni radnici, a posebno dr. Ivan Šreter, dr. Vladimir Solar i dr. Marko Ostojić. Isto tako zatražio je i da se prestane pucati po bolnici, te da se pusti voda u gradski vodovod. Pobunjenici su pitali zašto su dva kata bolnice ispraznjena, što očito pokazuje da su imali svoje doušnike u samoj bolnici, te zatražili da se branitelji koji osiguravaju bolnicu iz nje povuku. Posebno je ironično bilo to što su pitali kada vlast misli uspostaviti normalan život u gradu, iako su baš oni bili glavna prepreka normalizaciji. Nakon toga su u istom stilu

zatražili "da se prestane hapsiti ljudi po gradu" i kao vrhunac svega "da se na zgradu općine i sjedišta SDS-a istaknu srpske zastave". Isto tako, zaprijetili su da će srušiti dalekovod, "ako se ne prestane s povremenim isključivanjem struje". Nakon takvih "pregovora" Gunjević je odvezен na Gavriniću i jedva izvukao živu glavu kada su "hrabri pregovarači" pucali po njegovom vozilu kada je odlazio. Telefonski pregovori su pokušavani i kasnije, ali su četnici samo još više pucali po bolnici.

Najteži dani za bolnicu počeli su, kao i za ostatak grada, 24. rujna s dolaskom Banjalučkog korpusa na naše područje. Oko 11 sati i 30 minuta počeo je izuzetno žestok, divljачki napad iz svih vrsta naoružanja. U bolnici je tada bilo 338 bolesnika, te stotinjak zdravstvenih radnika i članova njihovih obitelji koji su prisiljeni spas potražiti u skloništima. Posebno je gađana i teško oštećena nova zgrada bolnice gdje je na odjelu hemodijalize jedan bolesnik poginuo, a nekoliko je bolesnika i zdravstvenih radnika ranjeno. Zbog toga, a i zbog potpune nemogućnosti za daljnji rad, je odlučeno da se izvrši evakuacija nove zgrade, koja je i provedena drugi dan u ranim jutarnjim satima. Tada su u Kutinu i

**Medicinsko osoblje
i sudionici akcije**

Do zadnjeg trenutka su u paklu teško napadane pakračke psihijatrije s bolesnicima ostali liječnici dr. Nikola Želić, dr. Tomislava Vidović, dr. Krešimir Vidović i dr. Zdravko Majer, medicinske sestre Katica Bergman, Olivera Želić, Duja Ristić, Zdenka Biljan, Ljilja Bažant, Mirjana Ljevaković, Marija Hajda, Margita Onić, Marica Valentić i Mira Mamula, te medicinski tehničari Tomislav Bergman, Goran Jakšić, Fikret Kahrimanović, Milan Belobrajdic i Ivan Jović.

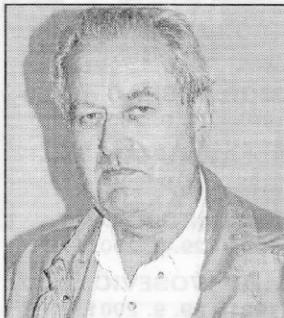
Kako smo doznali od njihovih tadašnjih zapovjednika, evakuaciju bolnice i njeno osiguranje organizirali su i proveli slijedeći branitelji: Stjepan Širac, Marko Martinelli, Dalibor Marošević, Dario Marošević, Nikola Nožarić, Mario Kamenski, Miroslav Tessari, Miroslav Kurić, Josip Huška Gonzo, Boro Čatak, Damir Čatak Bijeli, Zdravko Maic, Vlado Draksler, Darko Irouč, Zlatko Ančić Gara, Damir Kufer, Predrag Kovar, Miroslav Tepeš, Stjepan Vinkler, Ivica Poletto, Ivica Paragi, Drago Skalnik, Zdenko Skalnik, Krudo Paragi, Drago Lesićak, Antun Josipović, Stjepan Lenče, Drago Skalnik mlađi, Zlatko Marković, Ivica Galko, Antun Fričer Tukša, Damir Sić, Željko Laučan, Zlatko Sić, Boro Božić, Darko Merclift, Rafael Čenar, Goran Brinjak, Željko Širac Marijan, Zvonko Biro, Damir Sarvaš i Vlado Vinkler.

Lipik evakuirani bolesnici i osoblje sa kirurgije, internog, porodičnog i dječjeg odjela. Od 26. rujna svi su bolesnici i osoblje bili u zgradi psihijatrije, u nemogućim uvjetima. Hrane je bilo vrlo malo i to uglavnom suhe. Kuhalo se na vati nato-

DOMOVINSKI RAT 1991. - 2001.

Domovinskog rata

**Akcija je izvedena
za samo
2 sata i 15 minuta**

Đorđe Gunjević je inicirao i osmislio evakuaciju

pljenoj alkoholom. Stanje je bilo gotovo beznaderno, kako je to slikovito opisala tadašnja glavna sestra psihijatrije Katica Bergman: "Spasio nas je dragi Bog, molitve i nada, te Marija Terezija koja je dala sagraditi tako debele zidove". Istog dana, 24. rujna, propao je i pokušaj Međunarodnog crvenog križa čiji je konvoj, koji je trebao izvršiti evakuaciju, napadnut i zaustavljen kod Dobrovcu. Odlučeno je da se evakuacija izvrši u vlastitoj organizaciji i Gunjević je već 28. rujna u 18 sata navečer primljen kod tadašnjeg ministra zdravstva dr. Andrije Hebranga koji ju je odobrio i obećao svu logističku pomoć.

Plan iz kutinskog hotela

Kompletan plan ove izvanredne akcije smišljen je i običen u sobi broj 217 kutinskog hotela tijekom noći 28. na 29. rujna kada je "mozak akcije" Gunjević okupio Dragu Jednakovića, Dragu Martera, Stjepana Sencija i Zlatka Kruckoga, svoj takozvani "Leteći odred" i izložio im detaljan plan, te napisao naloge i upute v.d. ravnatelju psihijatrije dr. Nikoli Želiću, te policiji i vojnim strukturama koje su akciju trebale provesti i izvršiti osiguranje. U rano jutro 29. rujna "Leteći odred" odlazi s nalozima za Pakrac, a ministar Hebrang potvrđuje da je sve iskoordinirano s vojskom i policijom. Kutinski "Čazmatrans" osigurava šest autobusa za prijevoz, a jedini vozač koji

PROF. DR. ANDRIJA HEBRANG

Nismo ništa naučili

Iz razdoblja srpske agresije na bolnicu u Pakracu vežu me nerazvojne uspomene. Organizacija izvlačenja 300 bolesnika iz neprijateljskog okruženja bio je jedan od povijesnih događaja u Domovinskom ratu. Malo je primjera u svijetu da su bolnice bile tako nemilosrdno granatirane, a znak crvenog križa, koji za civilizirane ljudi znači zaštitu bolesnih i nemoćnih, srpskom je agresoru služio kao meta. Srbi su pakračku bolnicu nemilosrdno tukli, granatirali, iako je na odjeljima ostalo mnogo bolesnika. Ostali su i najteže koje se nije moglo evakuirati, a među njima su bili i bolesnici psihijatrijskog odjela, njih oko 300, od kojih je ogromna većina bila srpske narodnosti. Srpska artillerija uništila je sve izvore energije, a napokon i sam dotok pitke vode. Život u bolnici više se nije mogao održati. Trebalo je hitno evakuirati bolesnike kroz neprijateljske redove.

Kada govorimo o srpskoj agresiji, moramo uvijek istaknuti da je bio i malo dio srpskog stanovništva koji se stavio na raspolaganje hrvatskoj obrani. Neki od njih su imali teške zadatke, jer su u njih svaki sumniali. Jedan od njih, prijernati direktor SIZ-a dr. Đorđe Gunjević, ponudio mi je plan i svoju pomoć pri organizaciji evakuacije bolesnika psihijatrije. S time je, kao i mnogi drugi, riskirao i svoj život. Pokušao sam da se to izvede bez takvog rizika, najprije pregovarati s okupatorom, ali bezuspješno. Uspio sam uspostaviti vezu s nekim kapetanom koji je došao iz Beograda na Bučje (prezime mu je bilo Milic). Predložio sam

mu primirje i ponudio da prihvate bolesnike srpske nacionalnosti jer sam mislio da je njihova rodbina za njih zabrinuta. Odgovorio mi je da oni nemaju uvjeta za prihvatu tolikog broja bolesnika, a i da njega uopće ne zanimaju nikakvi pregovori s hrvatskom stranom, a na moje riječi da na drugim bojišnicama njezine kolege na to prisnaju, uz psovku mi je prekinuo vezu. Zato sam prihvatio evakuaciju kao jedinu mogućnost, iako je riskantan za velik broj ljudi u pratrini bolesnika, ali drugog izlaza nije bilo, jer bi svih bolesnih u pakračkoj bolnici poumirali od žedi, gladi i infekcija ili od samih projektila. U organizaciju izvlačenja bolesnika uključili smo i međunarodne humanitarne organizacije kako bismo imali više izgleda u konačan uspjeh. Akcija, koja je pokazala u punom svjetlu ponašanje hrvatskih branitelja u skladu sa Ženevskim konvencijama

zna kamo će se ići je Berto Satol. On je vozačima kojima najviše vjeruje, Tomi Lujanoviću, Viktoru Bosaku, Vladi Roksandiću, Saši Vugrinu i Ivici Đurkanu naložio da dobro pregledaju i "srede" svoje autobuse. Oko 11 sati oni, zbog tajnosti, kreću na većim razmacima prema tvornici "Modea" u Garešnici, na čijem je parkiralištu okupljanje i čekanje za znak polaska. To mjesto je, također radi zaštite tajnosti akcije, odabранo jer tamo na parkiralištu ujvijek ima više autobusa. Akcija skoro propada kada u ranim poslijepodnevnim satima dr. Ivica Kostecki, tadašnji ravnatelj Doma zdravlja Kutina i jedan od organizatora akcije, javlja Gunjeviću da ministar Hebrang nalaže da se akcija obustavi i da mu se Gunjević javi u 16 sati iz Daruvara. Nakon neuspješnog pokušaja kontaktta, Gunjević odlučuje nastaviti akciju na vlastiti rizik i autobusima kreću prema Pakracu. Ide se prvo prema Daruvaru, opet da bi se sačuvala tajnost. Kolona ide preko Dežanovca, Trojeglave, Kapetanovog Polja i Ploština do Donje Obriježi gdje ju dočekuje tadašnji zapovjed-

nik obrane Pakraca Stjepan Širac. Od tamo do Matkovca vozi se sa ugašenim svjetlima, a nakon okupljanja u Matkovcu odlučeno je da se ipak pokuša autobusima sići do ulice Matije Gupca, a ne kako je prvotno planirano samo do trgovine na vrhu Pihirovog sokaka. Prvi autobus koji vozi Satolo kreće sam u grad "ispitati teren", a vodič u autobusu je Marko Matijašević jer je cesta djelomično zakrčena olupinama uništenih automobilima i traktora, a on zna na kojim mjestima.

nastavak na str. 18

ma, u potpunosti je uspjela, svi su bolesnici spašeni, a razmjestio sam ih po hrvatskim bolnicama.

Kao što nismo događaj s pakračkom bolnicom iskoristili za obranu Domovinskog rata pred haškim sudom, kako bi se omogućio drugaćiji tretman rušitelja i branitelja, tako nismo iskoristili niti tada dobro uvježbani integralni zdravstveni sustav za krizna stanja. Svi zdravstveni djelatnici koji su sudjelovali u opisanom stanju, kao i svi drugi liječnici dragovoljci Domovinskog rata, smijenjeni su u proteklih godinu dana sa svih položaja i funkcija, vrijedani i omašovažani, umjesto da smo ih iskoristili za krizna stanja poput onoga u koji svjet opet ulazi. Razlog ovakvim postupcima je nepoznavanje događaja na bojišnici poput ovog pakračkog, jer oni koji danas odlučuju držali su se podalje od bojišnice i nisu naučili povijesnu lekciju.

Deset godina nakon evakuacije pakračke bolnice

Piše DUBRAVKO MIHIC
Snimio TONI HNOJCIK

Uvrijeme kad nas s malih ekranu i stranica novina bombardiraju slike hrvatskih dragovoljaca pognutih glava i svezanih policijskim lisenicama, rjetko se tko prisjeti heroja čija je odlučnost u danima Domovinskog rata skršila zahutku srpski ratni stroj. Akcija evakuacije više od 300 bolesnika 1991. godine iz pakračke bolnice spada među najhumanije potvrate kojima bi se u nekoj drugoj zemlji stoljećima dicitili. Nažalost, taj čin u kojem su još oskudno naoružani gardisti za nejake i bolesne podmetnuli ledja pred do zuba naoružanim četnicima na svoju se desetogodišnjicu neće službeno obilježiti, a nitko od njegovih sudionika za hrabrost nije dobio odlikovanje pa ni papirnatu zahtvalnicu.

Na samom početku pobune agresor je pokazao svoje pravo lice. Već 19. kolovoza na meti njihovih cijevi našla se i bolница u Pakracu, a ravnatelj dr. **Vladimir Solar** otet je s radnog mjeseta i odveden u četnički logor na Bučju. Eksplozije projektila i protuzrakoplovnih streljica iz dana u dan su nemoćnim bolesnicima i premorenom medicinskom osoblju boravak u bolnici činili sve sličnijim paklu dok su se neprijateljski snajperisti "zabavljali" pucanjem po prozorima zgrade i sanitetskim vozilima. Na sve apele upućene pobunjenicima odgovor stiže u obliku još divljackiog izživljavanja. U bolnici nestaje vode i struje, a zatočenicima te stravične situacije preostala je jedino nada i molitva. Dolazak Banjolučkog korpusa 24. rujna donosi novu, još težu agoniju. Toga dana u zestokom napadu na bolnicu iz svih vrsta oružja na odjelu za hemodijalizu gine jedan pacijent, a nekoliko je medicinara ranjeno. Nakon neuspjelih pregovora, s kojih je tadašnji pomoćnik povjerenika Vlade RH za zdravstvo i socijalnu skrb **Dorde Gunjević** jedva izvukao živu glavu, postalo je očito da treba poduzeti nešto kako bi se spasili golji životi štićenika bolnice.

- Imali smo zalihu lijekova i hrane, no bilo je neopisivo teško

Zaboravljeni je humanitarnog

Spašavanje bolesnika 29. rujna 1991. godine iz pakračke bolnice u vodstvu Đorda Gunjevića, uz pomoć ekipe nazvane 'Le-

Svijest da smo pomogli bespomoćnima najveća nam je nagrada - rekli su Marko Martinelli i Dalibor Marošević našem novinaru

raditi u takvim uvjetima. Jedan medicinski tehničar skrbio je o čak 70 bolesnika - priča **Katica Bergman**, koja je tada bila glavna sestra Odjela za psihijatriju.

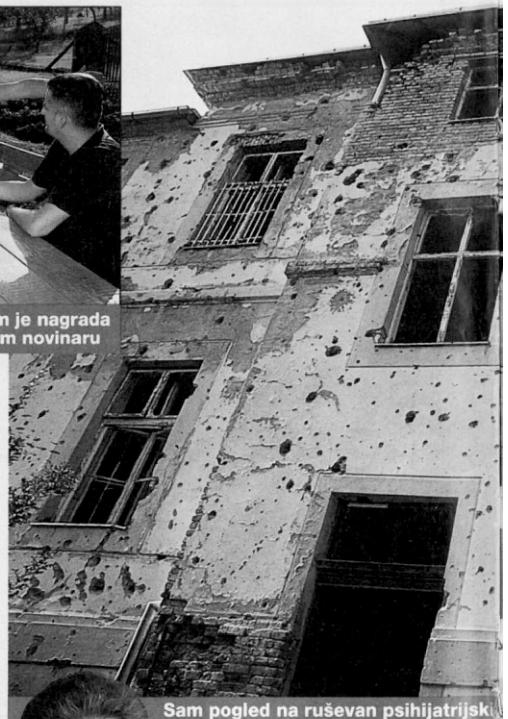
- Đorde Gunjević dobro je organizirao opskrbu hranom tako da su svi bolesnici ipak imali redovit obrok i potreban terapiju. On je tada bio i pravnik i sklađistar, jednom riječju brinuo je za sve. Veza sa svijetom bio nam je mali tranzistor na kojem smo sluhali vesti. Nismo spavalj jer smo u tri sata noću iz bunara izvlačili vodu za

bolesnike, a kuhalj smo na vati natopljenoj alkoholom. Ne možete zamisliti kolike su salve tih dana padale na bolnicu - prisjeća se Katica Bergman najtežih dana svog života. Teška odluka pada je 29. rujna 1991. - bolesnike treba evakuirati. Na komadu papira Đorde Gunjević je ukratko naznačio plan spašavanja pacijenata iz paklane bolnice u ko-

jem je, između ostalog, pisalo: "Danas navečer počinje evakuacija psihijatrise... Tijekom dana ne smije se primijetiti pojačana aktivnost u bolnici... Bolesnici sa sobom neka ponesu samo najnužnije... Ni pod koju cijenu nitko od osoblja ne smije znati pojedinosti evakuacije."

- Toga smo dana ujutro skuhali obrok i u potpunoj se tišini počeli pripremati za izlazak. Kad se smrklj, počela je evakuacija. Uz pomoć gardista pod punom opremom bolesnici su smještani u autobuse. Decki su ih nosili gažeci po ledenoj rijeći Pakri, a usput ih tješili i smirivali. Hvala Bogu, nitko nije stradao, a uspjeli smo spasiti i svu dokumentaciju - priča Katica Bergman.

Mozak cijele operacije Đorde Gunjević danas, deset godina poslije humanog čina u Pakracu, lista svojih ratnih dnevnika

Sam pogled na ruševan psihijatrijski

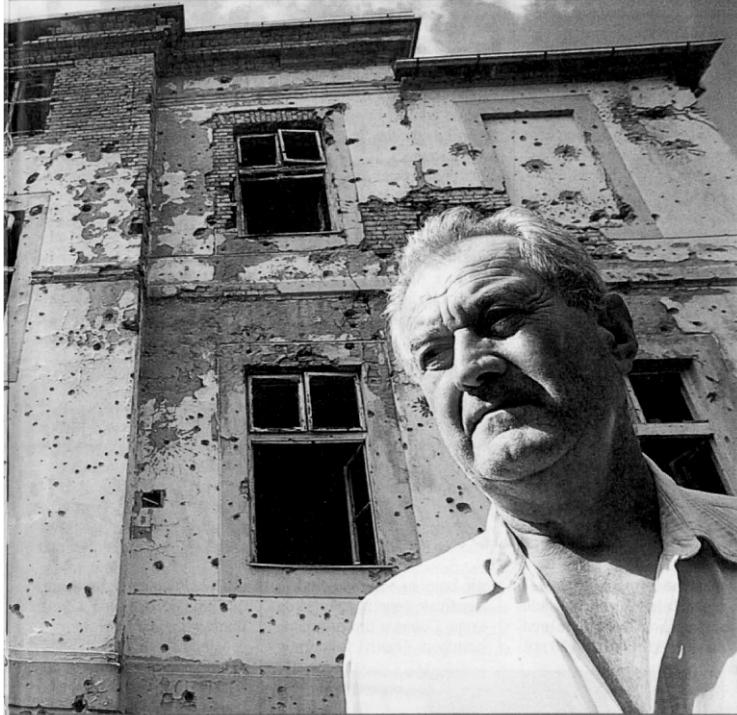
zapisan u crni rokovnik. Prisjeća se dana užasa u bolnici, kad je uz pomoć male ekipe nazvane "Letec odred" i hrabrih hrvatskih dragovoljaca izveo podvig spašavanja bolesnika u smrkljima.

Katica Bergman, tada glavna sestra, reči će kako noćima od straha nisu spavali

junaci podviga

akračke bolnice obavljeno je, pod
eteći odred' i hrvatskih dragovoljaca

Odvažni su dečki
riskirali živote da
iz neprijateljskog
okruženja izbave
tristo pacijenata

odjel vraća Đorda Gunjevića u vremena kad je bio organizator pakračke akcije

naca. Gunjević je uložio sve snage kako bi omogućio funkcioniранje bolnice u nenormalnim uvjetima. Organizirao je krizni štab, dolazak radnika na posao i opskrbu hransom pod udarima pobunjeničkog oružja.

- Nikada nisam nikome zapovjedao. Samo sam upitao: "Jesi li dovoljno lud i hrabar da to obaviš?". Odgovor je redovito bio potvrđan - priča Đorde Gunjević o velikoj odgovornosti koju je dragovoljno preuzeo kad

je 6. rujna imenovan za pomoćnika povjerenstva za zdravstvo i socijalnu skrb.

- Kada sam došao u bolnicu, zatekao sam kaos. Više od 50 posto ljudi uopće se nije pojavljivalo na poslu. Manjkalo je medicinara, ali i tehničkog osoblja. U kuhinji je nestalo plina. Kako smo osposobili agregat, tako su ga minobacačima s brda uništili. Nastojali smo kuhati što jednostavniju hrancu i snalazili se kako smo znali. Kad smo vidjeli

da je nastao pakao i da su granatiranja sve žešća, odlučili smo se za evakuaciju. Najprije smo ispraznili novi dio bolnice, odjel po odjel. Naponjitetu je ostala psihiatrija. Možete zamisliti 270 duševnih bolesnika i još 30-ak nepokretnih koji se dani ma ne mogu oprati. Svuda se širio strašan smrad. Sjećam se kako sam zadužio jednog duševnog bolesnika po imenu Mirko

da čuva skladište. On je ozbiljno i s oduševljenjem shvatio svoj

zadatak. Znao sam s njim stajati pred vratima skladišta za bombardiranja. Kako bi koja granata udarila u blizini, on je rekao: "Jebo vas onaj koji vam je to kupio" - priča Gunjević.

Dok je 24 liječnika i 16 medicinskih sestara u prostorijama i podrumima bolnice vodilo bitku za bolesnike, Gunjević je iz Pojljane nabavljao grah, slaninu i jaja, a umjesto kruha trošile su se zalihe dvapeka. Uz odobrenje tadašnjeg ministra zdravstva dr. Andrije Hebranga, Đorde Gunjević je isplanirao akciju izvlačenja iz bolnice. Svakog je mogao znati samo svoj dio posla, jer sve drugo bio je poguban rizik za oko 300 života. Autobusi su morali voziti bez svjetla i sa zamasnikanim kočnicama kako iskra ne bi odala četniciima što se događa u bolnici i oko nje. Glavna snaga koja je trebala iznijeti tu humanitarnu akciju bili su hrvatski dragovoljci, u to vrijeme oskudno opremljeni i naoružani. Marko Martinelli i

Dalibor Marošević dvojica su od 40-ak momaka koji su osiguravali evakuaciju i na svojim rukama doslovno prenijeli toliki broj pacijenata preko hladne rijeke na sigurno. Đorde Gunjević je za taj potuhvat "nagraden" gubitkom zaposlenika, a njegova kuća s oštećenjem 5. kategorije nije ušla u projekt obnove. Hrabi bri borci za svoj čin nisu dobili ni usmeno povahulj, a odličjima da se i ne govori. Unatoč tim stramnim činjenicama, dečki su ponosni na svoje sudjelovanje u evakuaciji pakračke bolnice.

- O planiranoj akciji čuo sam prvi put od jednog clana Gunjevićeva "Letecég odreda". Odmah sam rekao: "Nema problema. Skupit ću dečke i izvući čemo bolesnike iz bolnice." Dan

prije porazgovarali smo s osobljem o akciji koju pripremamo. Nismo im rekli točno vrijeme. Samo smo ih uputili da bolesnicima prije evakuacije daju sedative. U akciju su bila uključena četiri odjeljenja, ali nitko osim mene i jednog kolege nije znao kamo točno idemo. Oko 17 sati 29. rujna svi smo se skupili i krenuli prema bolnici - priča Marko Martinelli.

- Preko Pakre sagraden je imпровizirani mostić. Rasporedili smo se uzduž puta do autobusa i jednog po jednog bolesnika sistemom stafete prebacivali na sigurno. Trebalо je paziti da netko od njih ne pobegne. Svaka je grupa bila zadužena za jedan dio puta. Svi se odvijalo po mraku i u tišini. Nastojali smo biti što manje uočljivi. Kad je na redu bio zadnji autobus, četnici su počeli tući iz Prekopakre, no tada je sve već bilo gotovo i, na sreću, nitko nije stradao -

prisjećaju se Dalibor Marošević i Marko Martinelli te rujanske noći kad je bilo važno dobiti bitku s vremenom i neopaženo evakuirati velik broj pacijenata. Najhumanije akcije Domovinskog rata Pakracani se sjećaju u medusobnim razgovorima, uz kavu. Priznaju su ih mimoila, no ostaje im ipak najveća nagrada - svijest da su u najtežim danima pomogli bespomoćnim ljudima u okruženju krvoločnog i bezobzirnog neprijatelja. Sjećanje tolikog broja neznanih heroja ne da se izbrisati unatoč prešućivanju. Toga 29. rujna ljudska je solidarnost dobila veliku bitku bez ispaljenog metka, a sudionici evakuacije ispisali su najsjetljiv i najdirljivu stranicu knjige Domovinskog rata, onu koju laž i politika nikada neće moći izbrisati.

Bez izvještaja sa svjetskih burzi

Naš čovjek iz Hagen-a

*Vjesnik
4. X. 1991.*

Izvještaja sa svjetskih burzi nema, jer nema više ni bolnice u Pakracu iz koje je jednom u svijet morao otići dr.

Berislav Tomac

SANJA SMILJANIĆ

Dok pozicije američkog dolara prema drugim vodećim valutama slabe, a djelatnici na svjetskim burzama čekaju da vrijednost američke valute padne na ispod 1,66 DEM nakon čega bi »ponuda dolara trebala oslabiti, a potražnja ojačati«, u redakciju stiže poruka s poznatim potpisom, ali ovoga puta bez natuknice »sa svjetskih burzi, za rubriku ekonomija i financije«. Šalje je dr. Berislav Tomac, liječnik iz Hagen-a, ali i poslovni čovjek čijem entuzijazmu imamo zahvaliti za iscrpne prikaze zbivanja na najvećim svjetskim burzama što su krajem svakog tjedna stizali na redakcijski stol. Zahvaljući dr. Tomcu, »Vjesnik« je o zbivanjima na svjetskim burzama izvještavao praktički iz prve ruke, a ne, kako to obično u nas biva – prepisivanjem iz stranog tiska.

Danas, dr. Tomac piše:
»Poštovane kolegice,

Želim se ispričati što više ne šaljem priloge. Jednostavno, ne vidim svrhu pisati o burzi u ovim teškim vremenima. S druge strane, više nemam ni vremena. Totalno sam okupiran radom za Hrvatsku. Danas sam opet šokiran dramom o psihiatrijskim bolesnicima iz Pakraca – moje nekadašnje bolnice i psihiatrije. Polovinu ljudi poznajem. Mene je vrlo teško uzdrmati – ali danas mi se to dogodilo.

Nakon što mi je uništeno

rođno mjesto, Glina, i rođno mjesto moje majke, Maja kod Gline – sada su uništili i Pakrac i Bolnicu. Otili su mi prijatelja, bivšeg ravnatelja bolnice u Pakracu dr. Solara, koji je na Papuku poludio. Ubili su mi kolegu Šretera, ravnatelja bolnice u Lipiku. Bolnica u Pakracu više ne postoji. Nema više ni gimnazije ni crkve – Pakraca više nema. Ostala je samo šaka heroja koji brane ruševine. U svemu, samo jedna točka nade. Novine pišu da je inicijator akcije spašavanja bio Đoko Guđević. Srbin – to nije pisalo u novinama. Đoku sam dobro znao, proveli smo mnoga dežurstva u prijemnoj ambulanti. Drugih poznatih srpskih imena nema. Znači, svi su otišli na Papuk. O tragediji pakračke bolnice napravio sam letak i šaljem ga na sve strane svijeta – da zločin ne ostane sakriven.«

Doktor Tomac piše i kako mu je neizmjerno žao što u ovim trenucima ne može biti u Pakracu. Ne spominje da u njegovu domu u Hagu djeluje Centar za prikupljanje pomoći za Hrvatsku, jedan od četiri takva u Njemačkoj. Taj je centar prikupio već 1.800.000 maraka za kupnju lijekova i medicinske opreme prijeko potrebnih bolnicama u domovini. Iza napora da se kupi što više, po što povoljnijim cijenama, uvelike stoje poslovni ugled i veze dr. Berislava Tomca, čovjeka koji nikad nije tražio ni novčića za svoje izvještaje o zbivanjima u svijetu novca, odnosno, zamolio nas je da svaki njegov honorar uplatimo za pomoći prognanima.

Bolnica Lipik 1992. godine

Dom zdravlja Pakrac 1992. godine

Stara bolnica Pakrac 1992. godine

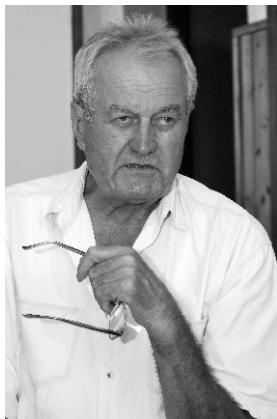

Psihijatrija Pakrac 1992. godine

Stara bolnica Pakrac 1992. godine

BILJEŠKA O PISCU

Đorđe Gunjević, Đoko, rođen je 1. rujna 1939. u Gornjim Grahovljanim u siromašnoj obitelji tako da je već s navršenih deset godina s ocem otišao raditi u šumu kako bi tadašnjim bonovima za dizanje hrane osiguravao hranu za sebe, majku i mlađu sestru. Osnovnu školu završio je u Gornjim Grahovljanim i Novom Selu (Španovici), medicinsku u Novom Mestu, a Višu upravnu u Ljubljani gdje je nastavio studij na Pravnom fakultetu. U Beogradu je 1981. - 1982. pohađao Centar za obrazovanje rukovodećih kadrova u privredi i završio specijalizaciju za rukovodeće kadrove.

U dva je navrata bio odbornik u općinskoj skupštini, jedan mandat u skupštini Zajednice općina Bjelovar, dva puta je biran za člana Republičkog odbora sindikata zdravstva i zdravstvenog osiguranja i jednom za člana Saveznog odbora sindikata društvenih djelatnosti SFRJ. Radni vijek proveo je na raznim poslovima u Medicinskom centru Pakrac i zdravstvenom osiguranju u Pakracu i Bjelovaru.

Dobitnik je Zlatne plakete "Grb Grada Pakraca" 2005. godine. Predsjednik Republike Hrvatske dr.sc. Ivo Josipović odlikovao ga je Redom Danice hrvatske s likom Katarine Zrinske za osobni čin hrabrosti i humanosti u Domovinskom ratu na području Pakraca 1991. godine.

Živi u Pakracu od 1960. godine. U mirovini je. Slobodno vrijeme koristi za čitanje i pisanje raznih bilješki, a kada može odlazi u lov.